רבי משה חיים לוצאטו: ספר המאמרים

רבי משה חיים לוצאטו: ספר המאמרים

ספר המאמרים

מאת

רבי משה חיים לוצאטו זצ"ל

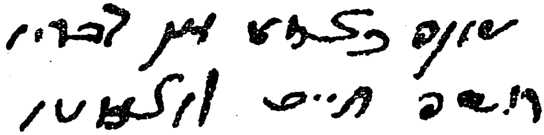
כולל

מאמר על ההגדות · מאמר העיקרים ·
מאמר החכמה · מאמר הגאולה ·

מוגה ומדויק לפי המהדורות הראשונות

ירושלים תשי"ו

בדפוס והוצאת האחים לוין־אפשטין ושותי בע"מ

שותה בצמא את דבריו
משה חיים לוצאטו

מאמר

על ההגדות

כו מדובר נכבדות · על דברי חז"ל והגדותיהם ·

ישמע חכם ויוסף לקח טעם לשכה להשכיל הענינים היקרים והאמיתיים הן המאמרים והן הביאורים הלמודיים אשר אתנו מורשה מפיהם :

יאים הדברים למי שאמרם וחרב פיפיות בידם למען לא ישלחו הסכלים ובלתי מלומדים במלחמתה של תורה בעולתה ידיהם לפרש דברי רז"ל כריעות זרים ותעתועים :

חברו החכם הכולל

מוהר' **משה חיים לוצאטו** זצ"ל

הובא על מזבח הדפוס ע"י חד מן חברי' מוהר"ר

בצלאל בנימן מעלי הכהן יצ"ו

באמשטרדם

בבית ובדפוס

יתמי

המנוח כהר"ר **יעקב פרופס** כ"ץ וצ"ל

בשנת

ותורה שם **בישראל** לפ"ק

PRINTED AND PUBLISHED IN PALESTINE
BY LEWIN-EPSTEIN BROS. AND CO., LTD.
JERUSALEM

מאמר

על ההגדות

כו מדובר נכבדות · על דברי חז״ל והגדותיהם ·

ישמע חכם ויוסף לקח טעם לשבח להשכיל הענינים היקרים והאמיתיים הן המאמרים והן הביאורים הלמודיים אשר אתנו מורשה מפיהם :

יאים הדברים למי שאמרם וחרב פיפיות בידם למען לא ישלחו הסכלים ובלתי מלומדים במלחמתה של תורה בעולתה ידיהם לפרש דברי רז״ל כדיעות זרים ותעתועים :

חברו החכם הכולל

מוהר׳ משה חיים לוצאטו זצ״ל

הובא על מזבח הדפוס ע״י חד מן חברי׳ מוהר״ר

בצלאל בנימן מעלי הכהן יצ״ו

באמשטרדם

בבית ובדפוס

יתמי

תמנוח כהר״ר יעקב פרופס כ״ץ וצ״ל

בשנת

- ותורה סס בישראל לפ״ק

PRINTED AND PUBLISHED IN PALESTINE
BY LEWIN-EPSTEIN BROS. AND CO., LTD.
JERUSALEM

מאמר על ההגדות

עגין הגדות חכמינו, זכרונם לברכה, למיניהן

המאמרים בהגדות יתחלקו לשני מינים: האחד – כלל המאמרים הלימודיים, והשני – הביאוריים. הלימודיים – הם המאמרים אשר יגידו בם עיקרים מעיקרי החכמה, מוסרית או אלהית. הביאוריים – הם אשר יבאדו בם כתוב מכתבי הקודש. והנה המאמרים הלימודיים המוסריים אין צורך לדבר עליהם עתה, כי הנה תועלתם מפורסמת ויפעתם גלויה, ואין לטעון לטעון עליהם ולא למתעקש ליכשל בם. אך נדבר עתה על הלימודיים האלהיים.
הנה כבר ידעת, שמה שהביא לחכמינו, זכרונם לברכה, לכתוב דברי התורה שבעל פה, אחר היות המקובל אצלם שדברים שבעל פה אסור ללמדם בכתב, היה מה שראו שהיו הדעות הולכות ומתחלשות באורך הגלות וחליפות הזמנים, והזכרון מתמעט והסברא מתקצרת, ונמצאת התורה משתכחת. על כן בחרו משום „עת לעשות לה'" לחקוק בספר פירוש המצוות כולו, למען יישאר קיים כל הימים, והוא כלל המשנה והגמרא. והנה התבוננו עוד וראו, שבחששא הזאת שחששו על חלק המצוות ראוי היה לחוש גם כן על חלק סתרי התורה ועיקרי האלהיות, אך אין התיקון שמצאו לחלק המצוות ראוי לחלק הסודות. וזה, כי ביאורי המצוות והדינים – אין היזק כלל אם ייכתבו בספר בביאור גלוי לכל קורא, אך חלק הסודות – אין ראוי שיימסר כך לפני כל הרוצה ליטול את השם, לא מצד יקר המושכלות ולא מצד עמקם. אם מצד יקרם – כי אינו כבודו של הבורא, יתברך, שיימסרו סתריו בידי אנשי מידות רעות, ואפילו שיהיו חכמים מחוכמים; ואם מצד עמקם – שהרי הענינים באמת עמוקים מאד, ולא יצליחו בם אלא אנשים זכי השכל ומלומדים בדרכי העיון היטב, ואם יפגעו בם שכלים גסים, אף בלתי־מלומדים בעיונים, יוציאו הענינים האמיתיים היקרים לשיבושים ודעות רעות. על כן גמרו לבצוע את הדין, והיינו –

כלילא דוורדא", "סבותא כלילא דחילפי", וכן (שם) "אדלא אבידנא בחישנא", ורבים מאד כאלה.

עוד צריך שתדע, שדברים רבים מעיקרי הסודות ירמזום חכמינו, זכרונם לברכה, בענינים מן הטבע או התכונות, וישתמשו מן הלימודים שהיו מלמדים בדורות ההם אנשי החכמה הטבעית והתכונה. ואמנם אין העיקר להם הענין ההוא הטבעי או התכוניי, אלא הסוד שרצו לרמוז בזה; ועל כן לא יוסיף ולא יגרע על אמיתת הענין הנרמז היות הלבוש המשליי ההוא אשר הלבישוהו אמיתי או לא, כי הכוונה היתה להלביש הסוד ההוא במה שהיה מפורסם בדורות ההם בין החכמים, ואותו הענין עצמו היה יכול להתלבש בלבוש אחר כפי המפורסם בדורות אחרים, וכך היה מלביש אותו בעל אותו המאמר עצמו, אילו היה אומר אותו בדורות ההם.

ועל כל אלה צריך שתדע, שחכמינו, זכרונם לברכה, לשיטתם הולכים, שהדברים הגשמיים מתנהגים ומתפעלים מכחות רוחניים למיניהם, דהיינו המלאכים השדים והמזיקים, וכל דברי העולם השפל מתנועעים בהשפעת העליונים, וכן הדברים הגשמיים עושים רושם ברוחניים. ומי שלא יכיר הדרך הזה, אי אפשר לו מעולם לעמוד על דעתם, זכרונם לברכה, כלל ועיקר.

והנה עד הנה דיברנו במאמרים הלימודיים, ונדבר עתה במאמרים הביאוריים.

דע, שהמאמרים הביאוריים יתחלקו לשלשה מינים: האחד הוא – אשר יכוונו בם אל ביאור הכתוב ממש, ויהיה פירוש הכתוב ההוא לפי דעתם, כאשר יאמרוהו. המין השני הוא – אשר לא יכוונו בם אל ביאור הכתובים ממש, אבל קבלה קבלו, זכרונם לברכה, שהבורא יתברך, שהכתיב את התורה וכן הנביאים והכתובים, מלבד מה שרצה לכתוב בביאור שלשון הכתוב יורה עליו ויגידהו רצה גם כן לרמוז ענינים רבים אמיתיים במעשה ההוא או בדברים ההם הנאמרים. והענינים ההם לא רצה לכותבם בביאור, אלא לרמוז אותם בקצת אותיות או קצת מלות, והמה, זכרונם לברכה, קבלו הענינים ההם והרמיזות שבהן נרמזו בכתובים; ובודאי שלא ייתכן לפרש לשון הכתוב כולו על פי הענין ההוא כלל, כי הרי לא בזה רצה הבורא, יתברך, שיהיה הכתוב מגיד הדבר

לכתוב אותם, למען לא יאבדו מן הדורות האחרונים, אך בדרכים נעלמים ומיני חידות, שלא יוכל לעמוד עליהם אלא מי שמסרו לו המפתחות, דהיינו הכללים שבהם יובנו הרמזים ויפורשו החידות ההן, ומי שלא נמסרו לו המפתחות, יהיו לפניו כדברי הספר החתום וכאילו לא נכתבו כלל. והמפתחות האלה השאירום ביד תלמידיהם שקבלום מידם, ואמנם עליהם סמכו שלא ימסרום אלא לתלמידיהם אחריהם הגונים כהם וכן מדור אל דור; והמה הזהירו, וכן ציוו לכל משכיל ומלמד שיהא מזהיר ומכריז לכל, שדברי חכמים וחידותם צריכים לימוד, ושכל הקרב להם ואין המפתחות בידו – אינו אלא רוצה ליכשל. ואולם אחרי הזהירם האזהרה הזאת, אם יבא איש ויעפיל ליכנס בם והמפתחות אינם בידו, וכשל אחור ונשבר, הנה דמו בראשו יהיה, והם את נפשם הצילו.

אך הדרכים, אשר העלימו בם את דבריהם, שונים הם: האחד הוא – דרך ההשאלות והמשלים, והם הדרכים ההלציים הידועים אצל בעלי המליצה, אשר על יסוד הדמיון והמשל ייחסו מקרים ופעולות למי שאין המקרים ההם או הפעולות ההן נכונים לו כלל. השני הוא – דרך ההעלם, והיינו שיעלימו תנאי הענין ולא יבארום, ויאמרו מאמר מוחלט ואין אמיתת המאמר ההוא אלא בגבול, דהיינו לפי בחינה אחת, או לפי זמן אחד, או לפי נושא או מקום אחד; ומי שיקח המאמר ההוא כולל ומוחלט – ייכשל וישתבש. וכבר מאמרים רבים ייראו כסותרים זה את זה, יען לא פורשו תנאיהם; והיודע כל דבר בגבולו, ימצאם אמיתיים ובלי סתירה כלל. וכבר תראה, שכמקרה הזה קרה גם להרבה ממאמרי הדינים והמצוות, אף על פי שלא נעשה הדבר בזאת הכוונה, שתמצא בש"ס מאמרים או ברייתות, שבהבין אותם בהחלט לא יאותו עם האמת או יסתרו זה את זה, ופירשום בש"ס באמרם „הכא במאי עסקינן", והעמידו כל אחד מהם בגבולו, ונמצאו כולם נכוחים וישרים. הדרך השלישי הוא – הקלות, והוא שאיזה עיקר גדול ונכבד ירמזוהו בדברים נראים לכאורה קלים ובלתי־עיקריים, כמשלי ההדיוטים, והם מכוונים בזה על ענינים נכבדים ורמים, אשר הדברים הקלים ההם הם הערה להם אצל מי שיודע ומכיר ברמיזות האלה, ויודע לשוטט בשכלו ולנשא מחשבותיו מהדברים הגלויים לנסתרים, ומהשפלים לרמים. דרך משל, כשאמרו (שבת קנ"ג ע"א): „ינקותא

השתמש מן הכללים האלה שזכרנו, שאז מה שיוציא בדרש ההוא אפשר שיהיה שקר גמור, אשר לא יאומת בשום פנים, ולא עוד, אלא שאפילו אם יהיה העיקר שבדבריו אמיתי, הנה אפשר שיהיה כוזב בכתוב ההוא, כי אין הכוונה במלות ההן על הענין ההוא. ומזה נמשך, שתמצא לפעמים בחכמינו, זכרונם לברכה, שיאמר אחד על דברי חבירו שהם טעות, וזה כי לפי דעת החכם ההוא, הנה השתבש שכנגדו בהוצאת הדרוש לפי כללי ההגדה, שכבר היו מפורסמים ביניהם; ואף שלא נתבאר לנו בדבריהם במה השתבש הדורש, הנה הם במלות קצרות ירמזו זה לזה מקום הטעות, או ישיבו על הקושיות, הכל לפי הדרכים שאצלם היו מפורסמים, מה שאין כן אצלנו. ועל כן תקשה לנו הבנת דבריהם, בין בהגהותיהם, בין בקושיותיהם, בין בתירוציהם; אך היודע הדרכים האלה לאמיתם, ימצא הכל גלוי לפניו על נכון. דרך משל (שיר השירים רבה א יב), כשדרש רבי מאיר פסוק „עד שהמלך במסבו" (שיר השירים א יב) לגנותן של ישראל, אמרו לו: „אין דורשין שיר השירים לגנאי אלא לשבח"; לפי שכך היה הכלל בידם, ונמצא הדורשו לגנאי נוטה מכוונת רוח הקודש. וכן (בראשית רבה מז ט), כשדרש רבי לוי שאברהם מצא עצמו מהול, אמר רבי ברכיה: „בההיא עיתא אקיל רבי אבא בר כהנא לרבי לוי, אמר ליה: שקרנא כזבנא את"; וזה מפני כלל שבידם, שבמעשה הצדיקים – כל מה שיש לדרוש לשבח צריך לדרוש לשבח, וברשעים – להיפך; שכך היא הקבלה, שכוונתו של הבורא, יתברך, במלות שהכתיב היתה לרמוז על כל פרטי הרשע של הרשעים ולבאר כל חלקי גנותם, ולהיפך בצדיקים – להעלים כל מה שאפשר שיהיה בהם מהגנאי ולבאר כל מה שבשבחם; ומי שרוצה לדרוש דרש אמיתי, צריך שילך לשיטת הכותב, שאז יסכים לדעתו. וזה פשוט.

עוד קבלו, זכרונם לברכה, שכתובי התורה, מלבד היותם רומזים גם על אותם הענינים שהם מגידים בסיפור, רומזים גם כן על ענינים אחרים, עתידים או עוברים; ועל כן יפרשום איש לפי דרכו, על פי החוקים והכללים שהיו בידם. וכבר היה אפשר שיטעה אחד במין הדרושים האלה; אך על זה טרחו ועמלו מסדרי הש"ס והמדרשים, אשר היו חכמים רשומים בדורותיהם, וקבצו כל המאמרים, ושקלום בהברת כל חביריהם,

ההוא, אלא שיהיה רומז אותו. והמין השלישי הוא – שעוד קבלו, זכרונם לברכה, שהבורא, יתברך, הכתיב את ספרי הקודש בדרך שתכלול ההגדה ההיא ענינים רבים אמיתיים, והקיף בחכמתו על כל הענינים אשר הם אמיתיים בנושא ההוא, אף על פי שאמיתתם לא תהיה בדרך אחד, אלא בדרכים רבים ושונים, וכמו שנבאר בסייעתא דשמיא. וכתב התורה בדרך ובאופן, שכשתפורש בכל ההבנות שיוכלו לסבול המלות ההן, על פי כללים ומידות ידועים, יבוארו כל הענינים האמיתיים שרצה באמת לכלול בהגדה ההיא, שהם כלל כל הענינים אשר יש להם מקום – בצד וחלק – בנושא ההוא; ונמצא, שהנה הכתיב הכתובים כולם באופן, שכל מה שיוכל להיות מובן מהמלות ההן, על פי הכללים שזכרנו, יהיה אמיתי בנושא.

אמנם עדיין יצטרך לימוד גדול וחכמה רבה לדעת, איך יהיו כולם אמיתיים בו, כי הנה כבר אמרנו, שאין אמיתת כולם בצד אחד ובדרך אחד, אלא בצדדים שונים ובדרכים מתחלפים; מהם – יהיו אמיתיים בבחינה אחת לבד, מהם – על צד הדמיון, מהם – על צד התולדה הנולדת מהם, מהם – על צד הגמול, והוא ענין „מעלה עליו הכתוב" שנמצא הרבה בדבריהם, זכרונם לברכה, שהרי על צד הזכות והחובה, השכר או העונש, ייחשב לפעמים המציאות כהעדר וההעדר כמציאות, מפני איזה תנאים שיתלוו להם, וכן ייחשב המועט כמרובה והמרובה כמועט. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה, בביאור (סנה' נו ב): „מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח, אף ראשונים לא עשו ותלה בהן לגנאי". ויש בדברים האלה פרטים רבים מאד, אי אפשר לקבוץ אותם; אך מה שיצטרך לך לדעת הוא, כי באחד מכל הדרכים האלה אפשר שיובן מאמר או ביאור אחד ויהיה אמת, ובשאר כל הדרכים לא יהיה אמת, כמו שנאמר בהחלט; ועל כן אל תיבהל בראותך מאמר שייראה לכאורה כוזב ובלתי נאות, כי אם תחכם ותדע באיזה דרך ראוי שיובן, תראה אמיתתו ותמצא נחת. ואולם היודע עיקרי החכמה האלהית, הוא ידע הדברים האלה בגבוליהם.

ואמנם הנה כבר הקדמתי לך, שלא בהחלט נאמר שכל מה שיוכל להיות מובן במלות יהיה אמת על כל פנים, אלא יש לדבר הזה מידות וכללים, והם כללי ההגדה. והנה כבר תוכל ליפול בזה הטעות בנקל, אם ידרוש איש מקרא אחד והוא לא

מאמר העיקרים

ישא מברותיו על ה' ועל משיחו :

על הנבואה ועל ההשגחה :

על גן עדן ועל גהינם · על התורה ועל העבודה :

על הנסים ועל הנפלאות · ועוד על ענינים ונושאים יקרים רוחניים וחומריים · אלהיים וטבעיים כללם במדעו וכתבם בידו החזקה ·

החכם השלם הממליץ הגדול והפייטן המפורסם נודע בשערים שמו כמה"רר

משה חיים לוצאטו מ"כ

חברו פה בעיר אמשטרדם

הובא על מזבח הדפוס ע"י אחד מן חברי' מוהר"ר

בצלאל בנימן מעלי הכהן יצ"ו

באמשטרדם

בבית ובדפוס

יתמי

המנוח כהר"ר יעקב פרופס כ"ץ זצ"ל

בשנת

ותורה שם בישראל לפ"ק

ואשר מצאום ראויים ומאומתים בדרכים שראוי להם להתאמת, סידרום במדרשיהם. ומעתה הנה נתבאר לנו, שכל הנמצא במדרשי ההגדות של התנאים והאמוראים — הנה כולם ענינים אמיתיים, כל ענין וענין לפי דרכו, שכולם צורפו בכור מחקר המסדרים שזכרנו ונמצאו נאמנים, ועליהם אנחנו סומכים שלא סידרו בספריהם אלא מה שחקרוהו ומצאוהו נאות, כל דבר לפי הדרך הראוי לו. והבן היטב.

ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן

מאמר העיקרים

ישא מדברותיו על ה׳ ועל משיחו :

על הנבואה ועל ההשגחה :

על גן עדן ועל גהינם · על התורה ועל העבודה :

על הנסים ועל הנפלאות · ועוד על ענינים ומשלים יקרים רוחניים וחומריים · אלהיים וטבעיים כללם במדעו וכתבם בידו החזקה ·

החכם השלם הממליץ הגדול והפייטן המפורסם נודע בשערים שמו כמה״רר

משה חיים לוצאטו מ״כ

חברו פה בעיר אמשטרדם

הובא על מזבח הדפוס ע״י חד מן חברי׳ מוהר״ר

בצלאל בנימן מעלי הכהן יצ״ו

באמשטרדם

בבית ובדפוס

יתמי

המנוח כהר״ר יעקב פרופס כ״ץ זצ״ל

בשנת

ותורה שם בישראל לפ״ק

ואשר מצאום ראויים ומאומתים בדרכים שראוי להם להתאמת, סידרום במדרשיהם. ומעתה הנה נתבאר לנו, שכל הנמצא במדרשי ההגדות של התנאים והאמוראים – הנה כולם ענינים אמיתיים, כל ענין וענין לפי דרכו, שכולם צורפו בכור מחקר המסדרים שזכרנו ונמצאו נאמנים, ועליהם אנחנו סומכים שלא סידרו בספריהם אלא מה שחקרוהו ומצאוהו נאות, כל דבר לפי הדרך הראוי לו. והבן היטב.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

מאמר העיקרים

בבורא, יתברך

מה שצריך שתדע בתחילת הכל הוא, שיש מצוי אחד, אדון כל הנמצאים, שהמציאם בעת שרצה, ומקיימם כל הזמן שירצה, ושולט בהם שליטה גמורה, הוא האלוה, יתברך שמו.
המצוי הזה, יתברך, הוא מצוי שלם בכל מיני שלימות, אין בו שום חסרון כלל ועיקר; אינו תלוי בזולתו ולא מתפעל מזולתו כלל; אין התחלה למציאותו ולא סוף כלל, פירוש שלא נתהווה אחר ההעדר, ולא יבואהו ההעדר כלל, אבל תמיד היה ותמיד יהיה, אי אפשר העדרו כלל וכלל; הוא סיבת כל ההווים, ואין עליו סיבה אחרת, אלא הוא מעצמו מוכרח־המציאות.
עוד צריך שתדע, שהמצוי הזה, יתברך שמו, אין בו שום הרכבה ולא ריבוי בשום פנים, אלא הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ואין שייך בו שום ענין מעניני הגופים ומקריהם, והוא משולל מכל גבול וגדר, מכל יחס ומכל חוק טבעי.
ועל הכל צריך שתדע, שאמיתת ענינו ומציאותו, יתברך, אינה מושגת כלל, ואין לה דמיון עם שום אחד מן הענינים שבברואים ועם שום אחד מהציורים שמדמה הדמיון ומשכיל השכל; ואין מלות ותארים שיהיו ראויים לו ונאותים אליו באמת, אבל נדבר בו כל מה שנדבר במלות על דרך ההשאלה וההעתקה, כדי שנבין מה שיצטרך לנו להבין מענינו, יתברך, כי כיון שאין אתנו אלא מלות, יורו על ענינים טבעיים ומוגבלים בגבולי הנבראים, אי אפשר לדבר בלא מלות אלה. אבל זו מודעא רבה לכל מה שנדרוש ונדבר בענינו, יתברך, שאין התארים והמלות המתיחסים לו מתיחסים על צד האמת, אלא על צד ההשאלה, לא זולת. והיזהר בזה מאד.

ברוחניים

האדון, יתברך שמו, כמו שביכלתו הבלתי־בעלת־תכלית ברא הנמצאים הגופניים שרואים עינינו, כן רצה וברא נמצאים אחרים מעולים מכל אלה, בלתי מורגשים ומוחשים מן החושים

אחר שכבר היו בו. וכפי כל המצבים האלה הן נגבלות בגבולים ונעשות עלולות למקרים שונים ומתחלפים, כפי מה שיאות למצב שהן בו.

עוד מין אחר של נבראים נמצא, שהוא מין אכצעי בין גשמי ורוחני, והיינו, שיש בו קצת מגבולי הגשם ועניניו ומשולל מקצתם. ושם המין הזה נקרא – שדים. ויש בהם קצת גופניות, אך לא כגופניות שלנו, ויש בהם קצת עניני רוחניות, אך לא כרוחנים ממש. וגם בהם יש מדרגות מדרגות ומינים שונים, וכפי מדרגותיהם כך הם החוקים והגבולים שלהם.

אין לך דבר בעולם התחתון, בין עצם בין מקרה, שלא יימצא כנגדו ענין מה למעלה בכחות הנבדלים; וכן אין לך דבר למטה, שלא יהיו עליו ממונים מכת המלאכים, שמנהיגים אותו ומחדשים בו ענינים ומקרים, כפי מה שיגזור האדון, ברוך הוא. ומה שפועלים העליונים בגשמיים נקראהו – השפעה. כל ההשפעות הבאות מן העליונים לצורך התחתונים עוברות דרך הכוכבים, ונמצאו הכוכבים המשפיעים היותר קרובים לתחתונים, ואולם השפעתם אינה אלא כפי מה שנמשך בהם מלמעלה.

לכל אלה הרוחניים נתן האדון, ברוך הוא, רשות לפעול בתחתונים פעולות שלא כדרך הטבעי, כשיעוררו אותם התחתונים על ידי אמצעים ידועים שהוכנו ונתייחדו לזה. אמנם אין בכח שום אחד מהם לעשות כל מה שירצה, אלא לכל אחד יש גבול מה שהוגבל לו, שעד אותו הגבול ובאותם הדרכים בלבד שנמסרו לו יוכל לפעול אותן הפעולות שנמסרו לו שיפעלן. ויש בדברים האלה דברים מותרים לנו ודברים אסורים לנו, והוא ענין ספר יצירה ומעשה כשפים.

בתורה ובמצוות

עיקר הבריאה כולה הוא שרצה הבורא, יתברך, לברוא האדם, שיהיה מתדבק בו, יתברך, ונהנה בטובה האמיתית – וזה על ידי שיהיו לפניו שני דרכים: דרך הטוב ודרך הרע, ויהיה לו כח לבחור באיזה מהם שירצה, וכשיבחר בדעתו ובחפצו בטוב וימאס ברע, אז תינתן לו הטובה האמיתית הנצחית. ואמנם כל שאר הנבראים לא נבראו אלא שראתה החכמה העליונה צורך בם לשיימצא עולם שלם, יימצא בו האדם בבחינה זו שאמרנו, ויוכל לעבוד אותו, יתברך, להשיג על ידי זה הטובה האמיתית.

שלנו. וכמו שנתן לנמצאים הגופניים האלה גבולים מיוחדים וחוקים, כן נתן חוקים אחרים לנמצאים המעולים האלה, כפי מה שגזרה חכמתו היות נאות להם לפי ענינם. ואמנם למה שהוגבל בגבולים הנודעים אצלנו, שהם הגבולים הטבעיים שבהם נרגשים מחושינו, נקרא — גופני, ומה ששולל מגבולים אלה נקרא — רוחני, וגבוליו וחוקיו הם כפי מה שראוי לענינו, וכמו שנבאר.

וצריך שתדע, שכמו שבגופניים יש מינים שונים, וכפי התחלף המין כן יתחלפו החוקים המיוחדים לו, כן ברוחניים יימצאו מינים שונים, כולם מן הסוג הרוחני, ובהתחלף המין יתחלפו החוקים אשר להם. אמנם, כלל גדול הוא בכל הסוג הרוחני שאין ענינו ולא גבוליו מושגים לנו באמת כמות שהם, אבל ידענו מציאותם וקצת ענינים מעניניהם, כפי מה שמסרו לנו הנביאים והחכמים, זכרונם לברכה.

והנה מיני הסוג הזה שלושה: האחד נקרא — כוחות נבדלים, והשני — מלאכים, והשלישי — נשמות. הכוחות הנבדלים הם נמצאים רוחניים, משוללים מגופות, זכים ומעולים מאד; והם היותר קרובים אל שכינתו, יתברך, ועליהם הוא שורה תמיד, ונקראים בשמות כפי מדרגתם: גלגלי הכסא, או אופנים, וכיוצא. המלאכים הם נמצאים רוחניים, שנבראו לעשות שליחותו של הבורא, יתברך, בכל מה שיחפוץ, והם ממונים כל אחד על ענין מה שמסר לו הרצון העליון; ויש בהם מדרגות שונות, זו למטה מזו, וכל מדרגה מהם יש לה חוקים וגבולים, כפי מה שנאות לה על פי החכמה העליונה. המלאכים כולם הנה הם משרתיו, יתברך, עושי דברו, וכל דברי העולם נעשים על ידיהם בין לטוב בין לרע, ומצד זה מתחלקים לשתי כיתות: כת הטוב וכת הרע, פירוש, הממונים לטובות, בין הטובות הגופניות בין הטובות הנפשיות, והממונים לרעות הגופניות והנפשיות; והממונים על הרעות נקראים מלאכי חבלה ומזיקין. הנשמות הן נמצאים רוחניים, מעותדים לבא בגופות, ולהתחבר בהם וליקשר בהם קשר גדול, ולהם חוקים פרטיים כפי ענינם וכפי המצבים שלהם; פירוש, כי הנה מצבים שונים נמצאים לנשמות, שהרי יש להן מציאות חוץ לגוף ומציאות בתוך הגוף, והמציאות חוץ לגוף היא משני מינים: האחד — מציאותן טרם היותן בגוף, והשני — מציאותן חוץ לגוף

וצריך שתדע, שכמו שניתן לאדם שיהיה ממשיך לעצמו קדושה או זוהמא, כן ניתן לו שבכח מעשיו ימשיך בכל הבריאה כולה הקדושה או הזוהמא; ונמצאת כל הבריאה מתתקנת או מתקלקלת על ידי האדם. וייחשב זה לזכות לצדיקים שמטיבים לבריאה, ולחובה לרשעים שמקלקלים אותה, וכמו שנבאר לפנים.

ואמנם הדרך, שבו ממשיכים מעשי האדם את ההשפעות האלה, הוא בכח ההקבלה שזכרנו למעלה, שיש בין הנמצאים השפלים ובין הכוחות העליונים, עד שכאשר יתנועע אחד מן הנמצאים למטה הנה תגיע התעוררות אל הכח המקביל לו למעלה, ואז על ידי הכח ההוא תסובב התולדה שתסובב בהמשכת ההשפעות. כי הנה אם המעשה ההוא יהיה מחלק המצווים, יתעורר הכח שעליו ויתחזק, ועל ידו תימשך ההשפעה של קדושה ממנו יתברך, כפי ענין ההתעוררות שנתעוררה; ואם יהיה המעשה מחלק הנמנעים, יגרום פגם בכח העליון, כפי ענין המעשה הרע ההוא, ויתעלם כנגד זה אורו, יתברך, ויתרחק ויתעורר תחת זה אחד מן כחות הטומאה ההפכי להשפעת הקדושה שנתעלמה, ויימשך ממנו משך זוהמא כפי ההתעוררות שנתעוררה. ועל דרך זה בתשובה יסור הפגם, ולא יהיה עוד כח לכח הטומאה לפעול, ותשוב השפעת הקדושה ותימשך כראוי.

בגמול

הנה מין האדם נתייחד מכל שאר המינים, שניתנה לו הבחירה, וכח למעשיו להמשיך ההמשכות שזכרנו; ומצד זה נוסף בו ענין שאינו בשום אחד משאר המינים, והוא, שיוגמלו מעשיו מידה כנגד מידה. והגמול הזה נחלק לשני חלקים: האחד – בעולם הזה, והאחד – בעולם הבא. גמול העולם הבא הוא, שכפי מעשיו שעשה בעולם הזה, כן תיקבע לו מדריגה בטובה האמיתית, שהיא הדבקות בו, יתברך, ויהנה בה לנצח נצחים. וגם הוא יחולק לשני חלקים: בעולם הנשמות ובעולם התחייה – יבואר עוד לפנים בסייעתא דשמיא. גמול העולם הזה הוא, שכפי מעשיו יוגזר עליו הצלחה או צרות מאיזה מין שיהיה.

וצריך שתדע, שעיקר השכר באמת הוא הטובה האמיתית, שיזכו בה הצדיקים לעתיד לבא; וכן העונש היותר עצום הוא איבוד

ואולם מה הוא הצורך שיש לעולם בכל הנבראים האלה – איננו נודע אצלנו; אך מה שקבלנו מן החכמים, זכרונם לברכה, הוא, שעיקר הכל – האדם, ושבעבורו נבראו כל שאר הנבראים, ושעיקר בריאתו של האדם אינה אלא לשיזכה לטובה האמיתית. ואולם ראתה החכמה העליונה, שכדי שישיג הטובה האמיתית הזאת ראוי בתחילה שינוסה ויעמוד בנסיון; והנה לצורך זה ברא לו עולם שיהיה בו מקום לינסות בו, דהיינו שתהיה בו מציאות טוב ומציאות רע, עד שיוכל למאוס ברע ולבחור בטוב.

ואמנם מציאות הטוב והרע האמיתי היא, שהנה שם האדון, ברוך הוא, בעולם קדושה וטומאה, פירוש: קדושה היא – מציאות קורבה אליו, יתברך, וטומאה היא – מציאות ריחוק ממנו, יתברך. הקדושה היא השפעה, שהאדון, ברוך הוא, משפיע במי שראוי לזה, והשראה ששורה עליו; הטומאה היא ריחוק, שהקדוש ברוך הוא מתרחק, והעלם שמתעלם. אמנם האמת היא, שהנה ברא האדון, ברוך הוא, איזה כחות רוחניים לצורך ענין זה, והם כחות יושפע מהם חושך וזוהמא, אשר בכל מקום שתימצא שם הזוהמא ההיא מתרחקת ממנו הקדושה ויתעלם משם אורו, יתברך; ואלה נקראים כחות הטומאה.

ואולם שם האדון, ברוך הוא, כח במעשי האדם לעורר את השרשים העליונים, והיינו, שיהיו ממשיכים אור שפע קדושתו, יתברך, ואור טובו, או המשך הזוהמא והטומאה ההיא. והנה ייחד לו מעשים, שעל ידם תימשך הקדושה, וציוהו להתמיד בהם, והם – כלל המצוות; וייחד מעשים, שעל ידם תימשך הזוהמא, וציוהו לימנע מהם, והם – כלל האיסורים.

ואמנם הטובה האמיתית אינה אלא הדבקות בו, יתברך. והנה המצוות כבר ביארנו שהן הממשיכות שפע קדושתו יתברך, ואור טובו, על כן אלה הם האמצעים, שעל ידם תושג הטובה האמיתית; כי מי שהרבה להתקדש בשפע קדושתו, יתברך – הוא ראוי להידבק בו וליהנות בטובה האמיתית, ומי שהרבה ליטמא בזוהמא שזכרנו – הוא יהיה בלתי ראוי לידבק בו ויידחה ממנו. ואמנם יש בכל הדברים האלה מדריגות רבות, בין בשפע הקדושה או הזוהמא שזכרנו, וכן בטובה שנקנית על ידי המעשים הטובים, והדחיה שנדחה האדם ממנה על ידי הרעים, והוא ההפרש שבין אדם לחבירו במעלה האמיתית, וכמו שנבאר עוד בסייעתא דשמיא.

מההנאות שבתחתון. ויש שם חילוף זמנים ושינוי עתים להנאות שונות ומתחלפות, ומדריגות שונות לנהנים בהן.

והגיהנם הוא מקום לנשמות הראויות ליענש, ושם מגיע להן צער ומכאובים, כפי מה ששיך בהן לפי ענינן; ויש מדריגות שונות של צער, כמו שיש מדריגות שונות של תענוג. ובצער ההוא ישאו החוטאים את עוונם; ואם ראויים הם לשכר אחר כן–הנה יטהרו מחטאם וילכו למנוחה, ואם לא–ייענשו עד אבדם, ודבר זה לא יקרה לישראל אלא מעט מן המעט.

בהשגחה

הנה האדון, ברוך הוא, משגיח תמיד על כל בריותיו, ומקיימן ומנהלן כפי התכלית שבעבורה בראן. ואמנם, בהיות שנתייחד המין האנושי להיות בו השכר והעונש כפי מעשיו, וכמו שביארנו למעלה, גם ההשגחה בו משונה מההשגחה בשאר המינים. וזה, כי ההשגחה בשאר המינים היא לקיום המין ההוא באותם החוקים והגבולים שרצהו, יתברך שמו; והנה ישגיח בפרטי כל מין ומין למה שמגיע מהם אל כלל המין כולו, אך לא למה שהם אישים, כי הנה אין התכלית בם אלא לשלימות המין הכללי. אמנם המין האנושי, כל איש ואיש ממנו, מלבד מה שמגיע ממנו אל כללות המין, הנה יושגח בייחוד על מה שהוא בפני עצמו, ויידונו מעשיו כולם בייחוד, וייגזרו עליו גזירות בייחוד, כפי פרטות ענינו.

וצריך שתדע, שאמנם פעולות האדם תיחלקנה לשני מינים: האחד הוא–מה שהוא לו זכות או חובה, דהיינו שיעשה בה מצוה או עבירה; והשני–מה שאינו לא זה ולא זה, כי אין בה ענין לא למצוה ולא לעבירה. והנה כל מה שנוגע למצוה או עבירה, יהיה באיזה צד שיהיה, כולו מסור בידו של האדם אין לו מי שיכריחהו עליו כלל, ועל כולם ישקיף השופט העליון לדון אותם כפי מה שהם ולגזור כנגדם הגמול הראוי. ואשר אינו ענין לא למצוה ולא לעבירה, הנה ענין האדם בהם כענין שאר המינים במקריהם, שהנה יובא להם מכח עליון שינועע אליה, אם לשמירת חוקות מינו, או להגיע לו שכר או עונש כפי מה שראוי לו.

והנה האדון, ברוך הוא, הוא המשגיח על הכל, ודן את הכל, וגוזר כל הגזירות; והמלאכים הם משרתיו, ממונים כל אחד בתפקידו,

הטובה ההיא לגמרי. אמנם, יש מצוות שכפי מידת הדין הצודקת ראוי שיוגמלו בעולם הבא וגם בעולם הזה בהצלחות העולם הזה וטובותיו, וכן יש עבירות שכפי מידת הדין הצודקת ראוי שייענש עליהן בעולם הזה ובעולם הבא; ויש מצוות שהדין נותן שיוגמלו בעולם הבא ולא בעולם הזה, ועבירות שהדין נותן שייענש עליהן בעולם הבא ולא בעולם הזה; ומצוות שהדין בהן שיוגמלו לגמרי בעולם הזה ואין נשאר לבעליהן כלום בעולם הבא, ועבירות שהדין עליהן עולם הזה ולא ייענשו בעליהן כלום בעולם הבא. והשופט הצדיק דן את הכל בשלימות, באופן שהכל נעשה ביושר, בלי עוולה כלל ועיקר.

והנה, כמו שהגוף והנפש ביחד עושים המעשים, בין הטובים בין הרעים, כן הגמול צריך שיוגמלו יחד. אמנם, בחטאו של אדם הראשון נגזר על המין האנושי כולו מיתה, באופן שלא יוכל להגיע אל הטובה האמיתית בלי שימות. והענין, כי הנה נשאבה בגוף זוהמא, שאי אפשר לו שיגיע לדבקות העליונה בהיות זוהמא זו שאובה בו; ואינו יוצא ממנה עד שימות וישוב לעפר, ואז יינקה ממנה, וישוב וייבנה בטהרה בלי זוהמא כלל, ואז תשוב בו הנשמה ויחיה, ויחדיו יאירו באור החיים לנצח, ויהנו בטובה האמיתית כפי המעשים שעשו בחייהם בראשונה — וזה ענין תחיית המתים המפורסם בכל ישראל. ואמנם כל הזמן שהגוף בעפר הולך ואובד צורתו הראשונה, הנשמה עומדת במקום מנוחה, אם זוכה, והיינו עולם הנשמות, ומשגת שם מעין מה שתשיג לעתיד לבוא אחר התחיה, כפי המעשים שעשתה בחייה.

בגן עדן וגיהנם

והנה הוכנו מקומות לנשמות בצאתן מן הגוף: אחד — לנוח בו, אם זוכה, עד זמן התחיה, ואחד — ליצרף בו בעונשין, אם עוונות בה שמונעים אותה ממנוחה. והנה מקום המנוחה נקרא — גן עדן, ויש בו מדריגות שונות, ויש גן עדן תחתון וגן עדן עליון: בתחתון — יושבות הנשמות בדמות הגופים שהיו בם, ונהנות שם במיני הנאות רוחניות, והמקום מוכן למיני ההנאות ההן שהוחקו לימצא שם; ובעליון — יושבות הנשמות בבחינת נשמות ממש, ונהנות במיני הנאות רוחניות, גדולות ונשגבות

והנה למטה ממדריגת הנבואה יש מדריגה, נקראה – רוח־הקודש, והענין שיושפע שפע ממנו, יתברך, אל שכל האדם, ובהגיעו אליו תוקבע בו ידיעת ענין מה בבלתי־ספק ובבלתי־טעות, וידע הדבר בשלימות, סיבותיו ותולדותיו, כל דבר במדריגתו. ואולם על ידי השפע הזה, אפשר שישכיל דברים שמגדר ההשכלה האנושית הטבעית להשכיל אותם; אמנם יתרון השכיל אותם על זה הדרך מהשכיל אותם על הדרך האנושי הוא, שעל זה הדרך יושגו בלי עמל, ויושגו בלי טעות, ולא יישאר בם ספק, מה שאין כן בהשכלה שעל דרך האנושי. ואפשר שישיג גם כן ענינים מה שאין בגדר ההשכלה האנושית שתשכילם, ומכללם – הנסתרות והעתידות.

והנה רוח־הקודש זה הנה הוא נרגש למשיגיו, שהמקבלו יכיר בלי ספק שהוא שפע נשפע לו. אמנם עוד יקרה לפעמים, שיושפע בלב אדם שפע, שיעמידהו על תוכן ענין מהענינים, אך לא ירגיש בו המושפע, אלא יגיע לו כמי שנופלת מחשבה בלבבו, ונקרא על דרך ההרחבה ושלא בדקדוק רוח־הקודש.

בגאולה

הנה מבחר המין האנושי הוא ישראל, והם המעותדים לדבקות בו, יתברך, וראוי להם שיהיו מעוטרים בעיטורי קדושה גדולה, ותהיה שכינתו, יתברך, שורה עליהם ומתדבקת בם, שישתלמו בה עד שיזכו לטובה האמיתית.

וצריך שתדע, שאף על פי שהטובה האמיתית נקנית מכל אחד ואחד בפני עצמו כפי מעשיו, אמנם אין כלל הבריאה משתלם, עד שתסודר כלל האומה הנבחרת בסדר נכון, ותשתלם בכל עיטוריה, ותתדבק בה השכינה, ואחר כן יגיע העולם למצב השלם, ויזכו הפרטים כל אחד ואחד כפי מה שזכה במעשיו. ואולם דבר זה עדיין לא נשלם מתחילת הבריאה ועד הנה, כי מיד שנברא אדם – חטא, ואחר כן שהתחילו האבות ונמשכו הבנים אחריהם להיות לעם סגולה, עם כל זה מעולם לא נשלם הדבר כראוי, מפני כמה חטאים שנזורו בם אחור מהתיקון השלם; ונמצא, שעל כל פנים צריך שנגיע לזה, שתהיה האומה בשלימותה בכל התנאים הצריכים לזה, ותקבל הבריאה כולה שלימותה, ואז יוקבע העולם במצב המתוקן, שבו יוקבעו הצדיקים להנאה הנצחית, ותהיה הנאתם בה כל אחד לפי מעשיו.

להניע את [האדם ב]גבוליו, ואם להמציא לאדם כדרכיו על צד הגמול, כמו שאמרנו למעלה. וצריך שתדע, שאף על פי שהאדון, ברוך הוא, באמת יודע כל ולא נעלם ממנו דבר, ואין ידיעה מתחדשת אצלו כלל, הנה הנהגת עולמו ומשפטיו לא יסד אותה על פי זה, אלא על פי סדר המשפטים שרצה בה, מתדמה לנימוסי מלכות הארץ, ודן את הדברים בבתי־דינים של מלאכים, בעדים שיעידו על הענינים, וקטגורים שיתבעו דין, ומליצים שיליצו זכות. וכולם מלאכים שמשאם מה שזכרנו. אלה – להעיד על הנעשה בעולם, אלה – לקטרג, ואלה – להליץ, וגמר הדין כפי המשפט הנכון והישר.

בנבואה ונבואת משה

רצה האדון, ברוך הוא, והכין מין גילוי שיהיה מתגלה בו אל בני־האדם, עודם בחיים בעולם הזה, שיתגלה להם ויגלה להם ענינים מה שיחפוץ: מסתריו וסודותיו, ומעניני השגחתו, וממה שיביא על בריותיו, וזה נקרא – נבואה.

הגילוי הזה הנה הוא בדרכים מיוחדים, מה שראתה חכמתו, יתברך, היותו נאות לזה, ויש בו מדריגות על מדריגות שונות, אך הכלל בכולן, שיתברר לנביא בודאות גמורה, שהמתגלה לו הוא כבודו, יתברך, וישכיל מה שיגלה לו. ולא יישאר לו שום ספק בנבואתו כלל.

ואמנם, בהגיע ענין זה לנביא, הנה תקדם לו רעדה גדולה, וכל איברי גופו יזדעזעו, ויבוטלו הרגשותיו, ויישאר כאיש ישן, ואז מתוך תרדימתו זאת יתראו לעיניו מראות מה שיתראו, ישיג בהן גילוי הכבוד אליו, וידע מה שיהיה הרצון העליון שיוודע לו.

והנה מלבד הידיעות שירויח הנביא בגילוי הנבואה, הנה מי שיגיע להיות נביא, מוכרח הוא שיתדבק בו, יתברך, דבקות גדולה, עד שיזכה לגילוי הזה. ואולם מצד דבקותו זו תהיה מעלתו מעלה גדולה, וכבר יגיע לעשות נסים ונפלאות, כפי מדריגת הדבקות שהשיג.

ואמנם צריך שתדע, שכל המדריגות כולן שבנביאים כולן שפלות ממדריגת נבואתו של משה רבינו, עליו השלום, ונבדלות ממנה הבדל גדול; שכולן אפשר שיגיע להן כל אדם שיזכה, אך נבואת משה רבינו, עליו השלום, היא מדריגה אחת שנתייחדה לו, אי אפשר לאחר שישיגה כלל.

אחת קודם תחיית המתים, ואחר כן ישובו ויחיו אותם הראויים לקום בתחיה. והנה, בתחיה יקומו צדיקים ורשעים; והרשעים, שחטאו ולא נשלם בהם העונש הראוי, ייענשו אז כראוי להם. ואמנם אחרי התחיה יהיה יום הדין הגדול, שידין הבורא, יתברך, את כולם, וישפוט הראויים לישאר לנצחיות והראויים ליאבד. הראויים ליאבד - ייענשו כפי מה שראוי להם ולבסוף יאבדו לגמרי; והראויים לישאר - יישארו במדריגה שתגיע להם כפי המשפט, בעולם שיחודש. והנה, אחר שהוכנו הראויים לישאר בנצחיות, כל אחד במדריגתו, הנה העולם הזה יחזור לתוהו ובוהו, דהיינו שיפסיד צורתו וישוב מים במים, כמו בתחילת הבריאה; ובין כך ובין כך, הצדיקים שזומנו לנצחיות - הקדוש ברוך הוא יעמידם במאמרו כמלאכי השרת, בלי שיצטרכו לעולם הזה, ואמנם לא ישיגו עדיין הטובה האמיתית הראויה להם, אלא אחר שעמד העולם תוהו הזמן שגזרה החכמה העליונה. ישוב ויחודש בצורה אחרת, נאותה למה שראוי שיהיה לנצחיות, וישובו הצדיקים וישבו בו, ויתקיימו בו לנצח נהנים בטובה האמיתית, כל אחד כפי מדריגתו.

בענין הנסים

הנה כל הנבראים כולם לא נהיו אלא מפני שכך גזר רצונו, יתברך; וכן כל החוקים והגבולים שלהם לא הוחקו בהם אלא מפני שכך גזרה חכמתו, יתברך, היותו נאות בהם. ואמנם, כמו שחקק החוקים האלה ברצונו, כך יכול לבטלם ולשנותם כרצונו בכל עת וזמן שירצה. ואמנם הענין שיחדש, יתברך שמו, בעולם שלא בדרך החוק שחקק לטבע, הוא הנקרא - נס. והנה על הרוב האדון, ברוך הוא, רוצה לקיים הטבע בחוקותיו, כי כיון שבחר בו ועשהו כמות שהוא, ודאי שידע היות זה המובחר שבפנים; אמנם אף על פי כן לא יחדל מלשנות אותו בזמן שירצה, לטעמים נודעים אצלו. ואולם אפשר שיעשה נס להודיע אמיתת השגחתו ויכלתו, ואפשר שיעשהו לפי שכך יאות במעשה ההוא, ואמיתת הדבר אפשר שתהיה מושגת ונגלית לפי פשט המעשה וענינו המפורסם, ואפשר שיהיה לפי הנסתר שבדבר וסתרי ההשגחה שבו, ואפשר עוד שיהיה לטעמים אחרים רבים בלתי מושגים לנו כלל. והנה כבר יקרה, שיעשה הקדוש ברוך הוא נסים על ידי עבדיו הקרובים לו, להראות

והנה, שיתא אלפי שנה הגבילה החכמה העליונה לעבודת בני־האדם והשתדלותם על השלימות, ואחר כן יתחדש העולם בצורה אחרת, ראויה למה שייעשה בו אחרי כן, דהיינו ההנאה הנצחית לזוכים לה. וטרם יכלו ששת אלפים אלה, הנה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם, שיוכלו ליעתק הדברים אחר כן אל הנצחיות. וזה מה שהובטחנו עליו שיהיה על כל פנים. והאמצעי לזה יהיה אחד מזרע דוד, שיבחרהו האדון, ברוך הוא, לזה ויעזרהו שיצליח בו, והוא — מלך המשיח. והנה בזמנו ועל ידו יתוקנו ישראל תיקון גדול וכל הבריאה אחריהם, שירבה הטוב בכל הצדדים ויסור הרע לגמרי, בין במה שנוגע לנפש ובין במה שנוגע לגוף, דהיינו לב האבן ייעשה לב בשר, והוא — שתגבר בבני האדם הנטיה לטובות, ובאופן שלא יימשכו אחרי החומר כלל, אלא ינטו תמיד לעבודה ולתורה ויתגברו בה, וכנגד זה תרבה השלווה והרווחה, ולא יימצאו נזקים ולא הפסדים כלל. והוא מה שהבטיחו הנביאים (ישעיה יא ט): „לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי", ולא תהיה סכלות בעולם, אלא כל הלבבות יהיו מלאי חכמה, ורוח הקודש יהיה שפוך על כל בשר, באופן שיזכו לו הכל בלי קושי כלל, והוא מה שאמר הנביא (יואל ג א): „אשפוך את רוחי על כל בשר", והנה ישמחו ויעלצו ברוב הטובה, והם מתדבקים בבורא, יתברך, ועובדים לפניו עבודה שלימה, ועל ידי זה יהיו מתעלים והולכים עילוי על עילוי, עד שיגיעו למה שצריך שיגיעו לו, לעבור ממנו אל מצב הנצחיות בחידוש העולם.

והנה באומות העולם ייעשה בירור גדול באותם שיימצאו באותו הזמן: אותם שכפי המשפט העליון יהיו ראויים לכליה — יישמדו בחרב ובדבר וכל מיני עונשים, ואותם שיהיו ראויים להינצל — יינצלו ויישארו, ויכירו באמת, ויעזבו אליליהם, וישתעבדו לישראל, ויהיה להם לתפארת עבוד את ישראל ושרת אותם, באשר יכירו וידעו, שהנה על ידי זה יגיעו להם מה שאפשר שיקבלו מן הקדושה ואור ה'. והנה יימצא העולם כולו נמשך אחר עבודת הבורא, יתברך, ולא תהיה עבודה זרה כלל בעולם, והוא מה שאמר הנביא, זכרונו לברכה (צפניה ג ט): „כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה", וכתיב (זכריה יד ט): „ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

ואמנם החיים כולם צריך שימותו ויחזרו לעפר לפחות שעה

מכחיש לגמרי ההלכה ולא מתנגד לה, אבל יובן באיזו בחינה ובאיזה גבול.

וממה שקבלנו, שאמנם בעל התורה, יתברך שמו, כתבה על דרכים פרטיים וחוקים מיוחדים, וכשנרצה להבין כוונת בעל הדברים, ברוך הוא, הנה צריך שנהלך בהם על פי החוקים ההם ובדרכים ההם; וזולת זה, אף על פי שכבר היה אפשר שיינתן פירוש בדברים תסבולנה אותו המלות היטב, ואפשר שתורינה עליו ביותר הרווחה, אמנם על כל פנים לא יהיה הפירוש ההוא אמיתי בדברים ההם, כיון שבעל הדברים כיון בהם כוונה שונה מזו. ואמנם החוקים האלה והדרכים הם כלל השלש־עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן עם כל פרטיהן.

וצריך שתדע עוד, כי הנה עיקרי הדינים כולם, מה שבמצוות עשה ומה שבמצוות לא־תעשה, כולם מקובלים הם ממשה רבינו, עליו השלום. אמנם קבלו, זכרונם לברכה, שדברי המסורת רמוזים הם בתורה־שבכתב ברמזים שונים, על פי דרכי רמיזה ידועים להם. והיה מפורסם ומוסכם אצלם, שטוב בעיני ה׳ שנעמול גם בזה החלק, פירוש, בידיעת מקום רמזי התורה שבעל־פה בתורה־שבכתב, ועל כן יטרחו כל אחד מהם לבקש הרמזים האלה, כפי מה שייראה לו יותר נכון, וזה מה שתמצא פעמים רבות בש״ס משא־ומתן לבקש ראיות לדין מן הדינים, וכבר תהיה ביניהם מחלוקת על הראיות, ותמצא הראיות עצמן, שאמנם לפי דרכי ההבנה הפשטית לא יאותו יפה; אך הענין הוא מה שאמרתי לך, שהנה הדין אצלם בקבלה, אבל יטרחו לבקש לוי הרמז בתורה־שבכתב, על השורש שזכרנו למעלה. והנה לא ירצו באותם הפירושים שתהיה זאת כוונת המשך המקרא ההוא, אבל ירצו שלזה כיון בעל התורה, ברוך הוא, במה שרצה לרמוז בדרכי המקרא ההוא בדרכי הרמז, נוסף על מה שרצה לבאר בדרכי הפשט, ויקראוהו לפעמים — אסמכתא. והנה כל זה שאני מדבר עתה הוא בחלק המצוות והדינים, אך בחלק ההגדות יש עוד עיקרים אחרים, ביארתים לך במקום בפני עצמו.

ואמנם יש עוד ענינים אחרים שהם תקנות מן החכמים, זכרונם לברכה, ואף על פי כן ימצאו להם רמז רחוק מאד בכתובים, ונקרא גם זה אסמכתא, אמנם היא אסמכתא יותר שטחית הרבה מהראשונה שזכרנו, ויכוונו בה לזכרון לענין, ולא יחדלו לכוין

החיבה שהוא מחבב אותם והכח שמוסר להם להיותם שולטים על הבריאה, וכפי מדריגתם בקורבה אליו, יתברך, כך יהיה כחם לשייעשו על ידם נסים ונפלאות.

ומכלל זה הענין, שהנה רצה האדון, ברוך הוא, ליקרא בשמות שונים, כפי סתרי ההשפעות שהוא משפיע לעולמו וההנהגה שמנהיג. ואמנם רצה וחקק, שבכח שמותיו הקדושים בהיזכרם יתחדשו גם כן נפלאות רבות בעולם; ואולם חילק וסידר הדברים בחכמה נפלאה, ושם סגולה בכל שם ושם, כמו שגזרה חכמתו, להמשיך בהזכרתו השפעות מה, שעל ידיהן יתחדשו הנפלאות האלה.

בענין התורה שבעל־פה והש״ס

הנה האדון, ברוך הוא, לא רצה לכתוב את התורה בביאור מספיק שלא יצטרך לה פירוש, אלא אדרבה כתב בה דברים הרבה סתומים מאד, שלא היה אפשר ביד אדם בעולם לעמוד על כוונתה האמיתית, בלי שיימסר הפירוש בקבלה שתבא ממנו, יתברך, שהוא בעל הדברים; דרך משל: מצות תפלין, מצות מזוזה וכיוצא בהן, שבא הציווי עליהן ולא נתבאר בכתוב מה ענינן. אמנם האמת היא, שבכוונה מכוונת העלים האדון, ברוך הוא, כוונת דבריו האמיתית, לטעמים נודעים אצלו. ואמנם כל זה שהעלים בתורה־שבכתב הנה מסרו למשה רבינו, עליו השלום, בעל־פה, וממנו נמשכה המסורת לחכמים דור אחר דור. והנה במסורת הזו נתבארה כוונת הכתובים לאמיתה, ונודעה לנו אמיתת מעשה המצוות, כמו שהאדון, ברוך הוא, רוצה בהן.

והנה נמצאו דברי התורה־שבכתב בבחינת הסכמתם עם הפירוש המקובל מתחלקים לשלשה חלקים: החלק הראשון הוא – כלל ענינים בא כללם בכתוב, אך לא פרטיהם, ונתבארו הפרטים במסורת; החלק השני הוא – כלל כתובים שביאורם מסופק, באשר יסבלו פירושים שונים, ונתבארה ההכרעה במסורת; החלק השלישי הוא – כלל כתובים, שלפי המלות באמת תהיה הכוונה אחת, ונתבאר במסורת היות הנרצה מתחלף מאד מהנראה, ועל זה אמרו, זכרונם לברכה (סוטה טז ח): „הלכה עוקפת מקרא”. אמנם אין פרטי החלק הזה רבים, ולא עוד אלא שאם תטרח ותעמיק בדבר, תמצא שלא יהיה הפשט

האלה בבחינת החיוב בהם כמו כל שאר המצוות שבתורה, שאמנם רצונו, יתברך, היה שיבואו על זה הצד, פירוש– שיבואו מאתנו. והנה הדבר שוה, שיצוינו שנשים טוטפות בין עינינו או שיצוינו שנגזור עלינו גזירות לשמירת תורתו, זו מצוה שצורת עשייתה באופן זה, וזו צורת עשייתה באופן זה, וגדרן אחד, שהוא עשיית רצונו, יתברך, וגזירתו.

וממה שקבלו, זכרונם לברכה, בפירוש המצוה הזאת גם כן הוא, שיהיה כח ביד בית דין לבטל דבר מן התורה, כשיהיה לתכלית שמירת התורה עצמה, ובגבול שיהיה ב„שב ואל תעשה" ולא ב„קום עשה". ועל פי זה השורש גזרו מה שגזרו בשופר ובלולב ביום שבת, כמבואר במשנה וש"ס (ראש השנה כט ב, סוכה מג ב), כפי הקבלה הזאת שהיתה בידם.

תם ונשלם

שבח לאל בורא עולם

בזה גם כן היות אפילו זה רמוז בתורה, אף על פי שהוא רמז רחוק מאד, והוא על צד הצפיה בעתידות, שהכל גלוי לפניו, יתברך, ועל הכל רמז, אלא שרמזו בדרך רחוקה, כיון שאין הדבר ההוא חלק מביאור המצוה כלל. ואמנם יש עוד פרטי דינים שלא קבלום, ויוציאום בדרכי הסברה או בדרכי המידות, ואפשר שיחלקו בם; וכפי הפסק שיהיה למחלוקת — כן תהיה החובה עלינו לשמור ולעשות, מבלי שתהיה המחלוקת שהיתה בם חולשה לפסק כלל, כי אולם כך ציונו, יתברך שמו, שבהיות מחלוקת בדיני התורה יוכרע הדבר בבית־דין, ומה שיצא מן ההכרעה — יישמר בכל תוקף.

וממה שקבלנו עוד, שמצות „לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז יא), הכוונה שכיון האדון, ברוך הוא, במצוה זו היא, שיהיה כח ביד בתי דיני ישראל וחכמיהם לגזור גזירות ולתקן תקנות, ונהיה כולנו חייבים לשמוע להם ושלא לעבור על דבריהם כלל; ונדע, שכל התקנות האלו שיתוקנו לשמירת מצוות התורה ולעשות הרצוי לפניו, יתברך — הנה דעתו, יתברך שמו, מסכמת שיישמרו שמירה מעולה ככל מצוות התורה עצמה. ולא עוד, אלא שכך באה המצוה בקבלה לעשות סייגים לתורה; וכבר היה ראוי שיצוה עליהם הוא, יתברך שמו, בתורה עצמה, אלא שהיה הרצון לפניו שיבא הדבר מצדנו, ושנהיה אנחנו המעמידים עלינו מצוות על פי דרך תורתו, ובאותם החוקים והגבולים שנתן לדבר. והנה אין הפרש בין חיובנו במצוות המבוארות בתורה ובין חיובנו בתקנות החכמים, זכרונם לברכה, וגזירותיהם, שכך הרצון לפניו שנשמור המבוארות בתורה כמו שנשמור את אלה, וכך ממרה את פיו העובר על המבוארות כעובר על אלה; ואין הבדל ביניהם אלא במה שהם, זכרונם לברכה, הבדילום, דהיינו, שהספקות בדיני תורה יודנו לחומרא, ובדברי סופרים יודנו לקולא, והרי זו כמו שתאמר, שהעריות תהיינה בכרת ומיתת בית דין, ולבישת שעטנז באזהרה, ושבשר בחלב יהיה אסור בהנאה וחלב יהיה מותר, שאין אלה אלא הגבולים שכפי רצונו, יתברך; אמנם בענין חיוב המצוות בגבול שהוגבלו — אין הפרש בין אלה לאלה כלל; ומזה נמשך, שישאו ויתנו כל כך בתקנות רבות וגזירות רבות, שבאמת אינן אלא מדברי סופרים, וירבו בהן הפרטים והמחלוקות, כל זה מפני ששוו בעיניהם הדברים

מאמר החכמה

אור הגנוז

מלמד לאדם דעה בינה והשכל
בסוד ה'

על

תפלת ראש השנה

על הגלגול · מגלה רזיא כסדר ליל פסח ·
בא בספורות על עשר הספירות ·
דבר בחכמה על הנשמה ועל ד' עולמות אבי"ע ·
יבריח חף ידיע · העמיק שפה · הגדיל
תושיה ·

החכם · השלם המקובל האלהי משובח
למאד

מוהר' **משה חיים לוצאטו** ז"ל

הובא על מזבח הדפוס ע"י חד מן חבריי מוהר"ר
בצלאל בנימן מעלי הכהן יצ"ו

באמשטרדם

בבית ובדפוס
יתמי
המנוח כהר"ר יעקב פרופס כ"ץ ז"ל
בשנת
והורה סס בישראל לפ"ק

מאמר החכמה

תפלת ראש השנה

בקדושת השם מוספים: „ובכן יתקדש שמך ה׳ אלהינו על ישראל עמך", והענין - דע, כי הנה בכלל העולם יש הטוב והרע, ובמין האנושי - ישראל ואומות העולם; והנה תיקון העולם הוא, שיהיה הטוב שולט והרע נכפה, ובמין האנושי - ישראל שולטים ואומות העולם משתעבדות תחתיהם. והנה בהיות הדבר כן - הנה טוב לכל, כי הנה הקדושה מאירה בישראל ומתחזקת בם, ובהיות אומות העולם משתעבדות תחתם, נתקנות על ידם, ונמשך להן משך מן הקדושה ההיא. אך אם אומות העולם מתפרצות מתחת ידי ישראל ושולטות, וישראל נכנעים - הנה ישראל מפסידים, שהם בשפלות, והקדושה אינה מתחזקת בעולם, לפי שהמקום המיוחד לה, שהוא ישראל, איננו בתיקונו וחזקו; וכל שכן שמפסידות האומות עצמן, שאין נמשך להן מהקדושה שום הארה כלל, אלא אדרבה מיטמאות, והולכות ומתרחקות מן הטוב. ואמנם שני המצבים האלה שזכרנו, הנה הם היגלות מלכותו, יתברך, בעולמו או התעלמה, כי אם היא מתגלית - הנה הטוב שולט ומגיע הדבר לישראל שהם ישלטו, וההפך - בהפך. ואולם ביום ראש השנה האדון, ברוך הוא, עומד כביכול בבחינת מלך על עולמו, ועל כן הנה השעה ראויה להתפלל לפניו, שתיגלה מלכותו לגמרי בעולם, ויתוקן העולם על ידי זה, ועל עיקר זה נבנה כל הנוסח הנוסף הזה. והנה בתחילה נאמר „ובכן יתקדש שמך", והיינו שתיודע מלכותו בעולם ותתגלה בהתחזקה על ישראל, וזהו - „על ישראל עמך". ואמנם מזה יימשכו תיקוני העולם; והראשון - שתיכנס יראתו, יתברך, בלב כל ברואיו וישתעבדו לו, והדבר כפול בתחתונים ובעליונים, דהיינו האומות למטה ושריהן למעלה, שיכירו כולם האמת וישתעבדו לקדושת מלכותו, יתברך, וזהו „וייראוך כל המעשים" - אותם שלמטה בעולם השפל, „וישתחוו לפניך כל הברואים" - אותם שלמעלה. וצריך שתדע, שהנה האדון, ברוך הוא, הוא אחד, ואין הארתו

וכבר מנו בספר התיקונים עשר מדריגות על דרך זה. ואמנם המבוקש הוא שכולם יהיו בשמחה, ברוב הארה והשפעה, וכנגד זה מדריגות הרשעה ייכנעו ויתבטלו, וזהו – „ובכן צדיקים יראו וישמחו – ועולתה תקפוץ פיה". והעיקר בהעביר עמלק מן העולם, שעליו היתה השבועה, שאין השם והכסא שלמים עד שימחה. וזהו – „כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

והנה המצב הטוב שיישאר בו העולם הוא, שיהיו הברואים בכל ההכנה המצטרכת, ומלכותו, יתברך, תהיה מתגלית עליהם תמיד, והם מקבלים מזה טובה אחר טובה עד אין תכלית, כי הנה הוא, יתברך שמו, בלתי בעל־תכלית וטובו בלתי בעל־תכלית, ובהיותו שורה עליהם ומתקשר בם יימצאו מקבלים טוב בלא תכלית, וזהו – „ותמלוך אתה הוא ה' אלהינו מהרה על כל מעשיך"; והוא מה שאמר הכתוב „לדור ודור", כי מלכותו, יתברך, תהיה לנצח נצחים, והזוכים לה נהנים בה לנצח נצחים. והנה בסוף זה חוזר הענין להיות מעין החתימה סמוך לחתימה, והיינו – „קדוש אתה ונורא שמך".

ענין ספר החיים

הנה האדם נידון תחילה על פי מעשיו לימנות בצדיקים או ברשעים, וזה נקרא ממש – ספר חיים וספר מתים. דהיינו, הנקבע בין הצדיקים – הוא הנכתב בספר החיים, והנדחה הנקבע בין הרשעים – הוא הנכתב בספר המתים, והתלוי ועומד – הוא הבינוני, שאין דינו נגמר עד יום הכפורים; ועל זה מתפללים ואומרים „זכרנו לחיים – כתבנו בספר חיים". ואמנם עוד יש הגזירות על המקרים שבעולם הזה, כי אפשר לצדיק שיתייסר מפני היותו צדיק, ואפשר שמפני צדקו יצליח, ולרשע כמו כן – אפשר שיצליח מפני היותו רשע, ואפשר שמפני רשעו יאבד או יתייסר; ונמצאו גזירות אלה נמשכות אחר הדין הראשון שזכרנו. ואולם על כל הגזירות האלה מתפללים „וכתוב לחיים טובים", וכן „בספר חיים ברכה ושלום – נזכר ונכתב לפניך – לחיים טובים ולשלום".

מלכיות זכרונות ושופרות

הנה כבר ביארנו, שביום זה הקדוש ברוך הוא עומד בבחינת

מתחזקת אלא במה שמתאחד. והנה ישראל, אף על פי שבאישיהם הם רבים, נקראים „גוי אחד", והם ראויים לשתתחזק בם הארתו, יתברך; אמנם האומות הן רבות ונפרדות לגמרי, ואינן נתקנות בייחוד, ונמצאות רחוקות מהתיקון לגמרי, ואין להן תיקון אלא שישתעבדו לישראל, ואז מה שמצד עצמן הן בריבוי, כמו שזכרנו, הנה מצד ישראל ישובו להתקשר, ויחזרו גם הן לבחינת אחדות, ואז יהיו ראויות גם הן לקבל קצת הארה מאור הייחוד. וזהו – „וייעשו כולם אגודה אחת" דהיינו כמו הענפים והבדים הרבים שחוזרים אחד בהתקשרם באגודה, ומה שעתה מתגבר בהן לב האבן, ונמשכות כולן אחר הטומאה, וגוטות מקדושתו, יתברך, הנה אז יתוקנו בלב מתוקן, ולא יכוונו גם הן אלא לעשות רצונו, יתברך, וזהו – „לעשות רצונך בלבב שלם". והנה, היודעים סתרי ההנהגה באמת, יודעים, שאף על פי שלפי הנראה העולם נעזב למקרה או לבחירת בני האדם לגמרי, הנה השליטה לפניו לעשות מה שיחפוץ, ובזאת השליטה יתקן עולמו על כל פנים, וזהו – „שידענו ה' אלהינו שהשלטון לפניך".

והנה צריך שתדע, שאף על פי שישראל מצד עצמם כבר הם נבחרים ומקודשים ומעוטרים בעטרותיו, יתברך, הנה עד שהעולם כולו בכל חלקיו אינו נתקן, גם ישראל אינם מגיעים לתכלית מעלתם; אמנם, בשכבר תיגלה מלכותו, יתברך, בעולמו וישלוט הטוב וייכפה הרע כראוי, אז יירשו ישראל מעלתם בשלימות, וזהו – „ובכן תן כבוד לעמך". וארבעה מיני טובה נזכרים כאן, כנגד ארבע אותיות השם, ברוך הוא, שבהם מתעטרים ישראל, והיינו: כבוד, ותהילה, ותקוה טובה, ופתחון פה. והנה לשתתחזק הקדושה כראוי, צריך שיהיו ישראל בארץ ישראל, כי הם העם הנבחר והיא הארץ הנבחרת, ובישראל ימלוך מלך מבית דוד, שהוא המלך הנבחר, ובו נקשרים כל ישראל ליקשר בקדושה; ואם אחד מן התנאים האלה חסר, אין הקדושה מתחזקת כראוי. ואמנם על פי הסדר הזה אנו מתפללים, והיינו אחר שהתפללנו על עיטור כללם של ישראל אנו מתפללים על הארץ, וזהו – „שמחה לארצך ששון לעירך", ואחר כן על מלכות בית דוד, והיינו – „וצמיחת קרן לדוד עבדך".

ואולם מדריגות רבות יש בישראל, כולן טובות, מקבילות להארות העליונות, פירוש – יש צדיקים, יש ישרים, יש חסידים,

גדולה" – „שלא עשנו" – „ולא שמנו"; אחר כן מספר כנגד זה בגנותה של העבודה זרה, והיינו: „שלא שם חלקנו כהם" – „וגורלנו" – „שהם משתחוים" – „ומתפללים"; והנה חוזר ומבאר ענין השתעבדנו למלכותו, יתברך, והיינו – „ואנחנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

והנה כלל הבריאה מתחלק לשנים, והיינו: מעלה ומטה. מעלה – כלל המשפיעים, מטה – כלל המקבלים, וזהו „שהוא נוטה שמים", דהיינו – מעלה, „ויוסד ארץ" – מטה. והנה השכינה מתגלית בכסא הכבוד במדריגות העליונות, וזהו – „ומושב יקרו בשמים ממעל". והנה הכבוד מתגלה בראש עולם הבריאה על הכסא, והוא עצמו מתעלה בבחינה יותר מרוממת, והוא באצילות, ועליו נאמר – „ושכינת עוזו בגבהי מרומים". והנה ממה שאנחנו מאמינים ומודים בפינו הוא, שהאדון, ברוך הוא, מצוי ראשון מיוחד, שאי אפשר שימצא אחר בלתי נברא ממנו, ונמצא שהוא לבדו אלהים, והוא הראוי ליעבד ואין אחר ראוי ליעבד כלל, והוא עצמו מצוי אמת, פירוש, שאי אפשר לו שלא ימצא, שאין ההעדר אפשרי בו כלל, וזהו „הוא אלהינו ואין אחר" – בבחינת הייחוד שזכרנו, „אמת מלכנו" – בבחינת אמיתת המציאות, ו„אפס זולתו" – שאי אפשר לימצא מצוי אחר שיהיה מוכרח המציאות זולתו, יתברך, כי אי אפשר לשני מצוים מוכרחים שימצאו.

והנה אחר שביארנו השתעבדנו אל מלכותו, יתברך, נתפלל שתיגלה מלכותו בעולם גילוי שלם, והוא מה שהבטיחנו שיהיה, והיינו – „על כן נקוה לך ה' אלהינו לראות מהרה בתפארת עוזך". והנה תיבער הטומאה מן הבריאה בכל בחינותיה, וזהו – „להעביר גלולים מן הארץ", ואז לא יהיו עוד אלילים בעולם. והנה זה סדר התיקון באמת, כי בתחילה צריך שיוסר הרע, שהוא המעכב את התיקון, אחר כן יתוקן העולם תיקון אחר תיקון, וזהו – „לתקן עולם במלכות שדי". והנה יהפוך הקדוש ברוך הוא את כל הנמצאים מרעה לטובה, וזהו עיקר שבחו, וזהו – „להפנות אליך כל רשעי ארץ", וכולם יכירו האמת בבירור, מה שעתה נעלם מהם, ואחרי הידיעה הזאת ימשכו אל הקדושה, וזהו – „יכירו וידעו כל יושבי תבל – לפניך ה' אלהינו יכרעו ויפולו ולכבוד שמך יקר יתנו". והנה בתחילה יהיה תיקון ראשון, שכל הנבראים יתקדשו בקדושתו, יתברך, במה

וכל תקפנו. עוד הנה היום יום משפט ודין, וצריך להתעורר לפניו, יתברך, שיעלה זכרוננו לפניו לטובה. ועוד ענין גדול יש ביום הזה, והוא ענין השופר שנצטוינו בו, וזה, כי סגולת השופר בתקיעתו למטה וכח שרשו למעלה היא להחזיק הטוב ולכפות הרע. ותראה, שמאחר חטאו של אדם הראשון הנה נתערב הטוב ברע ונכבש תחתיו; ובזמן מתן תורה הנה יצא הטוב מתוך הרע ונתגבר ושלט, ואמנם לא הגיע עדיין להיות הוא כובש את הרע תחתיו, אבל הגיע לצאת ממאסרו ולהתחזק בעצמו, ונשאר הרע נפרד ממנו עומד בפני עצמו; אך לעתיד לבוא הנה ישתלם התיקון הזה, והטוב יכבוש את הרע לגמרי, ויהיה הטוב שולט לבדו. ואמנם החיזוק הראשון שנעשה לטוב, נעשה על ידי השופר דמתן תורה, והוא ענין „קול השופר הולך וחזק" (שמות יט יט); והשלמת התיקון לעתיד לבוא, שהטוב ינצח נצחון גמור, גם הוא יהיה על ידי השופר, והוא ענין „יתקע בשופר גדול" (ישעיה כז יג), ולפי שתיקון זה יהיה גמור מה שלא היה כמותו, נקרא — שופר גדול. ואולם נצטוינו לתקוע בשופר בראש השנה, לחזק התיקון העשוי כבר במתן תורה ולהזמין העתיד ליעשות לעתיד לבוא; וכן כנגד זה נסדר הסדר בתפילה, לעורר אותו כראוי. נמצאו כללי הענינים הראויים להתעורר ביום זה — שלושה, והם: מלכיות, זכרונות ושופרות, והתיקון — עשרה פסוקים לכל אחד מהסדרים, כנגד עשרה מאמרות, והם הם — סוד עשר הספירות.

„עלינו לשבח" — זה שבח שמשבחים לפניו, יתברך, ומודים לו על הטובה שהטיב לנו, שבחר בנו וקרבנו לעבודתו. והנה הקדוש ברוך הוא אדון כל באמת, כי הוא לבדו המצוי הראשון, וכל הנמצאים מאתו, יתברך, נמצאו הנמצאים כולם שלו, ובבחינה זו נזכירהו בתואר זה של „אדון הכל". ואמנם בבחינת סדרי הבריאה שברא נקראהו — „יוצר בראשית". והנה יש לנו לשבח לפניו, שנתן לנו חלק גדול ויקר במציאות, שהרי אנחנו המעותדים להידבק בו, ואנו הזוכים לעבוד לפניו ולהיות עובדים לפניו לנצח נצחים, וזהו — „שלא עשנו כגויי הארצות", והיינו שבחינתנו בחינה נבדלת מכולם לגמרי, ואנו מציאות אחת בפני עצמה מעותדים לעבודתו ולדביקות בו, יתברך, וזהו — „שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם". והנה סידרו ארבעה שבחים כנגד ארבע אותיות השם, ברוך הוא, והם: „עלינו לשבח" — „לתת

הבחירה, „ופקודתו"—מה שמצד הנגזר עליו, וכל זה בנגלות, „ועלילות מצעדי גבר"—בנסתרות, „מחשבות אדם"—המחשבות בנגלות, „ויצרי מעללי איש"—בנסתרות. „וגם את נח"—זוהי ראשית שניה שהיתה לעולם, שהרי מה שניתן לו באדם הראשון נתמוטט ונמחה בדור המבול מפני רוב הטומאה ששלטה בעולם, ואחר כן חזר ונתחדש בכח שלא ימוט עוד.

„אתה נגלית"—הוא סדר הגילוי שנתגלה במתן תורה, והנה הענין הוא הלבוש, שבו מתלבש האור העליון ליגלות למטה; ואמנם תחילה השיגו הקול הנבואי נמשך מרום כל המדריגות, והוא מה שאמר הכתוב (דברים ד יב): „ותמונה אינכם רואים זולתי קול", וזהו—„מן השמים השמעתם קולך"; אחר כך נגלה בתמונות נבואיות על ידי לבושים, נקראים—„ערפלי טוהר". והנה רעש העולם, ועל ידי זה יצאה ממנו הזוהמא שנשאבה בו מחטאו של אדם הראשון, והנה שמעו הדברות, ובהן נכללה התורה כולה ונקשרה בהן, והכל מתוך האש, והוא כח הדין העליון הקדוש, המטהר מכל טומאה והמעביר כל הרע, ובבחינה זו הקולות והברקים, ועל הכל קול השופר, שסגולתו הגברת הטוב והכפית הרע, כמו שזכרנו למעלה, וזהו—„בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת". אחר כן מתפללים על השופר הגדול שיהיה לעתיד לבוא, וזהו—„תקע בשופר גדול לחרותנו".

סדר תשליך בראש השנה

ענין מנהג אמירת פסוק „מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע" (מיכה ז יח) ביום ראש השנה על הנהר הוא, כי הנה בראש השנה מחדש האדון, ברוך הוא, מציאות כל הנמצאים, ומתכוין לקבוע הטוב שבהם שיישאר לנצח, ולדחות הרע שבהם, עד שתטהר הבריאה ממנו ותהיה ראויה ליאור באור פניו לנצח נצחים. והנה ברחמיו, יתברך, נושא העוונות ועובר על הפשעים, כפי מה שאפשר לפי נימוס צדקתו, למי שזוכה לה, וכל הרע שנתגבר בבריאה דוחה אותו ומעבירו מן המציאות, וענין זה נכלל בפסוקים אלה: „מי אל כמוך—ותשליך במצולות ים כל חטאתם". ואמנם, בהיות שמן הראוי תמיד להשתמש מדברי העולם הזה לעניני ההילול לפניו, יתברך, כפי מה שנרמז מסתרי חכמתו, יתברך, בצורות הנמצאים האלה וחוקותיהם,

שישתעבדו למלכותו; אחר כן יתעלו עוד עילוי אחר להיות יותר ממה שהיא אפילו מדריגת ישראל עתה, וזהו על ידי קבלת עול מלכותו, יתברך, עליהם, ויהיה הוא, יתברך שמו, מולך עליהם, וזהו – „ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד"; אחר כן, שכבר יימצאו קשורים ומתדבקים בו, יתברך, הנה יתעלו בו מעילוי לעילוי עד אין תכלית. וזהו – „כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד".

„אלהינו ואלהי אבותינו מלוך" – גם בנוסח זה שלש בקשות כנגד שלשה עילויים שיהיו לעולם בגילוי מלכותו, יתברך, והיינו „מלוך על כל העולם" – כנגד התיקון שיתוקן בהארת שתי האותיות ו"ה של השם, „והנשא" – עילוי שני בסוד י"ה של השם, „והופע בהדר גאון עוזך" – עילוי שלישי כנגד קוץ היו"ד. והנה מתפללים שתהיה ההשפעה בגילוי, עד שירגישו הנבראים באמיתתה, וזהו – „וידע כל פעול כי אתה פעלתו". והנה מדריגות הנבראים שלוש, והן: המעשים, היצורים, והברואים, בבחינת שלשה העולמות: בריאה, יצירה, עשיה; וכנגדן: „וידע כל פעול" – „ויבין כל יצור" – „ויאמר כל אשר נשמה באפו". ואמנם „מלכותו בכל משלה" – הכוונה השליטה הגמורה, שהאדון שולט בכל, שאפילו הרעה מחזירה לטובה.

„אתה זוכר" – הוא סדר הדין. והנה הדין נעשה בהשקפה על כל העבר, ההווה והעתיד, וזהו „אתה זוכר מעשה עולם" – והוא העבר, והנה „מעשה עולם" רומז על הגופניים, „יצורי קדם" על הרוחניים; והנה יש דברים שמצד שרשם הם נגלות ומשתרשים בסוד הה' התחתונה של השם, וכנגדם – „מעשה עולם ויצורי קדם"; ודברים שהם נסתרות ומשתרשים בה' העליונה, והיינו – „לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית". „אתה זוכר את כל המפעל" – ההווה, „מפעל" לגופניים, „יצור" לרוחניים. „הכל גלוי וצפוי לפניך" – העתיד. „כי תביא חק וזכרון" – הוא כח הדין. השולט ביום ראש השנה, „להפקד כל רוח" – נשמות בני האדם, „ונפש" – כל שאר הנפשות שבבעלי-חיים והצומחים, „להזכר מעשים רבים" – הגופים כולם, „והמון נסתרות" – הנשמות שחוץ לגוף, „זה היום תחילת מעשיך" – שביום זה מתחילה התחדשות כל הבריאה; „ועל המדינות" – הוא הדין שעל הכלליים, „ובריות" – הדין שעל הפרטים, „מעשה איש" – מה שמצד

וההשכלה תלויות בנפש המדברת שיש לכל אחד בפני עצמו. אך בענין היקשרו בקשרים העליונים, ודאי שאינו שווה מי שבו שש מאות חלקים למי שבו שנים, ואין דבר זה נרגש אצלנו כלל, אבל הוא ממה שנוגע להשלמת אילן הנשמות שביארנו במקום אחר.

ואולם זולת כל זה יש מין גלגול אחר, והוא גלגול בזולת מין האדם והיינו בבעלי־חיים, או צומחים, או דוממים; ואין ענינו כזה שזכרנו, כי הנה זה שזכרנו הנפש המתגלגלת תשמש בגוף שתתגלגל לנפש לו ממש, אך המתגלגלת, דרך משל, בבעל־חי אינה משמשת לנפש לו, כי זולתה תהיה בו נפשו הבהמית, אך עומדת שם כמי שעומד בבית הסוהר, ויהיה מצבה במקום ההוא צער גדול לה, עד שבזה יכופר עוונה. ובהיות ענין הבהמי הפכי לגמרי לענין הנשמה השכלית העליונה, על כן עמדה שם יהיה לה לצער היותר גדול שאפשר לשער, כיון שתוכרח לעמוד במה שהוא הפך טבעה לגמרי. וכן הגלגול בצומח ודומם כיוצא בזה הוא, שאינה משמשת שם לנפש, ולא נקשרת בגוף ההוא כלל, כמו שמתקשרת המתגלגלת באדם, אך יושבת שם כיושב במקום־מה, אלא שהמקום ההוא איני הפך לה, ומצטער בו, ועוונה מתמרק על ידו.

ענין סדר ליל פסח

הנה ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים, להיות מתעלים במדריגתם ממדריגה האנושית החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרות הקדושה. ומה שעד אותו הזמן היה חושך החומריות מתגבר בגוף וגורם לאור התורה הקדושה שלא יאיר, הנה אחר שסבלו ישראל העינוי והשעבוד הגדול שסבלו, נתפייסה מידת הדין, ונשאר המקטרג בלי טענה, ונזמנו ליאור באור העלון. והנה בלילה הזה כל זה מתחדש ומתעורר מה שנעשה בראשונה, וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתיעשה.

ואמנם עיקר הסדר תלוי בארבעה דברים, והם: פסח, מצה, מרור, וארבע כוסות. ועתה נבאר ענינם.

הנה צירוף הגלות, כבר ביארנו שזה היה מה שטיהר את ישראל והוציא מהם הזוהמא, כדי שיוכלו אחר כן לקבל אור הקדושה, וזה ענין המרור, שהוא — „וימררו את חייהם" (שמות א' יד).

ואולם כשהגיע הזמן שייגאלו, הוצרך שייגלה להם גילוי מאור

על כן הולכים אל המים, שמראים בצורתם ענין השתקעות השוקעים בם, ומראים על רז מרזי הנהגתו, יתברך, שמשקע ומעביר הרע מבריותיו, באופן שלא יישאר ממנו רושם כלל, וכמו שמבאר הנביא עצמו בדבריו: „ותשליך במצולות ים כל חטאתם".

ענין ההזיות בסדר העבודה ביום הכפורים

ענין „אחת, אחת ואחת" הוא, כי הנה כל מה שגורמים החטאים הוא, שאור שבע התחתונות שבספירות יחשך, ועל ידי זה יתגברו, חס וחלילה, החיצוניים כפי שיעור החושך ההוא ופרטו. ואמנם תיקון כל זה הוא על ידי שתאיר הבינה על כל אחת משבע הספירות אלה, ועל ידי זה חוזר אורן ומתגבר, והחיצוניים נכנעים ונשברים. והנה על כן באה ההזאה הראשונה לעורר אור הבינה, והיינו – „אחת". אחר כן חוזר ומזה שבע הזאות כלפי מטה להאיר שבע ספירות התחתונות, וכדי להמשיך על כל אחת מהן כח הבינה חוזר ומזכירה על כל אחת מהן, והיינו – „אחת ואחת", „אחת ושתים", פירוש: אחת שהזיתי למעלה – והיא לבינה, ואחת למטה – והיא לחסד, אחת שהזיתי למעלה – בינה, ושתים למטה – לגבורה, אחת למעלה – בינה, ושלוש למטה – לתפארת, וכן עד מלכות.

ענין הגלגול

ענין הגלגול יש בו פרטים רבים מאד. אמנם כלל הענין הוא, כי כבר ביארנו, איך הנפש הנבדלת מתחלקת לחלקים רבים, וכללם: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה; וגם אלה החמישה חוזרים ומתחלקים לחלקים פרטיים רבים. ואמנם כל אלה אפשר להם שיחזרו ויתגלגלו בגוף שני או שלישי, וכן כמה פעמים; ועל הרוב אינם מתגלגלים כולם, כי הרי כפי הזכיות שיש לגוף מן הגופים, כל כמה חלקים מנשמתו נתקנים, באופן שלא יצטרכו להתגלגל עוד, ושאר החלקים שלא נתקנו – הם יתגלגלו. ואולם כל זה בנפש הנבדלת, כמו שזכרנו, שאין ענינה מוסיף או גורע בענין חיות האדם והשכלתו, ועל כן לא יהיה יותר חי מי שיהיו לו, דרך משל, שש מאות חלקי נשמה ממי שיהיו לו שני חלקים בלבד, וכן לא ישכיל יותר אותו שבו שש מאות חלקים מאותו שבו שני חלקים, כי החיות

כללי חכמת האמת

קבלה נאמנה ביד חכמי ישראל, שכיון שרצה האדון, ברוך הוא, לברוא נבראים, האיר מאור כבודו בדרך ידוע לפניו, יתברך. ומאותו הגילוי וההארה הוליד כל ההויות והמציאויות שגזר להמציא, הן וכל חוקותיהן, כללותיהן ופרטותיהן, פירוש– שהנה ברצונו ויכלתו גזר שמהיות הוא, יתברך שמו, מתגלה בגילוי ההוא, יימשכו כמסובב מסיבתו כל ההויות והמציאויות בכל הגבולות שרצה בם; וכן מהיותו מתמיד בגילוי ההוא, תימשך התמדת קיום ההויות ההן בגבולותיהן כולן, שאילו הוא, יתברך שמו, היה סר מהאיר בדרך הזה, מציאות כולן היתה מתבטלת ברגע אחד. ואמנם צריך שתתבונן, שאין הכוונה לומר שהיה האדון, ברוך הוא, מוכרח בדבר הזה, שלא היה אפשר לו לברוא הנבראים זולת זה, כי הנה אי אפשר לנו לדמות בו, יתברך, הכרח כלל, כי כל יכול הוא. אמנם בחפצו ורצונו רצה בזה; ועומק זה הענין הוא, שהנה כיון שכל תכלית הבריאה לא היתה אלא לשיימצא מי שיוכל ליהנות בשלימות שבו, יתברך, על כן גזרה חכמתו, שיהיה הכל תלוי בו ונסמך עליו, פירוש, שיהיה רצונו, יתברך, ליעשות הוא עצמו יסוד וסמך לכל המציאויות, שיסמכו עליו ותיתלה מציאותן בו. ונמצא, שלא הספיק לו להיות עם נבראיו ביחס הסיבה הפועלת עם פעולה, אבל רצה להתייחס להם כעין יחס המקור והשורש עם הנמשך ממנו, ששניהם מין אחד, והתולדה נמשכת ממולידה בהמשך טבעי, פירוש– שהנה התולדה ההיא לא תחדל לצאת מהמוליד ההוא, אם לא יהיה לה מעכב, וכן לא תצא מהמוליד ההוא תולדה אחרת תחתיה; כן רצה להיות הוא עצמו מקור אל הברואים, שגזר שיימשכו ממנו בהמשך הטבעי הזה. ואמנם דבר זה אי אפשר שיימצא אצלו, יתברך, מצד עצמותו, כי אמיתת מציאותו לא די שאינה נותנת שיימשכו אחרים ממנה, אלא, אדרבה, שוללת כל זולתו, כי הרי אי אפשר שתימצא מציאות מוכרחת אלא אחת, וכמו שביארנו במקום אחר. אך ברצונו, יתברך, ויכלתו הנה ודאי שהוא יכול ליעשות יסוד למציאויות שירצה, כפי מה שירצה לימצא להן. ואולם כשרצה בזה, הנה גזר לימצא אל מציאויות והויות, כפי מה שרצה שבהימצאו להן כן יהיה להן ליסוד ולמקור, כמו שזכרנו, פירוש, שמאותה המציאות שהוא נמצא להן יהיו הן מתהוות

קדושתו, יתברך, ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל, ויימשכו אחריו, ויתעלו משפלותן, ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועות בה, וזה נעשה על ידי קרבן פסח, ובו נאמר להם (שמות יב כא): „משכו וקחו לכם״, שפירשו, זכרונם לברכה (מכילתא): „משכו״ – ידיכם מעבודה זרה, „וקחו לכם צאן״ – של מצוה.

ואמנם עוד הוצרכו ישראל, לשיהיה גופם מוכן ומזומן לאור הראוי, שיזונו שבעה ימים אלה בשנה מן המצה, שהיא מזון בבחינת יצר הטוב לבד, בלי יצר הרע כלל. ובהיותם ניזונים בזה ימים אלה, נשארה התולדה הטובה לכל השנה, להיותם כל השנה מוכנים לקדושה.

אמנם ענין ארבע הכוסות הוא, שהנה ידוע, שמדריגות הטומאה הן ארבע, וכולן שלטו מאחר חטאו של אדם הראשון, וכולן היו מתנגדות אל הקדושה והטוב שלא יימצאו בעולם; והיו ישראל סגורים בתוכן, שלא היו יכולים לצאת כלל, עד שהאיר להם הקדוש ברוך הוא בכחו הגדול, ושבר ארבע הקליפות, והוציא ישראל מתוכן, וזה ענין ארבע הגאולות המוזכרות בפרשה (שמות ו ו־ז). ואולם זה עשה, בהאיר על ישראל ארבע אותיות השם, ברוך הוא. והנה ענין זה במצרים היתה התחלה לבד, שיצאו ישראל מהן, אך סוף הכל צריך שיהיה, שישלטו ישראל עליהן ויכבשון לגמרי, וזה יהיה לעתיד לבוא. אמנם הנה זה כמי שקוצב עץ אחד, שמכה בו הכאה אחר הכאה, עד שקוצב אותו לגמרי. וכן אנו עושים בכל שנה ושנה, מתעוררים בכח הראשון שהאיר ובתיקון שנתקן אז, ומתחזקים להמשיך הדבר לפנים עד שייגמר. והנה בסוף הכל, ארבע הקליפות עצמן תתהפכנה על האומות ותאבדנה אותן, והן ארבע כוסות של פורענות שלהן, ולישראל תהיינה ארבע כוסות של ישועה, בהארת ארבע אותיות השם, ברוך הוא, שזכרנו.

והנה מעיקר התיקון של הלילה הזה הוא, להראות החירות של הנצחון, שנצח הטוב את הרע, ועל ידי זה נשבר כח הסטרא־אחרא ונכנעת הכנעה גדולה. והנה כזית המצה שאוכלים הוא להמשיך המזון המקודש, המחזק היצר הטוב שזכרנו. אמנם, כדי שיישאר התיקון לכל השנה, צריך לאכול האפיקומן אחר כך, ושלא לאכול אחר כך שום דבר, שכמו שאין הטעם סר מן הפה – כך אין האור סר מן הנשמה.

שזכרנו, אף על פי שהם בתכלית הזכות והרוחניות, לא נתאר להם תואר אלהות כלל, כי אינם אלא ברואים נבראים ממנו, יתברך, ונפרדים זה מזה, ושייכים בהם מקרים וגבולים, מה שאין שייך בו, יתברך שמו, כלל ועיקר. והנה אף על פי שהסוגים הכוללים הם עשרה בלבד, הנה יתפרטו לענפים וענפי ענפים במדריגות רבות וחילוקים רבים; אמנם כשנדקדק על שרשי הענינים נמצא היותם עשרה בלבד.

והנה נבחין בספירות אלה מדריגות ויחסים כפי המצבים הנולדים מהם בברואים והמקרים שיסובבו מהם. ועתה נדבר בהם כאילו הם עצמים שונים ונפרדים, אלה עליונים ואלה תחתונים, אלה חיצוניים ואלה פנימיים, ונדרוש בהם תנועות שונות; ואין הכוונה בכל זה אלא לבאר בהשאלות גופניות פרטי ההשפעות לפי תולדותן.

וכדי שתבין כל זה הענין לאמיתו אציג לפניך משל: איש חכם שנכנס בחברת בני אדם, והוא לתכלית-מה אינו רוצה להתוודע ביניהם לחכם כמות שהוא באמת, אלא רצונו שיחשבוהו כאחד העם, הנה האיש ההוא באותה החברה ידבר ויתנהג בדרך שישיג התכלית הזו הנרצית ממנו, דהיינו שלא יכירוהו אלא יחשבוהו מה שהוא רוצה להיות נחשב ביניהם. והנה ישווה דיבורו וענינו למה שמצטרך ונאות להשגת זו התכלית. והנה אם נרצה לבאר מצב האיש ההוא בזמן ההוא ולהבחין בו מה שיש להבחין, נבחין ראשונה — מה שהוא באמת, שנית — מה שהוא נראה ונחשב בעיני האנשים ההם, שלישית — התכלית אשר הוא מבקש להשיג על ידי היותו נחשב במדריגה ההיא, רביעית — איך היותו נחשב כן מסכים עם התכלית ועל ידו תושג, חמישית — פרטי הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, איך מסכימים עם הכלל והולכים מהלך השגת התכלית ההיא. ואמנם, לשנוכל לדבר בענין כפי הצורך, הנה נצטרך לתאר כל זה בתארים גופניים ומוחשים ולצייר הבחינות כאילו הן עצמים נפרדים, למען הבין כל אחת מהן בצורתה בכל גבוליה ולהבין יחסיהן זו עם זו. והנה נצייר המדריגה האמיתית של האדם ההוא עצם אחד, ונאמר היות האמיתית פנימית מסתתרת ומתעלמת במדריגה הנראית, שהיא חיצונה לה ומשמשת שימוש הלבוש לגוף האדם. עוד נבחין הסיבה שממנה הנראית נולדת ואיך נולדת ממנה, אם בחיוב או בבחירה.

ומתקיימות כמו שזכרנו, וגם זה לא מצד טבע או חוק מוכרח, אלא מצד חפצו, יתברך, וגזירת חכמתו שגוזרת, שמן המציאות ההיא יימשכו מיני המציאויות שגזרה בם ובה יתקיימו. והנה המציאות הזו שזכרנו, שהוא, יתברך שמו, נמצא להויות, הוא מה שנקרא — גילוי והארה, ובבחינה זו נקראהו, יתברך שמו, סיבה ומקור לנמצאים, כיון שבגזירת רצונו הנה ההארה הזאת סיבה לנמצאים אלה כסיבה הטבעית, אשר היא מין אחד עם תולדתה, ולא תחדל תולדתה לצאת ממנה, ולא תבא ממנה תולדה זולת המיוחדת לה. ואין הבדל בדבר, אלא שהסיבה הטבעית כל זה שנבחין בה בחק טבעה הוא, והיא ותולדתה מין אחד; ובו, יתברך שמו, אין דבר חוקי ומוכרח, אלא הכל מצד החפץ והיכולת, ואין הנבראים עם הארתו מין אחד, כי אין בינו ובין ברואיו שום ערך, והנבראים כולם מחודשים מאין מוחלט. אבל מתדמה ענין יציאתם והימשכם מהארתו ליציאת התולדה הטבעית מסיבתה. והנה הגילוי הזה שזכרנו, בכלל נקראהו — הארה, ופרטיו נקראם — ספירות, והם פרטי גילוי, שהאדון, ברוך הוא, מתגלה ונמצא אל נמצאיו, להיות מציאויותיהם מתהוות ומתקיימות בהיתלותם בו. ואמנם כפי כל המצבים והמקרים, שגזרה חכמתו, יתברך, שיימצאו בנבראים, הנה כל כמה הבחנות ייבחנו בכלל הגילוי הזה שהוא הסיבה לכולם, ואולם הקבלה שבידינו היא, שהפרטים האלה כולם נכללים תחת עשרה סוגים, ונקראים — עשר ספירות, וכולם אינם אלא אורו, יתברך, שנמצא לנמצאים כפי מה שצריך להם ונבחנים בו הבחנות האלה לא מצד עצמו, אלא מצד הנמצאים כפי בחינותיהם, מצביהם ומקריהם.

והנה כמו שנתגלה, יתברך שמו, בעשרה גילויים אלה, כן ברא עשרה נבראים זכים ורוחניים בתכלית מה שאפשר שיימצא בנמצאים, והוא, יתברך שמו, בעשרה גילוייו מסתתר בהם וזורח מתוכם, וגם הם נקראים עשר ספירות, והם הנקראים כלים ממש, כי הנה הם כמו כלים לאורו, יתברך, המתעלם בתוכם. ועשרה גילוייו, יתברך, נקראים עצמות, שאינם דבר אחר זולתו, יתברך, אלא אורו המיוחד הוא המתגלה לנבראים כמו שראוי להם. ואף על פי כן בדרך השאלה נקרא לבחינות מן הגילויים האלה — כלים, ולבחינות אחרות — עצמות, מן הטעם שנבאר לפנים בסייעתא דשמיא. והנה עשרה מאורות אלה

יתברך, הנה היא שורש כל הספירות, ובה תלוי קיום כולן בכל בחינותיהן הפנימיות והחיצוניות, העליונות והתחתונות; ודבר זה נבחנהו בין בכלל הספירות בין בפרטיהן, שכולן, כללן ופרטיהן, נמשכות באמת מן הייחוד והפשיטות, וכל כחן ופעולתן תלויים בו. והנה פשיטותו, יתברך, נקראה בשם אין־סוף, ברוך הוא, כמו שזכרנו. ואמנם נאמר, שהוא בתוך כל ספירה, ומקיף לכל ספירה, ומקיף וסובב על כלל כל הספירות כולן, וזה יורה על שלושה עיקרים אמיתיים: אחד– שאף על פי שחודשו הספירות, הנה לא הגיע מזה שום שינוי או גבול אל המציאות האמיתית שהיא הפשיטות השלמה, אלא היא נמצאת באמת בכל מקום וענין, ואין דבר שנאמר עליו היות האין־סוף מוסר משם. השני– ענין היתלות כל המציאויות במציאותו, יתברך, המוכרחת, והיות כל קיומן תלוי בו, עד שכל בחינותיהן הפרטיות והכלליות אינן הוות ולא מתקיימות אלא מפני המציאות האמיתית המתלוית אל כולן ומקיימתן. והשלישי– בבחינת ההנהגה עצמה, ששורש כל הענינים הוא אמיתת ייחודו, יתברך שמו, ופשיטותו, וההנהגה כולה לגלות אמיתת ייחוד הזה, עד שאין שום גילוי והשפעה יוצאים מענין זה כלל, אלא שנשלם הכל בדרכים הנאותים.

והנה מלבד טעם ההבחנה וההנהגה, שביארנו למעלה, אשר הביאנו לדבר בספירות האלה בדרכים גופניים ומוחשים, עוד טעם גדול יש בדבר, והוא, כי הנה גזר האדון, ברוך הוא, להיות מתגלה לבני האדם בנבואה על ידי תמונות דמיונות נבואיים, שמתוכם ישיגו ענינים אמיתיים ונשגבים בסתרי רוממותו, יתברך, והשגחתו. והנה על פי הציורים והדמיונות הנבואיים האלה נזכיר בספירות ענינים ותנועות, כפי מה שנראה במראות הנבואיות. ואולם בהשגה שמשיגים הצדיקים בעולמות הרוחניים וההנאה שנהנים מזיו שכינתו, יתברך, האמת היא שאין משיגים עצמותו, יתברך, כמות שהיא, אבל מתגלה להם מזיוו מה שראוי להם בדרכים הראויים להם, שמתוכם משיגים הענינים האמיתיים הניתנים להיות מושגים מהם. וכן בבחינת ההתדבקות שמתדבקים בו, יתברך, ומשתעשעים בו ונשלמים בשלימותו, אין כל זה נעשה אלא באמצעיות הגילויים האלה, שהוא, יתברך שמו, מתגלה להם, כפי מה שגזרה חכמתו היותו ראוי ונאות להם. וכל זה מכלל

עוד נבחין חלקי הנראית, וגם הם נציירם כעצמים נפרדים שמתחברים ומתקשרים זה עם זה, ונבין יחסם עם הכלל, ויחס הכלל והפרטים עם התכלית. והנה לפי האמת אין כאן ריבוי עצמים כלל ולא שינוי בעצם האיש המתנכר, אלא שגילויו לאותם האנשים נגבל בגבול שרצה לתכלית מבוקשת ממנו.

והנה על פי משל זה תבחין ענין הספירות. כי האדון, ברוך הוא, מהותו ועצמותו, דהיינו אמיתת מציאותו, אינו מתגלה אל נבראיו כפי מה שהוא, אלא כפי מה שרצה להתגלות לתכלית נודעת אצלו. ואמנם יש לנו עתה להבחין אמיתת מציאותו והגילוי שרצה להיגלות, ונדבר בם כאילו הם עצמים נפרדים, ונאמר, שאמיתת מציאותו מתעלמת בתוך הגילוי שרצה להיגלות, ונקרא לגילוי ההוא—אור נאצל, ולפרטיו—ספירות. וגם הן נדבר בהן כאילו הן עצמים נפרדים מתקשרים ומתיחסים זה לזה, ונבחין התכלית בכללן ובפרטיהן ונבאר סיבותיהן ותולדותיהן, קודמיהן ונמשכיהן, ככל מה שנזכיר ונבאר בעצמים המוחשים. ולאמיתת מציאותו, יתברך, נקרא—אין־סוף, ונאמר, שהוא מסתתר ומתחפש בתוך הספירות עם הברואים, וביחסיהם זה עם זה, וביחסיהם עם האין־סוף, ברוך הוא. ואין בכל זה שינוי כלל בו, יתברך, כי אפילו באדם המתחפש אין שינוי, וכמו שזכרנו, כל שכן בו, יתברך, שהוא כל יכול ויכול לעשות בלי שום גבול, מה שאי אפשר לשום נברא שיעשהו אלא בגבולים מיוחדים. והנה לפי מה שנבין בהנהגתו, יתברך, נבאר יחסים בספירות בדרכים שונים ונדרוש בם דרושים גופניים על העיקר הזה שביארתי. וזכור זה מאד.

והנה כמו שבבחינת המציאות של כל המצויים הוא, יתברך שמו, סיבת כל המציאויות וקיומן, כן בבחינת טבע ומהות השפעות המצבים והמקרים הנשפעים ממנו, יתברך, הנה הייחוד והפשיטות, שהוא הענין המיוחד לו, יתברך, הוא שורש כל ההשפעות השונות הנשפעות ממנו למצבים ומקרים השונים האלה. וכולם באמת אינם אלא גילוי האמת הזאת, והיותם כל כך מתחלפים וזכים הוא, שכיון שרצה האדון, ברוך הוא, בהדרגה, לא יוכל זה הענין להיגלות כי אם לבסוף אחר כל המצבים האלה, ונמצא, שממה שיש בו, יתברך, במציאות אחד, שהוא הייחוד והשלימות, המציא לנמצאים בהדרגה רבה ומציאויות שונות, כפי מה שראוי להם. והנה על כן נאמר, שפשיטותו,

וצריך שתדע, שמכלל הספירות האלה הנה הוא הויית המצויים כולם, שרצה וחידש הבורא, יתברך, כמו שביארנו. וכן מכלל ענינן הוא היולד בנמצאים מקרים וענינים כפי גזירת החכמה העליונה, והוא מה שנקרא — הנהגה והשגחה. והנה כלל המקרים הנולדים בנמצאים מתחלק לשני מינים, והם: תיקון והפסד כלליים או חלקיים, פירוש, שיקרם לאחד מן הנמצאים כולו או לחלקים ממנו. ופעולת שני הענינים האלה נקראת הטבה והרעה. והנה רצה האדון, ברוך הוא, שתהיה ההארה הנזכרת, שהיא גילויו באותם הדרכים והגבולים שרצה להיגלות, סיבה לכל זה, שמאחת ההארות, או נאמר באחת מבחינות ההארה, יוולד ענין בנמצאים שיהיה מכלל ההטבה, ומבחינה אחרת יוולד ענין אחר שהוא מכלל ההרעה. והנה כשנבחין כללי ההארה לפי מה שמולידים מן המקרים, נמצאם שלושה: כלל שורש ההטבה ונקרא חסד, שורש ההרעה ונקרא דין, והממוצע בין ההטבה וההרעה ונקרא רחמים. ועל פי שורש זה נקרא קצת מן ההארות — חסדים, וקצתן — דינים, ויקראון בעלי החכמה — גבורות. והנה כל מה שהוא ריבוי השפעה והארה נקראהו חסד, וכל מה שהוא העלם ומיעוט נקראהו דין. ואמנם כבר הקדמנו, שכמו שכל ההנהגה נולדת מהספירות, גם כל הנמצאים נולדים מהן, ונמצא שכל הארה יש לה שתי תולדות: אחת — בנמצאות, ואחת — במקריהם, דהיינו ההנהגה בהם. ואולם עניני ההנהגה מובנים הם אצלנו ועומדים אנו על תכנם, כי הנה נבחין מה שהוא הטבה ומה שהוא הרעה, מה שהוא ריבוי הארה ומה שהוא העלם וחסרון. וכשקבצנו המינים לסוגים נמצאו הסוגים שלושה, והם: חסד, דין, רחמים, שזכרנו. ועל פי זה העלינו תארים האלה לספירות, כפי התולדה הנולדת מהם בהנהגה, אך הנמצאים למיניהם כפי אורותיהם העצמיים אינם נודעים לנו, ולא נוכל לקבץ אותם לסוגים ולא נוכל לתאר בהם תארים מיוחדים לספירות על מה שיולידום. אבל נזכיר הספירות בתארים הראויים להם כפי ההנהגה, ונייחס להם בנמצאים אותם שנולדים מהם. דרך משל נאמר, שהזהב יוצא מן הדין ורומז עליו, והכסף מן החסד ורומז עליו, וכיוצא בזה. ואנחנו לא נבחין יותר דין בהמצאת הזהב מבהמצאת הכסף, ולא יותר חסד בהמצאת הכסף מהזהב, אבל הכוונה, שמן הספירה שממנה נשפע החסד בהנהגה יוולד הכסף

מה שהאדון, ברוך הוא, נמצא לבריותיו, כמו שזכרנו למעלה. וכלל כל הדברים כולם הוא מה שנקרא ספירות. ולפי בחינות אלה נזכירן בשם אורות, או מידות, או כחות, או שרשים, ונדרוש בהם דרושים שונים, אחד לפי בחינה אחת, ואחד לפי בחינה אחרת.

וצריך שתדע, שכפי התפרט ההשפעה וההארה פחות או יותר, כן ייוחסו לה תוארים שונים, ותיקרא אור, הארה, פרצוף או עולם, כפי רבות הפרטים והתפשט הענין בהשלמת בחינותיו.

והנה שמות עשר הספירות בכלל הם: כתר, חכמה, בינה, חסד או גדולה, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. ואלה מתחלקים בחילוק אחר ונקראים חמישה פרצופים: כתר נקרא אריך־אנפין, חכמה–אבא, בינה–אימא, הששה שהם חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד מתחברים ונעשים פרצוף אחד ונקרא זעיר־אנפין, ומלכות–פרצוף אחד ונקרא–נוקבא.

עוד צריך שתדע, שעשר הספירות נרמזות בשם הויה ברוך הוא. קוצו של יו״ד רומז לכתר, וגוף היו״ד–לחכמה, הה׳–לבינה, הו׳–לשש ספירות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ונקראות שש קצוות, וה׳ האחרונה–למלכות.

אלה האורות צריך שיאירו כולם בחיבור אחד וביחס מיוחד שגזרה עליו החכמה העליונה, דהיינו, הכתר בבחינת השורש ומקור לכל, ואחריו במדריגה–שני האורות חכמה ובינה נקשרים בכתר, והם עצמם מתחברים זה עם זה חיבור גדול, ושניהם מתקשרים בשש קצוות, והשש קצוות בחיבור אחד עם המלכות. והנה בהיות האורות האלה מאירים על סדר זה, נמשך מזה שיהיו הברואים עומדים במצב טוב והברכה והרווחה רבה בהם. ואם אחד מהתנאים האלה יחסר הנה יחסר הטוב מהברואים.

ואולם מה שאפשר ליחסר הוא אור המלכות שלא יאיר אלא מעט, וזעיר־אנפין לא יתחבר לה, ואבא ואימא לא יתחברו בזעיר־אנפין ונוקבא; אך אבא ואימא לא יתקן אלא שיאירו תמיד בחיבור בלי הפסק, ונולד מזה, שיתקיים העולם ולא יחרב, אך רווחתו תלויה בהתקשר חכמה ובינה בזעיר־אנפין, וזעיר־אנפין–בנוקבא, ונקראו דרך משל זעיר־אנפין ונוקבא–חתן וכלה, והחיבור ביניהם–„כמשוש חתן על כלה״.

יש, זו קשה מזו. ובכל אחת מהן ארבעה עולמות: אצילות־בריאה־יצירה־עשייה, וארבע המדריגות נקראות רוח סערה, ענן גדול, אש מתלקחת ונוגה. שלוש מאלה הארבע הן רע גמור, אך קליפת נוגה יש לה זמנים ופעמים שמתחברת עם השלוש ונעשית רע, ופעמים משתעבדת לקדושה ונטפלת לה, והיינו שנפרדת מן השלוש, ומתחברת לקדושה, ומיטהרת, ונקראת תוספת מחול על הקודש, שהיא טוב. והנה מן המקורות האלה שזכרנו מתפשטים ענפים, והם כלל מלאכי החבלה והשדים וכל המזיקים.

הנשמה של האדם מתחלקת לחמש בחינות, נקראות: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, ובאות מחמשת הפרצופים: נפש— מנוקבא, רוח—מזעיר אנפין, נשמה—מאימא, חיה—מאבא, יחידה—מאריך אנפין. עוד יש נשמות מעולם העשייה ונקראות נפשות, ומעולם היצירה ונקראות רוחות, ומהבריאה ונקראות נשמות, ומהאצילות ונקראות נשמות לנשמות.

ומלבד כל הבחינות האלה, שזכרנו שיש לנשמה, יש בחינה אחרת שנקראת מלבוש ונקראת צלם, והיא בחינה אחת נפשית, שבה מתחלקות כל אלה הבחינות הנזכרות כדי לבוא ולעמוד בתוך הגוף. ומלבד כל זה עוד בחינה תחתונה שנקראת כח הגוף ובאה מהגלגלים.

והנה הנפש שוכנת ומתגברת בכבד, והרוח—בלב, והנשמה— במוח, והחיה מקיפה את כל הגוף מבחוץ, והיחידה מקיפה על הראש מלמעלה.

כלל גדול בענין הספירות: האדון, יתברך שמו, בבחינת פשיטותו נקרא אין־סוף, ברוך הוא, מאציל, עילת כל העילות; ובבחינת יחסו עם ברואיו, דהיינו מה שהוא מתגלה להם ומה שהם משיגים ממנו, נקרא דרך משל חכם, נבון, גדול, גבור, וכיוצא בזה מן התוארים. ובחינת הענינים האלה, שבעבורם יתואר בתוארים שזכרנו, נקראות בהחלט גדולה, גבורה, חכמה, בינה, וכיוצא.

יש אור אחד נמנה לפעמים בכלל עשר הספירות, ונקרא דעת. אמנם האמת היא, שאינו אור שרשי כמו שהן עשר הספירות שהן עשרה שרשים חלוקים זה מזה, אבל הוא הארה אחת נולדת מחיבור שתי הספירות חכמה ובינה. והנה החכמה היא מהקו הימני והבינה—מהשמאלי; על כן הדעת הזו היוצאת

בנמצאים, וכן כל כיוצא בזה. ועל פי הכלל הזה צריך שתתבונן בדרושים להבחין בתארים, אם הם מיוחדים בדרוש ההוא כפי הנשואים שבו, או אם הם בלתי־מיוחדים ונמשכים אחר נשואים אחרים וטעם אחר, כמו שזכרתי.

והנה עשר הספירות לפי החילוק חסד־דין־רחמים נחלקות לשלושה חלקים, ונקראים שלושה קוים. חכמה, חסד ונצח נקראים קו החסד, ונקרא על דרך המשל ימין; בינה, גבורה והוד–קו הדין, ונקרא שמאל; כתר, תפארת ויסוד–קו הרחמים, ונקרא אמצע; ומלכות–כלל כולם.

וארבעה עולמות הם, ונקראים: אצילות, בריאה, יצירה, עשייה, והם: עולם האלהות, עולם הכסא, עולם המלאכים ועולם התחתון. ובכל אחד מהם נדרשים ספירות ופרצופים באלהותו, יתברך, וכבודו המתגלה שם. ובבריאה, יצירה, עשייה יש הנפרדים גם כן, דהיינו המאורות הברואים שזכרנו למעלה, שמתחלקים גם הם במחלקות עשר הספירות, וכל הברואים כולם, עליונים ותחתונים שנולדים מהם, וכמו שזכרנו.

שם הויה ברוך הוא מתמלא בארבעה מילואים, כזה: אחד–יו"ד ה"י וי"ו ה"י, שעולה ע"ב; שני–יו"ד ה"י וא"ו ה"י–עולה ס"ג; שלישי–יו"ד ה"א וא"ו ה"א–עולה מ"ה; רביעי–יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה–עולה ב"ן. והנה ארבעה מילואים אלה מתייחסים לארבע אותיות השם עצמו: ע"ב–ליו"ד, וס"ג–לה', מ"ה–לו', ב"ן–לה'; ומתחלקים בפרצופים ובספירות כמו שמתחלקות האותיות, דהיינו: ע"ב–בכתר וחכמה, ס"ג–בבינה, מ"ה–בשש קצוות, ב"ן–במלכות. ואמנם ארבע האותיות וכן ארבעה המילואים מתפרשים כסדר הזה גם בעולמות: ע"ב–באצילות, ס"ג–בבריאה, מ"ה–ביצירה, ב"ן–בעשייה. וכן יו"ד–באצילות, ה'–בבריאה, ו'–ביצירה, ה'–בעשייה. כנגד ארבע אותיות השם, ברוך הוא, נמצאות בתורה ארבע בחינות, והן: טעמים, נקודות, תגין ואותיות; טעמים–כנגד יו"ד, נקודות–כנגד ה', תגין–כנגד ו', אותיות–כנגד ה'.

הסטרא־אחרא היא כלל כחות נבראים, ויש בה תחילה עשרה מקורות מקבילים והפכים לעשר ספירות, ונקראים גם כן בשם זה, דהיינו עשר ספירות דקליפה, ונחלקים לארבעה עולמות: אצילות־בריאה־יצירה־עשייה, מקבילים והפכים לאצילות־בריאה־יצירה־עשייה דקדושה. ואמנם ארבע מדריגות דקליפה

הקיף וכלל כל הענינים האמיתיים שבנושאים האמורים בכתבי הקודש, ואולי אחרי שיערו כל הענינים האלה, ערך מלות שהן מלות פסוקי המקרא; והנה הן מסודרות בתכונה זו, שכאשר יתפרשו בכל הפירושים ששייך בהן, כפי מידות ידועות, יצאו מהן כל הענינים האמיתיים שבנושא, שהם נכללים במלות ההן עם כל ביאוריהן. והנה כל הכתוב דומה אל מערכת האותיות, והביאורים השייכים במלותיו דומים אל הצירופים השייכים באותיות המערכת, כפי החוקים שחקק לזה המסדר, והענינים היוצאים מביאורי המלות כמאמרים היוצאים מצירופי האותיות; וכמו שהמאמרים ההם שוערו מתחילה ועל פיהם סודרו האותיות, באופן שיצטרפו באותם הצירופים, כן הענינים שוערו מתחילה ועל פיהם סודרו מלות הכתובים, שיתכנו בהם אותם הביאורים. וכמו שהמצרף האותיות בכל אותם הצירופים, לא ייסתר ממנו שום מאמר מהמאמרים שכלל שם המחבר, וגם לא יוסיף עליהם, כן אילו יבוארו הכתובים בכל הביאורים השייכים בהם, לא היו נעלמים שום אחד מן הענינים שרצה וכלל בם המחבר, ברוך הוא, וגם לא היה נוסף עליהם דבר. ואמנם אחרי הוצאת הענינים האלה מהכתובים עדיין צריך עיון אחר, לדעת ליישבם בנושאם, והיינו לדעת באיזה יחס הם עם הנושא ואיך יקויימו בו, והבן.

כשנתבונן על כלל מצבי הבריאה נמצאם שנים: האחד – אמצעי, והשני – תכליתי. האמצעי הוא – כלל כל מה שקורה והולך עד סוף הסיבוב, התכליתי – מה שיקרה בסוף הכל. האמצעי הוא על צורות רבות, והיינו כלל מקרים רבים מתחלפים, מה שאנחנו רואים שסובב והולך בעולם; התכליתי יש לו צורה אחת לבד, והוא שיהיו הברואים דבקים בבורא, יתברך, ושכינתו שורה עליהם בתמידות, לא ייפרדו ממנו ולא ייפרד מהם, ויהיו נמשכים אחריו לגמרי כצל אחר הגוף. והנה סיבת כל המצבים האלה היא השפעתו, יתברך, אל הברואים והימצאו להם, כי כשיעור הימצאו להם כן יהיה המצב שיימצאו הם בו. והנה, כשייגלה האדון, ברוך הוא, לפי מה שחק טובו נותן וייחודו האמיתי, תולדת זה בנמצאים יהיה המצב התכליתי שזכרנו, ובהיותו, יתברך שמו, מתגלה להם לא כפי חק ייחודו ושלימותו, אלא כפי איזה טעם אחר, הנה לא יוולד בם המצב שזכרנו, אלא מצב שיתייחס לגילוי ההוא שיתגלה. והנה באמת כלל כל המצבים שתחת המצב האמצעי הם נמשכים מגילויים, שהוא'

מהן תהיה מורכבת וכלולה משתי בחינות, הימין והשמאל, והנה נקראת אמצע; ויאמרו, שהיא כלולה מחסדים וגבורות, פירוש–אורות מבחינת החסד, שהוא הקו הימני, ואורות מבחינת הדין, שהוא הקו השמאלי. והנה בזה יהיה קו האמצע דעת, תפארת, יסוד והוד. דעת נחשבת כמו נשמת השש קצוות כולן, דהיינו פנימיותן.

דע, שכל עולם נדרש בו עשר ספירות, וכל ספירה כוללת עשר, וכן כל אחת מהעשר כוללת עוד עשר, וכן עד אין תכלית, באופן שכל אור ואור שנבחין ונזכיר באורות נבין בו היותו כולל עשר. וזכור זה.

הנה כלל ההשפעות הנשפעות ממנו, יתברך, לנמצאיו, שהן הן הספירות כמו שזכרנו למעלה, כבר ביארנו שייבחן בהן הסידור והיחס בין זו לזו, ושבהיותן בסידור הראוי יצא מזה היות הנבראים בהצלחה. ואולם אין ענין הסידור הזה כסידור שבעצמים הנפרדים, אבל הוא סידור ייבחן בהן מצד תולדותן במקבלים; ובהגיע ההשפעות אל המקבלים בחיבור–נאמר שהן מחוברות, ובהעדר זה–נאמר שהן בלתי־מחוברות, וכן בהגיע כפי מה שנאות במקבלים–נאמר שהן סדורות, ואם לא–נאמר שהן בלתי־סדורות, אף על פי שבעצמן באמת אין שינוי. ועל דרך זה יידרש בהן שבירה ותיקון.

הנה תראה במחברת המליצה, שיסודרו מערכות של אותיות, ייקראו בדרכים שונים, ויצאו מהן מאמרים שלימים, פירוש, שייקראו ביושר, ובאלכסונים, מלמטה למעלה, ומלמעלה למטה, וכיוצא בזה, כפי בחירת המחבר. והנה האותיות ההן אינן מושמות שם כפי מה שיזדמן, אבל הסדר הוא, שבתחילה יסדר המחבר כל המאמרים שירצה לכלול במערכתו, אחר כן יתחכם לסדר מערכת האותיות, בדרך שעל ידי כל הצירופים ההם שיצטרפו, באותם הדרכים שיבחר, יוכללו כל אותם המאמרים שתיקן מתחילה. והנה מי שיצרף אותן האותיות בכל אותם הצירופים, יוציא כל המאמרים שכלל המחבר במערכתו, ולא יישאר שום מאמר שלא יצא, אם יצרף המצרף כל הצירופים שאפשר לצרף באותם הדרכים שבחר המחבר; וכן לא יוציא שום מאמר חדש, לא שיערו המחבר תחילה ולא כלל אותו במערכתו, אם ישמור החוקים שחקק לו המחבר. ואמנם דומה לזה ענין כתבי הקודש. כי הִנֵּה הוּא, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, בְּחָכְמָתוֹ

מאמר הגאולה

חברו

הרב הגדול החסיד והקדוש
החכם השלם המקובל האלהי

מוהר"ר משה חיים לוצאטו זצ"ל

יתברך שמו, מתגלה לא כחק שלימותו, אלא כפי מה שרוצה שיוולד בברואים כפי גזירת החכמה. ואולם המצב האמצעי בכל חלקיו, אף על פי שבצורתו הוא שונה מאד מהתכליתי, אף על פי כן אינו נוטה ממנו במהלכו, כל שכן שאינו מתנגד אליו, אלא אדרבה הוא הולך מהלך השגתו, כי הוא אמצעי שצריך שיוקדם לו כדי שיוכל להגיע הוא בסוף הכל. והנה כל ההבחנות שנבחין במצבים שהם התולדות, נבחין בהשפעה שהיא הסיבה, וכמו שזכרנו במקום אחר. והנה נמצא, שההשפעה העיקרית היא אותה שכפי ייחודו, יתברך, והשאר אינם אלא אמצעים לבוא לזה ומשמשים לה.

ואמנם המלאכים גם עכשיו כבר הם במצב, שצורתו כצורת המצב שיהיה לכל הברואים באחרונה, והיינו שהם דבקים בו, יתברך, ושכינתו שורה עליהם ומנהיגתם לאשר תחפוץ, ואחריה הם נמשכים תמיד כצל אחר הגוף, כמו שזכרנו למעלה. והנה הם מודים לפניו, יתברך, על טוב חלקם, כמו שצריך להודות על כל מידה טובה, ואומרים: „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", והיינו — „שם כבוד מלכותו", רצונם לומר ההתרוממות שהוא, יתברך שמו, מתרומם עליהם, ואותה ההשראה ששורה עליהם ומשעבדם למלכותו, יתברך, להימשך ולהתנהג אחריו תמיד, שהרי הוא עצמו, יתברך, מתכבד בזה, שזהו מה שחפץ שיהיו לו נבראים קדושים נמשכים אחריו תמיד ונתקנים בטובו. ואמנם בני האדם עתה אינם במצב זה, אלא עתידים להיות, ורק יעקב אבינו, עליו השלום, זכה לו, ובבחינת מה שמגיע לבנים מצד אביהם יש לנו קצת מן הקצת ממנו, ובבחינה זו אנו משבחים זה השבח, אך בחשאי, זולתי ביום הכפורים שאנו מתעלים קצת לבחינת המלאכים.

תם ונשלם

שבח לאל בורא עולם

מאמר הגאולה

„אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה׳ אור לי" (מיכה ז ח). זה הפסוק מודיע סוד בטחון ישראל ותקוותם, שייגאלו גאולה שלימה במהרה בימינו, אמן. ולגאולה נמצאו הכנות רבות ופעולות גדולות וחזקות מאד, נודעות למשכילים אשר ניסו ללכת בדרכי החכמה ועמדו על אמיתה; וכאשר תתפשט החכמה בעולם, אז יראו וידעו הכל, כמה הגדיל ה׳ לעשות עמנו. כי כאשר חשבו ישראל שהסתיר הקדוש-ברוך-הוא את פניו מהם ועזב אותם, אז היה מכין להם טובה וברכה, כי אז היה מכין להם אוצרות גדולים אשר לרחבם אין קץ ולגדולתם אין תכלית, ובאוצרות האלה היה נותן כל הון יקר ונעים וכל סגולת מלכים בכל עת ובכל שעה, עד שנתמלאו אלה האוצרות מה שאין הפה יכול לדבר והאוזן לשמוע ואפילו הלב להרהר, וכשיגיע זמן המנוחה הגדולה העתידה להיגלות בעולם, ייפתחו כל האוצרות האלה, ומהם יצאו כל מיני מחמדים ויינתנו לישראל חלף עבודתם הקשה שעבדו בגלותם. ועל הסוד הגדול הזה נאמר (תהלים צ טו): „שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה", כי כל הימים שהיו ישראל בגלות ואור לא נגה עליהם, אותו האור הראוי לאותם הימים לא אבד, אלא כל האור ההוא היה הקדוש-ברוך-הוא גונזו באלה האוצרות שאמרתי לך, וכשיהיה הזמן לפתוח אותם, אז יצא כל האור ההוא כאחד, ואז יהיה זמן שמחה לישראל אשר כמוה לא נהיתה, ויתקן העולם במנוחה והשקט, ולא יהיה עוד יגון בעולם כלל. ואם תאמר, שאין הפסוק מדבר רק על מספר השנים, הרי לא נשאר בששת האלפים השנים אשר לעולם כימים שהיינו בגלות עד היום הזה. וצריך שתדע, כי גאולת מצרים והגאולה העתידה שוות הן בדברים הרבה, רק שהעתידה עוד תגדיל יותר, כי אז תמצא הבריאה מנוח אשר לא מצאה למיום היותה ועד עתה,

נשארו הדברים כך, כי כל המאורות הם מעלימים את אורם. ולא תאמר שאין נמשך מהם שפע, כי אם כך היה לא היה העולם עומד, אבל האמת שלא נמשך אלא מה שצריך בהכרח ואי־אפשר זולתו, ונמצא הכל בצמצום, על כן אין שמחה. וגם משרתים גדולים ושרים רבים ונכבדים בטלו מעבודתם מפני חוסר השפע והושמו תחתיהם אחרים קטנים מהם; ומפני זה לא נמצא טעם בפירות, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה, וכל הדברים כך הם במיעוט ובשפלות רבה. ונמצא שהצינור הגדול המשפיע לשכינה הוא הנסתם תחילה, ולא נסתם לגמרי, כמו שפירשתי, אלא שנקצר הפתח, ומה שיורד ממנו אינו יורד אלא בהעלם גדול. ועתה אפרש לך זה הענין היטב. כי בראשונה היה השפע יורד ברווחה ובגילוי, ועל כן היתה השכינה מחזקת בכבוד ובתפארת ובשמחה גדולה, מושלת על כל הצבאות והמחנות אשר לה, וישראל כמו כן היו מתגברים ברוב ההדר למשול על כל הגוים; ובהפך בלהות הזמן, נוטל הכבוד הזה, והשכינה אינה מקבלת רק בהסתר גדול, וכן ישראל, ועל כן לא נראית שליטת השכינה, ואין ממשלה לישראל. אך לא לקחה השכינה רק מידי היסוד ולא ינקו ישראל אלא משני אמם הקדושה. ונמצא, שזהו הקלקול הראשון שגרמה הגלות, והוא הסתר אור המאורות וחוסר השפע והכח. וגם התורה חסרה מישראל מפני זה, וכן כל חכמה אבדה, כמו שאמר הכתוב (ישעיה כט יד): „ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר".

הקלקול השני גדול כמו כן מאד, והוא נמשך מן הראשון שפירשתי, ונרמז בכתוב (יחזקאל כו ב): „אמלאה החרבה", אם מליאה זו – חריבה זו (פסחים מב ב). ועל כן בהחלש כח הקדושה גבר כח הטומאה, ולא יחלש עד שיתחזק תחתיו צד הקדושה. ועתה אפרש לך זה הענין כראוי. כי בשני דברים תלוי זה הכח שאמרתי: האחד – בתיקון מדרגותיהם שנסדרו בסדרים שלא היו להם מתחילה, ואז נסדרו כשנתקלקלו בקדושה סדר נגד סדר המתקלקל; והשני הוא – בכח שקבלו בעצמם בתחילה שקבלו אותו בעת החרבן. ועוד שכמה מאורות מן הקדושה נפלו למטה, ומהם נתחזקו בעצמם, וכן הם מתחזקים, ועל כן נמשך לאומות שפע גדול וכח וממשלה שלא היו בהם בראשונה.

והקלקול השלישי איום ונורא הוא, שיצאה השכינה וגלתה בין שָׂרֵי הַטומאה, וכמה מִינֵי מְאוֹרוֹת עֲצוּמִים וחזקים יָצְאוּ אחריה,

והנני מפרש לך עניני גאולת מצרים ועניגים רבים בגאולה העתידה ותראה מפלאות תמים דעים. אפס כי לא אוכל עתה להאריך יותר, כי הדברים גדולים ונכבדים מאד, ומיקר החכמה שלא להרחיב בה, ועל כן אהיה מקצר ועולה. ואניח לפניך עיקרים רבים וחזקים מאד, ואתה תתגבר בשכלך להבין בהם ולרדת אל סופם, וה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

ועתה אבאר לך בראשונה כמה קלקולים גרמה הגלות, כדי שתוכל להבין עניני הגאולה היטב. כי כל הקלקולים עתידים הם ליתקן, ופה תראה חכמה עמוקה, כי אין מקרה קטן בעולם שלא נמצאו עליו כמה סודות גדולים ליודעי האמת.

דע, כי קלקולי הגלות רבים הם ונמצאו נכללים בארבעה ראשים. הראשון נתבאר בפסוק „ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (דברים לא יח); וזה סוד גדול מאד. כי הקדוש־ברוך־הוא סידר המאורות שעל ידיהם יצא השפע לעולם, ועל כן הם כולם מאירים זה בזה ומאירים בענפיהם. ותדע, שכל הבריאה היא ענף המאורות, כל המלאכים וכל בני האדם וכל הבריות כולם. ובהיות המאורות שמים פניהם להאיר לתחתונים, נמצאו כל חלונות האורה והברכה נפתחים, ועל כן ירבה הטוב בכל, ולא יהיה לא צער ולא יגון כלל בעולם. וכאשר גרמו העוונות, אז הסתירו המאורות פניהם ולא האירו זה לזה, וגם תולדותיהם לא לקחו מחיה די שביעתם, ואז תשש כח הקדושה וכל הנמשכים אחריה, ונתגבר כנגד זה כח הטומאה. והבן מאד, כי כל זה גרמו עוונות ישראל, כי בחטאם נתחזקה הטומאה והיתה מתגברת לעמוד במקומות מן הקדושה לפי חטאם. ותדע, שכל כך נתגברה עד שאם היה הדבר נמשך יותר כבר היה צריך העולם ליחרב. ומאהבת הקדוש־ברוך־הוא את ישראל לא המתין להם עד מלאת סאתם, רק הקדים להגלותם, והוא ענין „וישקוד ה׳ על הרעה ויביאה עלינו" (דניאל ט יד). והבן איך היה זה. כי בהיות המאורות מאירים ברווחה כמו שהיו, למי היה נמשך אותו השפע? הלא לישראל! על כן לא היו שולטות האומות עליהם להגלותם, וכל שכן שלא היו יכולות להחריב את הבית הקדוש, וכיון שהסתירו המאורות את פניהם, נתמעטה ההשפעה מישראל ומבית המקדש, ואז גברו עליהם האומות והיתה הגלות, וכל זה לתועלת ישראל היה, כי אז קבלו המקטרגים חלקם ונתפרשו מן הקודש שלא לטמא את הדרכים, ומאז והלאה

ועתה אחל לפרש לך הזמנים האלה בסודות גדולים מאד, ולפי שהם גדולים כל כך, לא אפרשם הרבה, ולא אומר רק מה שאי־אפשר להבין בלתו. והבן מאד.

זמן הפקידה היה במצרים בראשונה, והוא שאמר הכתוב (שמות ב כה): „וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים". ואומר לך מה היא זאת הפקידה, ותדע, שהקלקול הראשון לבד הוא המתתקן בזמן הפקידה, וגם לא לגמרי, ושאר הקלקולים אין תיקונם רק בזכירה, ושם כתוב (שמות ב כד): „וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו". והאמת, כי בעלות החפץ לפני המושל היחיד לגאול את השכינה ואת ישראל, אז יצא כח מלפניו והתחיל לרדת בכל המדרגות ממדרגה למדרגה, והאמת, שבמקום הראשון ששם נתגבר זה הכח והראה תוקפו וגבורתו, הם שני המאורות הגדולים והנשגבים, אשר להם כל מעשי העולמות ועל פיהם יצאו כל הפעולות לאורה, הם הנקראים במשל „מזל עליון" ו„מזל תחתון", ובדרך עיקר יו"ד־ה"י־וי"ו־ה"י אל"ף־ה"י־יו"ד־ה"י", העומדים ברומו של עולם, ומספר שמותיהם רל"ג כמנין „זכור", ועליהם נאמר „ויזכור אלהים את בריתו". ונמצא, שבהיגלות פעולות המאורות האלה לגמרי, אז תהיה הזכירה, וקודם לזה נמצאת הפקידה. אבל האמת, שקדימתה למטה ולא למעלה, כי למעלה הזכירה היא הראשונה, וממנה יצאה הפקידה. ועדיין לא פירשתי לך מה היא הפקידה. בהגיע הכח הנמשך מן השורש השלם עד הצדיק, הנקרא בתורה „המלאך הגואל", אז ירד זה המאור, ונגלה לשכינה שהיא בת־זוגו, ונתן לה כח שלא ניתן לה מיום גלות ישראל ועד היום ההוא, ואז נעשה חיבור ראשון שלא נתחבר מן היום שאמרתי עד הנה. ואחר כן אפרש לך למה נקרא פקידה. ותדע, שהפקידה על ידי היסוד, כמו שאמרתי לך, וגילוי הזכירה על ידי התפארת ולכן נמצא כח למשיח בן יוסף ולמשיח בן דוד בשתי הפעולות לקבל כח לעשות חיל לגאולה העתידה. בהגיע הצדיק הזה שנתחבר עם השכינה, אז נפתחה הסתימה הנעשית בראשונה מפני הגלות, כמו שאמרתי, ולא היה עוד הסתר פנים כבראשונה. אבל שני דברים צריך שתדע: שלא הוסר הסתר פנים אלא לפני ולפנים, מקום נשמות ישראל, ולא לחוץ, מקום המשרתים והחיילים; ועוד תדע מזה לפנים. ושנית — שלא היתה הפתיחה רק לשעתה, ולא עמדה תמיד, אך עשתה

ונמסרו ביד הקליפות. ועל זה הסוד כתוב (קהלת ח ט): „עת אשר שלט האדם באדם לרע לו". והנה גם בזה מתחבר הקלקול השני שפירשתי כבר, כי בשלטם על אלה המאורות, לקחו מהם שפע וגבורה, ונתחזקו כמו שפירשתי, ונמצא להם גאון שבעת לחם, על כן אמרו: ידינו רמה! ועבדים מתפרצים לפני אדוניהם, וכן כתוב (קהלת י ז): „ראיתי עבדים על סוסים ושרים הולכים כעבדים על הארץ".

הקלקול הרביעי הוא היות ישראל מדוכאים בחבלי עוני, וגזירות קשות נתחדשו עליהם, אשר לחרב ואשר לשבי לשבי. ובאמת כי זה צירוף הכור המצרף והמטהר, כי אלה היסורים לא חנם הם, רק בהתחזק הגבורה הקשה מפני עוונותיהם, לקחו שרי העונש את תוקף הדין ההוא החזק, ובו פועלים פעולות נמשכות באכזריות חמה ושטף אף, ובהם מענישים את ישראל עד תתום חלאתם, לכלה פשע ולהתם חטאת; ויהיו ישראל נשארים טהורים מכל טומאה, ולא יהיה עוד פתחון פה אל כל המקטרגים עליהם, כי כן לקחו חלקם למעלה ולמטה ואת נפש ישראל עינו בלחץ אשר לחצום ואת מחיתם לקחו להם.

ואני איני מאריך עתה לבאר אלה הענינים, כי ביאור רחב היה צריך להם הרבה, על כן אני הולך בקצרה, וארשום דברי החכמה למבינים אותם, לחדש עליהם חכמה נפלאה כאשר חנני אלהים. והרי כאן כללתי כל קלקולי הגלות בארבעה ראשים נוראים ואיומים, והתולדות המתפשטות מהם רבות מאד לחכמי לב, ולא ארחיב להן ביאור עד בואי לעניני הגאולה, להראות סתרי נפלאותיה ותעלומותיה אשים לאור בסייעתא דשמיא די הבין, והמשכילים יבינו.

דע, כי לגאולה נמצאו שני זמנים, ומצאנום בגאולת מצרים ובגאולת בבל, ונודע לנו שכן יהיה בעתידה להיגלות במהרה בימינו. ועל אלה שני הזמנים נאמר הפסוק שהתחלתי בו בראשונה (מיכה ז ח): „אל תשמחי איבתי לי" – זהו הזמן הראשון, ונקרא „פקידה". „כי אשב בחשך ה' אור לי" – הוא השני, ונקרא „זכירה". ולא בפסוק הזה לבד, כי בהרבה פסוקים נרמזו אלה שני הזמנים. וכן כתוב (ישעיה נב ב): „התנערי מעפר קומי שבי ירושלם" – זוהי הפקידה, „התפתחי מוסרי צוארך שביה בת ציון" – זוהי הזכירה; וכן (ישעיה ס א): „קומי אורי כי בא אורך" – זמן הפקידה, „וכבוד ה' עליך זרח" – הוא זמן הזכירה,

זז ממקום כבודו לעולם, ועליו נאמר „ולבי ער”, שלא נפלה עליו תרדמת הגלות כמו השאר, והוא הנקרא „אני”, שאמר בו „אני ישנה”. והאמת, שבהיות ישראל בתוקף החושך הגדול ובאחרית האפלה ששם היא מתגברת יותר, ועוד שכבר נתרחקו מן המקור המרחק הגדול ביותר, אז צריכה להיות הפקידה, ועל כן אמר „קול דודי דופק”, והוא „פוקד”, והכל הולך אל מקום אחד, כי לא באה הפקידה רק באור החכמה לבד. ומפני שהחכמה היא המאירה, על כן לא האירה רק כמו מאחריה, וזה הסוד הוא פק”ד–ריבוע ע”ב; אך הבינה תאיר בזמן הזכירה, כי לא היא לבדה אלא החכמה והבינה יחד דרך פניהם ולא מאחוריהם, והוא „זכור”. ובאמת, בלתי החכמה לא נעשה דבר, כל שכן פתיחת השערים שאינה בלעדה, וזה נודע בסדר הנקודות קמ”ץ פת”ח, על כן בכחה ובמאמרה נעשית הפקידה הזאת, וזהו– „פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי”, וארבעה תארים לארבע אותיות של אדנ”י, „שראשי נמלא טל” – יו”ד־ה”א־וא”ו, „קווצותי רסיסי לילה” – ה”א אחרונה. ונמצא, שעתה קוראה לחיבור, שכמה זמן הוא שלא נתחברו כך. ועתה אודיעך בזה סודות גדולים לפי סדר הפסוקים.

בהיות הצדיק קורא את השכינה, כמו שפירשתי, מרוב החושך שנתגבר עד הזמן ההוא, לא נראה מקום לאור כלל, ונתייאשו ישראל מן הגאולה מקוצר רוח ומעבודה קשה, על כן השיבה לו (שיר השירים ה ג): „פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה”. ואומר לך מהו זה ה„כתנת”, כי הוא מעיל יקר ונכבד הניתן לקומת שכינה מן הבינה, ועל זה הענין כתוב (דברים לב יא): „כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף”, ובהיות זה הלבוש עליה, כל זר לא יקרב אל הקודש ובל יראה גאות ה'. וכאשר ירדה השכינה בגלות, אז כתוב (יחזקאל טז ז): „פשוטה ועורה”, והסוד „ובעירום ובחוסר כל” (דברים כח מח), „בעירום” – מן המעיל הזה הוא העומד לצנה ולמגן, „ובחוסר כל” – הוא הצדיק. ואז לבשה בגדים אחרים, חשוכים ושפלים, ונקראים בגדי החול. ומפני שהעוונות של ישראל רבים והקליפות נתגברו, על כן לא נראה דרך להשיב את המעיל הזה למקומו, ולכן אמרה „פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה”. ועוד פגם אחר נמצא, והוא שיטוף הרגלים; וזה נודע, כי אחיזת הטומאה היא באלה הרגלים, וכתוב (משלי ה ה): „רגליה יורדות מות”, ושני המשיחים

פעולתה ועוד נסגר השער אחריה עד עמוד גואל לעולם. ופעולות נמצאו לפקידה רבות, ונכללו בפסוקי החכם בספר שיר־השירים, כמו שאבאר לך בעזרת השם אחר כן. והפעולה הראשונה נתבארה בפסוקים שהבאתי בתחילה, והיא קימת השכינה מן העפר, ועל כן כתוב (מיכה ז ח): „כי נפלתי קמתי", וכן (ישעיה נב ב): „התנערי מעפר קומי שבי ירושלם". ואומר לך מה היא זאת הקימה, כי לא היה רק חושך ואפילה לישראל, ולא היה להם מנחם ברוב היגון והצרה המתגברת בכל יום תמיד, ועל כן שפלה נפשם לעפר, שהן הקליפות, ובהגיע הזמן הזה להתחבר הצדיק, כמו שזכרתי, אז נמצא להם מנחם, וקמה השכינה מן העפר הזה, והיא מתחזקת בעצמה, אף על פי שהיא בין הקליפות, כי עדן לא יצאה, אבל אינה כבראשונה משפלת עצמה ומתבוססת כביכול בצערה, כי עתה לקחה אור הממלכה ולא חסר ממנה רק הגילוי, להראות את כל העמים ואת כל השרים את ממשלתה שתראה בעת הזכירה במהרה בימינו. וכאשר נשלם החיבור הזה הראשון, לא יסף עוד להיות כמוהו עד הזכירה, ועל כן כתוב (מיכה ז ח): „כי אשב בחשך", משם והלאה „ה' אור לי"—באחרית הזעם. ועוד אבינך כל הענין הזה היטב. ונמצא, שזה זמן הראשון היה במצרים לעת שכתוב בו (שמות ב כה): „וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים". ושתי פעמים „אלהים" נזכרו כאן. והאמת, כי האחד הוא שם הקדוש־ברוך־הוא, ולמה קרא שמו „אלהים"? אלא מפני שעדיין היו המאורות מלאים גבורה ולא רחמים, רק אחר כן נזכר שמו, ברוך הוא, „יהו"ה". „וידע אלהים" הוא הידיעה את השכינה, הנקראת גם כן „אלהים", והוא פקידתה, כמו שאמרתי. ועל הפקידה נאמר (שמות ג טז): „פקד פקדתי אתכם" ולא אמר „פוקד אני אתכם", כי כבר היה זה, והזכירה עתידה; ומשה, יען ידע שעדיין לא היה זמן לזכירה, ודאי על כן היה ממאן ללכת, ואמר (שמות ד א): „והן לא יאמינו לי", ואז השיבו הקדוש־ברוך־הוא (שמות ג יב): „וזה לך האות כי אנכי שלחתיך", כי לולא כבר נתקנו הדברים תיקון לא היה נשלח, כי לא לעורר את האהבה עד שתחפץ.

ועתה אפרש לך פסוקים בשיר־השירים, שבהם נכללו עיקרים גדולים בעניני הפקידה הזאת. הנה כתוב (שיר השירים ה ב): „אני ישנה ולבי ער"; ונודע לנו, שנמצא לשכינה שורש גדול שלא

למעלה, והוא סוד גדול, כי עד היות כנסת ישראל שוכבת לעפר, שהיא ברמז הקליפה, לא אפשר להימצא החיבור הקדוש, ועל כן צריך בתחילה שתקום, ואחר יתחבר עמה דודה, וזהו — „קמתי אני לפתוח לדודי". ועתה מפרש איך נעשית פתיחת השער. ואתה שמעת כבר, כי מכח אור החכמה היתה, ועל כן אמר „וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר". והבן, כי כל אלה הדברים מורים על מאורות גדולים ועצומים העומדים שם בהיכל אצל השער, כי שם נמצאו שני מאורות חזקים יוצאים מן השבת העליון ומגיעים אל אצל השער, ונקראים במשל „שתי ידים", הנרמזות בפסוק „בידך אפקיד רוחי" (תהלים לא ו), ועוד חמשה אחרים מבני ההיכל ממש, ונקראים „חמש אצבעות". וכאשר נתגברה הארת החכמה בהם, נאמר „וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול". ואור החכמה הוא הנקרא „מור"; ובהיותו למעלה במקומו קבלו אותו הידים הנזכרות, ועל כן בבואן אל המקום אשר באו שם היו נוטפות ממנו; ובעברו עוד והגיע למטה אז קבלו אותו האצבעות, ועל כן אמר „ואצבעותי מור עובר"; ותראה עד מי הגיע זה המור הטהור — „על כפות המנעול", והצדיק הוא „המנעול", ו„כפות" הוא כמו „כפות תמרים" (ויקרא כג מ), בדיבוק המאורות וחיבורם, וגם הודיע בכאן, כי זה המור יורד עוד ומגיע אל שני המשיחים, והם הם „כפות המנעול". ועוד תראה לפנים על זה הענין סודות.

ונמצא, שבשעת הפקידה נעשה זה החיבור, והאור מתגבר בפנים בכח גדול, ולא יעמוד זה החיבור, כי לשעתו הוא. ועל כן התעוררות גאולה ותשובה תהיה בישראל, ומשם חזון למועד ונקדש קדש, וזהו שאמר (שיר השירים ה ו): „פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר". ואל תאמר שלא עשתה פעולה הפקידה הזאת, כי אזלת לה, לכן השיב הכתוב ואמר: „נפשי יצאה בדברו", כי כבר הנפש, שנאמר בה „נפשי בתוך לבאים אשכבה" (תהלים נז ה), כבר יצאה ממסגר מעת דברו, והאמת, כי על כן היתה הפקידה הזאת. ועתה הבן, כי נמצאו במאורות בית וחוץ, ונקראו במשל נפש וגוף ותיקון הנפש הוא הנעשה בפקידה, ומשם והלאה צריך תיקון הגוף. ועל כן נמצא חושך אחריה, וברוב החושך התורה הולכת ומשתכחת, וכל יד אזלה, וכל זרוע חלשה, עד יאיר אור עולמים, ועל כן גמר הכתוב

הם שתי הרגלים האלה, שהם עתידים לגאול ישראל, ובהתחזק הפגם בשרשם לא יעצרו כח לגאול, ועל כן אמרה „רחצתי את רגלי איככה אטנפם", והאמת שהפסוק הזה כינוי־לשון הוא, וכאילו אמר „טינפתי את רגלי איככה ארחצם". והנה נמצא, כי עד כאן היה קשה הדרך מאד לבוא אל התיקון ואל הגאולה, עד שנתחזק רצון המלך, ברוך הוא, ואז נאמר (שיר השירים ה ד): „דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו". ועתה הבן ותראה בכאן סודות גדולים.

בשעה שיצאו ישראל בגלות נפרש מסך גדול ומחיצה רעה ביניהם ובין אביהם שבשמים, וזהו שכתוב (ישעיה נט ב): „כי אם עונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלהיכם", ונתפרש המעשה ביד ירמיה הנביא (איכה ג מד): „סכותה בענן לך מעבור תפלה". ומפני רחמי הקדוש־ברוך־הוא, שהוא מרחם את ישראל, נתגבר אור הקדושה ובקע את המחיצה הזאת בקיעות רבות, ונמצאו הבקיעות האלה כמו חלונות, כמו חרכים פתוחים במחיצה הזאת, אבל הפתח הגדול שהיה פתוח בראשונה לא היה פתוח אחרי כן, והנה על אלה הבקיעות נאמר (שיר השירים ב ט): „משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים". בהיות המלך העליון חפץ בגאולת ישראל, אז נאמר „דודי שלח ידו מן החור", כי פתח לא נפתח עד היום ההוא, רק דרך החורים הוא שולח את ידו, ומהו „ידו" – אלא יד הימין היא שנסתרה בתוך החיק מיום החרבן, ועליה נאמר (איכה ב ג): „השיב אחור ימינו מפני אויב", ואז – „דודי שלח ידו מן החור". ועתה צריך שתדע, כי כל אלה האורות וכל הדברים האלה דרך פנימיות המאורות הם ולא נראו החוצה, ועל כן לא הגיע מהם לא התעוררות ולא תיקון רק אל ישראל, ולא אל צבאות המלאכים ושרי המשמרות כלל, כי ישראל מבפנים הם יוצאים והמלאכים מבחוץ, וזה נודע, ועל כן נאמר „ומעי המו עליו". ותדע, שבהאיר המאורות בזאת החמדה והתשוקה, אז תימשך מהם לישראל אורה גדולה ועצומה אל כל נשמותיהם, ואפילו שלא נודעה בגילוי, אך נשמותיהם קבלו זאת ההארה, ויינתן בלבם לשוב אל ה' אלהיהם ולבקש אותו, ועל זה הענין כתוב (דברים ד ל): „בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך", ואז נאמר (שיר השירים ה ה): „קמתי אני לפתוח לדודי". והבן, כי זאת היא הקימה שזכרתי לך

האלה, אשר לא יצאו משם עד היום הזה מפני רוב התגברות הטומאה המתגברת כנגדן בל יתנו אתהן לצאת, והן עתידות לצאת טרם גאולתנו, ואיך תצאנה אם לא יכלו לצאת עד היום? אלא שברבות האור אליהן בפקידה תצאנה, כי אז יהיה מדלג הצדיק, שאמרתי, על כל ההרים ועל כל הגבעות אשר נמצאו שם הנשמות ההנה. ובהגיעו שם ילקחו הנשמות אור ממנו וכח גדול מאד, ובכח ההוא תצאנה משם, אך לא יעמוד הצדיק על ההרים והגבעות זמן הרבה, כי טרם תרגיש הקליפה צריך שהצדיק כבר חלף הלך לו. ותדע, כי רוב הנשמות האלה הם בני דורו של משיח, וכבר ידעת למה נקרא בני הדור בנשמות. אך גם כן נשמות אחרות גדולות מאד תצאנה מן הזמן ההוא והלאה בעתן, להתתקן ולהיות העולם באורה רבה ועצומה. ועוד פעולה אחרת נמצא לפקידה, וזה נראה בפסוק בגאולת מצרים, שמיד אחר „וידע אלהים" (שמות ב כה) כתיב (שמות ג א): „ומשה היה רועה". והבן היטב, כי מזמן הפקידה התחילה העטרה להיבנות למשיח, וזאת העטרה נודעת שהיא היחידה, ובתוך הזמן בין הפקידה לזכירה האיש אשר לו משפט הגאולה לגאול ראוי להיתקן ולהיות נכון למעשהו; ועל כן יעלה בימים ההם במעלות גדולות עד אין קץ, שאז יעטרהו מלך מלכי המלכים עטרת כבודו, ולכן כתיב „ומשה היה רועה", כי כן היה נתקן והולך עד שהגיע הזמן ועמד בחורב וקבל שם מצות הגאולה.

ועתה אכלול לך כל מה שאמרתי לך עד עתה בדברים מעטים, למען העמידך על האמת שלא תטעה ולא תיכשל. נמצאת הפקידה תיקון הקלקול הראשון אשר מן הגלות, והוא הסתר הפנים וסתירות האור, ועל כן ירד הצדיק ויתחבר עם המלכות, ושם תקבל ממנו כח ועצמה ותקום מן העפר, ואז כל הנשמות השקועות במחשכים תאמצנה כמו כן ותצאנה משם, והמשיח יתקן ויכין את עצמו להיות גואל. ועוד דבר אחר נמצא בתוך זה הזמן, והוא נכלל בתיקוני המשיח, גם כי לא פירשתיהו למעלה, והוא היות נשמות כל ישראל נקשרות בעטרה שמזומנים למשיח, ועל ידי זה נמצאת תאות כל העם אל רועם ואהבתם ואמונתם אליו גדולה מאד, וזה יהיה קיום השלוה והמנוחה כל הימים. וכל זה לפני ולפנים הוא ולא נגלה החוצה.

ועד הנה דברתי מן הפקידה. ועתה אומר מן הזכירה, ואכלול אותה פה כמו כן במאמר קצר להיות הדבור שלם. כי בזכירה

ואמר (מיכה ז ח): „כי אשב בחשך ה׳ אור לי״, והוא מדבר על החושך הזה המתחדש אחר הפקידה, שכבר הזכירה „כי נפלתי קמתי״.

ועתה אפרש לך עוד סוד אחר מה שנעשה בפקידה, והוא נכלל בפסוק (שיר השירים ב ח): „קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות״, והוא סוד גדול ועצום מאד. וצריך שתדע, כי הפקידה מן היסוד היא, והזכירה מן התפארת; ובהגיע זמן הפקידה נתעוררה התפארת בראשונה והורידה היסוד אל השכינה העומדת בקץ החושך, וכשראתה אותו ידעה כי התפארת היא שנתעוררה, אף על פי שהיורד אינו אלא היסוד. ולכן אמר „קול דודי״ והיא התפארת, פירוש, שומעת אני את קול דודי; והאמת, כי מרחוק שומעת, ולא קרב אליה רק היסוד, ועליו אמרה „הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות״. וראה, שבמצרים כתוב (שמות יב כג): „ועבר ה׳ לנגוף את מצרים״ וגם כתוב „ופסח ה׳ על הפתח״ כי בהיות מצרים מלאה גילולים ושיקוצים, לא תעמוד בה הקדושה הרבה, כי רק דרך העברה, מדי בואה תצא מיד, ובכל פתחי הבתים שהיו שם בני ישראל שם היתה דולגת הקדושה, ושורה על הפתח, ועומדת שם לפי שעה, עד שבראות המשחית את הקדושה שורה שם היה סר ולא היה קרב. אך הכל בדילוג היה, ולא עמדה הרבה מפני רוב הטומאה שהיתה שם, כי טרם תבין ותדע בדבר, כבר עברה משם הקדושה ולא תהנה ממנה; אך לעתיד לבא לא כך יהיה, כי תחת שבמצרים היה בחפזון מזה הטעם שאמרתי, לעתיד כתוב (ישעיה נב יב): „כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה׳״ — „הולך״ ולא „עובר״. וכן כתוב (ישעיה סג א): „מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו צועה ברוב כחו״ כי התיקון יהיה גדול ושברון הטומאה שברון שלם, וכבר ייכנעו כולם לפני אדוניהם; ועל כן לא יהיה חפזון. וזה בזכירה, אך בפקידה לא כן, כי עדיין לא הגיע התיקון אל נכון, ועל כן כאן נאמר „מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות״ וההרים האלה והגבעות הם הררי החשך וגבעות האפילה אשר לקליפה, ומפני היות ישראל אסורים שם — עליהם ידלג.

אך עתה אפרש לך זה הענין היטב, ותבין סוד גדול מאד. כי כמה נשמות הן מעושקות מימים קדמוניות בקצבי ההרים

וכבר היה תמיד, כי אין שום נברא פועל בלא רשותו כלל, אלא שאין כל העבדים מכירים אותו; ולעתיד לבא יכירוהו הכל וישתעבדו אליו מרצונם, והוא מה שנאמר (צפניה ג ט): „כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה׳״, ולכן אמר „והיה ה׳ למלך״ כי יכירוהו לאמיתו ויזכרוהו בשמו ובדרכיו. ואמר שם הקדוש הוי״ה, ברוך הוא, שהוא כללות כל המאורות. אמנם חזר עוד ופירש בפרט (זכריה יד ט): „ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״; והבן, שכל התיקון תלוי בסוד הייחוד, להיות הכל קשר אחד ואין מפריד, שכל המאורות יהיו נקשרים ונאחזים זה בזה, וכל התולדות קשורות בשרשיהן וכן קשורות זו בזו עד שיימצא הכל בייחוד אחד ובקשר אמיץ, ויתגבר האור תמיד, והברכות תתחדשנה בכל שעה ברוב שלום ושמחה. ואמנם אמר „יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״, והאמת, כי על התפארת ועל המלכות הוא מדבר, כי העליונים נעלמים והם לתקן את התחתונים האלה שבהם העולמות, ונמצא שעתה יש אלהים אחרים בעולם, כי אף על פי שבאמת אי אפשר לעשות דבר אשר לא ציוה עליו המלך, הנה הם פועלים במרדם ובגאותם, כאילו היה חס וחלילה שורש אחר נבדל מן האמיתי, כי באמת הקדושה מבדלת עצמה ומתרחקת מן הטומאה, ועל כן „אלהים אחרים״ הם נקראים. אבל כיון שתתוקן הבריאה כולה, והרע שבקליפה יכלה, והטוב יימשך אחר הקדושה כראוי, והוא סוד „גרים גרורים הם״ (יבמות כד ב), הנה אז יוודע לכל, כי לא יש רק שורש אחד יחיד ומיוחד, הוא אלהינו ואין עוד אחר, ולכן „יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״. ועתה הבן, כי מן התפארת נתפשטה כל המציאות למטה ויצאו כל הבריאות, אפילו אלה החיצונות, ובהתחברן אל שרשן יוודע כי ה׳ אחד ואין שורש אחר זולתו, כי הכל ממנו הם יוצאים כענפים מגופו של אילן, והשכינה היא החוזרת וקושרת הדברים ומעלתם ומקריבתם לפני המלך להתברך. ונמצא, שהאומות פלחי כוכביא ושרשיהם, בהימשכם אחרי השיקוצים והגילולים העבודות הנכריות, בחרו להן בורות נשברים תחת השכינה, וכולן באחת יבערו ויכסלו, היא לילית הזונה. אבל לעתיד לבא שמו אחד, השכינה לבדה תהיה בעולם, אם הבנים שמחה לנהל צבאותיה ולתת טרף לביתה וחוק לנערותיה. ונמצא, שזוהי תכלית הטוב והתיקון, והוא ילך ממדריגה למדריגה עד הגיעו אל המדריגה הזאת.

תרד התפארת גם כן ותתגלה על השכינה, ואז יהיה הכל בגלוי ולא בסתר, ועל זה הענין נאמר (ישעיה סג א): „מי זה בא מאדום". וכל אלה הדברים, שאני אומר לך עתה בקצור, עוד אפרשם לך דבר דבור על הכתובים. ובהיגלות המלך אל שכינתו, אז תיראה המרכבה לפני כל ישראל כמו שראוה על הר סיני, וזה נתבאר גם כן בפסוק (ישעיה כה ט): „ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו" ומשם והלאה יקומו ישראל ויצאו מן הגלות, והמשיח הולך לפניהם, והמלך והמלכות בראשם, שכך נאמר (מיכה ב יג): „ויעבור מלכם לפניהם וה' בראשם". וכן ילכו בחברה אחת עד הגיעם אל ארץ צבי ועד ירושלים אשר בחר בה, ושם תקבע לה השכינה והמלך עמה דירה בבית עולמים, והיא המנוחה אשר תמצא והנחלה שלא תפסוק עוד. ובקום המלך והמלכות ובעברם לפני בניהם, מי הוא יערב לבו יגש ויעמוד לפניהם? כי כל השרים וכל הגוים יישברו ויבושו, יחתו ויאבדו לפניהם, וישראל עושה חיל. וכן יסורי ישראל יהיו כלים מאחר ראשית הזכירה והלאה, ונמצאו כל קלקולי הגלות מתוקנים כפלי כפלים מאשר היו מקולקלים בראשונה. ובהיות הקלקולים ארבעה והתיקונים כמו כן ארבעה לעומתם, על כן ארבע לשונות של גאולה נאמרו במצרים (שמות ו־ז): „והוצאתי—והצלתי—וגאלתי—ולקחתי", והם מבוארים לנגד התיקונים שזכרתי. ועתה אחל לפרש ענין הזכירה היטב.

כתוב (זכריה יד ט): „והיה ה' למלך על כל הארץ", זוהי תכלית הטובה והשלום שהבטיח הקדוש־ברוך־הוא את ישראל שיתענגו בו לעתיד לבוא. והבן, כי לא אמר „והיה ה' מלך" אלא „למלך". והענין, כי כל המדריגות שנבראו עומדות בסדר זו תחת זו, ונמצאו המדריגות החיצונות עומדות תחת הקדושה ומשועבדות אליה, ובהיות הדברים כך, הכל הוא בתיקון, וזהו שיהיה לעתיד לבא. כי כיון שמרדה הקליפה באדוניה, הכל נתקלקל, ונאמר בה (משלי טז כח): „ונרגן מפריד אלוף", כי בהאחזה במדריגות, האור שב לאחור, והמידות לא נתחברו אחת אל אחת, והשפע נמעט, וכח ישראל דל וחסר; ולעתיד לבא יוסר הרע מן הקליפה, ומה שיישאר ממנה ישוב תחת עבודת הקדושה, ויכירו הכל כי הקדושה היא השורש האמיתי ואדון הכל. ועל כן אמר „והיה ה' למלך על כל הארץ", כי „מלך כל הארץ" כבר הוא

כי הוא זמן השפעת החסד, כמו שאמרתי, ועל כן תהיה בנחת ובשלוה, וזהו שאמר הכתוב „כי הנה הסתיו עבר”, שהוא עצירת האורה, כמו שפירשתי לך; ואם עבר הסתיו אין צורך עוד לגשם, על כן „הגשם חלף הלך לו”.

אמנם צריך שתדע עוד ענין אחר, כי מחשבות הבורא עמוקות מאד ואין להן סוף, והוא כולל במעשה אחד סודות רבים ונכבדים. כי הנה הגשמים בסתיו הם באים, ואז לוקחת הארץ את פרנסתה, וזה צריך לה ודאי, ואחר כן בכח המטר שכבר קבלה תוציא צמחה וזרועיה לעדן כל רואיה. ונמצא, שזהו זמן הטיול והתענוג גדול, כמו שאמרתי לך. ותבין בכאן סודות גדולים, כי לא אמר הגשם „נכלא”, אבל „חלף הלך לו”; והאמת, כי ממקום למקום הלך, כי מן המקור העליון הוא יוצא והולך אל ארץ ...יים להולידה ולהצמיחה. וכיון שכבר כך הוא, והתיקון הזה כבר נעשה עד היות השכינה בגלות עצמה, עתה הוא זמן התענוג שכבר תראה היא את יפיה ואת הדרה ואת רוב תולדותיהם הנאהבים והנעימים, ואז יטייל המלך בגנו בשמחה גדולה. ונמצא, שהמלך היה צריך להתחזק ולהתקיים, וכיון שכבר שבעו כל רעבים, אז הוא זמן הטיול ליאור באור פני מלך חיים, כי לא יזוז המלך מן הגן, ומרוב אור פניו יאיר הגן אורה גדולה. מי יוכל לספר רוב השמחה העצומה הנראית בזמן ההוא, כי הכל בשמחה עומדים ונהנים באור זיוו הגדול; מלבד להם־החוק שהוא ניתן להם, הם עומדים תמיד באורה וברכה, ועל זה נאמר (ישעיה נח יא): והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו”, כי באמת השפע אינו נפסק אחרי השובע, אלא נמשך תמיד לענג הנפשות ולעדנן, והנה אמר (שיר השירים ב יב): „הניצנים נראו בארץ” והם התולדות הצומחות, ובראשם המשיחים, ואז לא נפסק החיבור חלילה, אלא נתאמץ יותר ונתחזק מאד בתשוקה רבה ובאהבה עצומה. וזהו שאמר „עת הזמיר הגיע”, שהשכינה מזמרת לבעלה, „וקול התור נשמע בארצנו”, כי לא יצא המלך מן הגן, אלא הוא מתהלך בו, ובו שמחים כל הצדיקים וכל ישראל הנגאלים מגלותם. וזאת היא השמחה הגדולה שתהיה לישראל תמיד מזמן הגאולה והלאה, כי כאשר נתקן הראשון בתוך הגלות עצמה טרם שיצאו משם, מן הזמן ההוא והלאה יישאר הכל בחיבור אחד תמיד, והאורות מתרבים בכל עת ובכל שעה; ונמצא, שהשמחה תגיע לשיעור שאי־אפשר לפרשה.

והנה כתוב (שיר השירים ב י): „ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך". הנה הפסוקים האלה מדברים בעניני הזכירה. ואתה כבר הודעתיך, כי שתי מדריגות נמצאו: מדריגת הנשמה לפנים, ומדריגת הגוף אשר לחוץ. ובפקידה קמה הנשמה, והיא הקימה שנזכרה בפסוקים „קומי אורי" (ישעיה ס א), „התנערי מעפר קומי" (ישעיה נב ב); ובזכירה קם הגוף גם כן, ועל כן כתוב „ולכי לך", כי לא עוד להתמהמה. ועתה ראה, כי אמר „רעיתי יפתי" לדבר על שתי המדריגות האלה, כי לפנימית קרא „רעיתי", שהיא בריעות עמו תמיד, ולחיצונה קרא „יפתי"; והוא סוד גדול מאד, כי על זה הענין נאמר (שיר השירים א ה): „שחורה אני ונאוה בנות ירושלים", כי בחוץ היא שחורה, ובפנים היא נאוה, ובהיתקן גם הגוף הזה, שהוא החיצוניות, אז תחזור השחורה להיות נאוה, ועל כן אמר „יפתי".

ואמר (שיר השירים ב יא): „כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הלך לו". ואתה הבן מאד, כי סודות גדולים נכללו באלה הפסוקים. וצריך שתדע, כי ארבעה זמנים יש בשנה, ובאמת הם שנים, כי יש הקור הגדול שבסתיו והחום הגדול שבקיץ, ויש שני זמני הרוויה, והם ניסן ותשרי. ותדע, שכל ההנהגה נמשכת מדרכי המדריגות שלמעלה, ונמצא שארבעה זמנים אלה נחלקים: שנים – לזמני הדין, ושנים – לזמני החסד. ותדע, שפעולות הגבורה נמשכות בשני דרכים: האחד הוא – לעצור מהלך האורות ולסתום את הפתחים, ומן הדרך הזה יצא הסתיו למטה; ויש דרך אחר – והוא בהתגבר הגבורה ברוב יכלתה נתחזקה מאד, והיתה לאש אוכלת המלהטת כל הנמצא לפניה, ומן זה הדרך יצא חום הקיץ. ומפני שאין הקדוש־ברוך־הוא רוצה להניח לגבורה שתצא מגבולה יותר, פן תחריב את העולם, על כן אפילו בתוך שליטת הגבורה יערב כחות מן החסד, ונמצא העולם מתבסם. והבן זה מאד, כי על כן בהיסגר הפתחים, והדרכים יהיו נסתמים בזמן הסתיו, הקדוש־ברוך־הוא מגביר הימין, ונפתחו הפתחים ויצאו הגשמים; ועל כן ברדת הגשמים בסתיו לא יהיה הקור כל כך, כי משליטת החסד הם יוצאים, אף על פי שנמשכו בתוך הגבורה הקשה, ומהם יתבסם העולם. וגם בתוך החום הגדול לפעמים ימטיר הקדוש־ברוך־הוא, וכבר אמרתי שמשליטת החסד הוא יורד, ועל כן יתקרר הזמן בקיץ בבוא הגשם. ועתה תדע, שגאולת ישראל צריכה להיות בניסן,

הם מים־הזכרים, והשלג הם מים־הנקבות, על כן כתוב (איוב לז ו): „לשלג יאמר הוה ארץ”, כי במדריגת הארץ הוא עומד, אבל גשם מן הזכר, ועל כן קראו לו רביעה שהוא רובע את האדמה, וזה סוף הפסוק „וגשם מטר וגשם מטרות עוזו”, והבן. ונחזור לענין, כי כח הייחוד העליון הוא המגין, והרי רמזתי לך סוד גדול ולא אפרש יותר. וכתוב (ירמיה לא כ): „הבן יקיר לי אפרים”, ולמה „יקיר”? אלא מפני שכל יקר ראתה עינו, והוא סוד החכמה, ובכח האורות האלה המתעצמים מאד נעשה השעשוע, והוא סוד „ילד שעשועים”, ומפני שתיקונו תיקון גדול נאמר „כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד”, כי גדלה האהבה, והסוף „על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'”, כי בהידבקו בחיים ימצא חיים. וכבר דברתי בזה. ותדע, שבהתברר הבירורים כמו כן יצאו ישראל מן הגלות, וכאשר יגיעו לאמנה יאמרו שירה.

ועתה אודיעך סוד נאה ונעים בענין השירה הזאת או מי יאמר אותה. ותדע, כי כל העולה בשירה הוא עולה, ובזמן הגאולה תהיה עליה גדולה לכל המדרגות והמאורות, ובעלות הקדושה יעלו ישראל אחריה, וגם המשרתים נמשכים והולכים אחר אדוניהם. והבן, שמזה נמשך רוב הטוב והשלום הגדול, כי בעלות המציאות יקבל מעלה גדולה וחוזק רב, ולא יהיו הדברים כבראשונה אלא בחשיבות רבה יותר. ומזה נמשכה השלוה ופתיחת המאורות, כי באמת כל השערים ייפתחו וכל מבואות הברכה, ועל כן רווחה גדולה תהיה לכל נברא, אין חוסר ואין דלות, ואז יתקיים הכתוב (דברים טו ד): „אפס כי לא יהיה בך אביון”, וכל הנבראים יגדילו כמותם ומהותם מפני עלית השרשים ופתיחת המאורות שזכרתי. ועל זה הסוד כתוב (תהלים עב טז): „יהי פסת בר בארץ בראש הרים”. ותדע, כי כפי פתיחת המאורות האלה ורב הברכה, כן יינתן כח לישראל לקבלה, שאם לא היה ניתן להם לא היו יכולים לעמוד ברוב הטובה, אלא שכבר גם הם יעלו במדרגתם, כמו ששמעת. ומזה יגיע אליהם אורך הימים ורוב החכמה גם כן, מלבד פתיחת המאורות העליונים באמת. ועל זה הענין נאמר (ישעיה סו יד): „וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה”. ואומר לך מהו „דשא”, כי הן המדרגות התלויות בארץ העליונה, ועוד הן דשא בארץ התחתונה גם כן, אבל הכל בדרך אחד הוא, וכוונת הנביא להודיע, כי ישמחו ישראל ברוב השמחה הזאת, ועם היות

והנה עתה אפרש לך ענין גדול מה שיהיה באחרית הימים. כי כל הניצוצות של הקדושה צריכים לחזור למקומם, ואז יתכנסו הגלויות. ותדע, ששלוש מדריגות מן הקדושה נמצאו שירדו למטה, ואתה הבן מאד עומק המידות האלה, כי אני אינני יכול לפרש הדברים הרבה במקום שאמרו לסתום, והמשכילים יבינו. יש ניצוצות הקדושה הם הנשמות המיין־נוקבין לבינה ולמלכות, ויש חלקים מן האורות עצמם, ויש חלק אחד קטן מן הקדושה המחיה את החיצונים. וכל אלה צריכים הם לעלות, ושלוש פעולות נמצאו בשלושה זמנים להעלותם. והנשמות תצאנה בראשונה, עד שבהתימן לצאת באה הגאולה, וחלקי המאורות יצאו על ידי משיח בן יוסף, שאם לא היתה זכות בדור היה צריך למות, ובמותו היה מעלה אותם; ובהיות זכות בדור, יעלם גם בלא מות, אבל ביום הקרב אשר את ארמילוס הרשע, כי „צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו" (משלי יא ח), ובכח תיקוניו יעלו הנופלים האלה.

ועתה אומר לך זה הסוד כאשר אוכל, כי סתום וחתום הוא. והאמת, כי כח הייחוד העליון הוא המגין עליו, „ובניהו בן יהוידע" היה „איש חי" (שמואל ב כג כ) מפני הייחודים החזקים שהיה עושה, וכח הייחוד העליון עמד עליו והגבירו עד ש„הכה את הארי בתוך הבור ביום השלג". ואפרש לך זה הענין היטב. כי בכח מעשיו הגדולים והחזקים ירד והכה את הארי הרע, הוא הארי הטורף ושואג, בהיותו מתחבר אל הבור הריק, שהוא בת־זוגו הטמאה, שם הכה אותו ושם הכריעו ביום השלג, ביום תוקף הדין הגדול. ואומר לך, איך השלג מורה דין; והאמת, שאנו אומרים (נגעים פ"ד מ"ז): „בהרת עזה כשלג". וסוד הדבר הוא, כי הלא השלג הוא לבן, ומן החסד הוא הלובן; אמנם בהיותו קפוא ועומד מורה שנתגבר בו הדין, כי מים הם ניגרים ואינם מתעכבים. ונמצא, שבהיות השלג הזה לבן, ואף גם זאת הוא קרוש, נודע שכח הדין נתקשה מאד, עד שגבר על החסד ולא נכנע תחתיו; ועם כל זה ודאי, שאם לא היה בו אפילו זה הכח של החסד, כבר היה העולם חרב מפניו. והנה בניהו בן יהוידע גם ביום כזה יכול להכות את הארי, כאשר זכרתי, אין זה אלא כח ותוקף גדול, כי „איש חיל" הוא „ורב־פעלים". ועתה תדע, שהכל צריך לעולם, ואין לך שום דבר לבטלה, כי הגשם והשלג לשניהם יש פעולה בפני עצמה, והארץ צריכה לשניהם, והגשם

מהו אבילותם, שהוא – „מבלי באי מועד". ונמצא, שכיון שבטלו הדרכים מן העבודה נקראו „אבילות", וכולם שבטלו אחריה ועמה נקראו כמו כן „מתאבלים עליה", ו„עליה" כמו „ועליו מטה מנשה" (במדבר ב כ), שפירושו „עמה". ועל הענין הזה נאמר גם כן (ישעיה נא ג): „כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה", והם כל צבאות המשרתים, ונקראים „חרבותיה", כי בהתחרבה נחרבו; ובאותו הזמן – „וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה'", והן שתי המדרגות הנקראות שכינה עליונה ותחתונה. והעליונה נאמר בה „וישם מדברה כעדן", והתחתונה – „וערבתה כגן ה'", כי אז „ששון ושמחה ימצא בה" – בריבוי האורות ונעימתם, ועוד „תודה וקול זמרה" – הוא שירת המלאכים.

וכאן נכלל סוד גדול מאד. והוא, כי הנה כתוב (ישעיה מ לא): „וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים". וזה כי נודע לנו, שהשמחה תהיה גדולה מאד בזמן ההוא, והברכה תתגבר בכל עת ובכל שעה, וכל המלאכים מוציאי הפעולות לאור הנה יקבלו תמיד בלא הפסק שפע גדול. ומפני כח התיקון העצום נאמר (ירמיה לא ז): „הרה ויולדת יחדו", כי הלא בכל זמן אחר נמצא זמן העיבור אחר הזיווג, ושם נתקן הולד, ובליל תשעים צריך ליזהר מתשמיש פן ירבה האור בהיעשותו צורה, ואם ירבה לא יסבלהו ויישבר מלפניו; אך לעתיד לא יצטרך זמן ארוך כלל, כי ברגע אחד ייעשה הכל. ומי גורם כל זה? אלא מפני שהנחש יתבטל מן העולם, כי אין עצלה רק מצד הטומאה, וכאשר עברה הטומאה לגמרי, אז נאמר „הרה ויולדת יחדו". והנה ישראל כמו כן יהיו בברכה הזאת שלא תיפסק, ונאמר (תהלים פד ח): „ילכו מחיל אל חיל" מפני ביאת האורות החדשים תמיד. אך המלאכים עליהם המשא לעשות הדברים אשר צוו עליהם, ונמצא שהם מקבלים תמיד פעולות חדשות, וכבר נאמר על הענין הזה (ויקרא כו י): „וישן מפני חדש תוציאו". והנה על המלאכים האלה נאמר „וקוי ה' יחליפו כח", כי המה הגבורים העומדים למצות המלך ומייחלים לדברו, כמו שאמר הכתוב (תהלים קג כ): „גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו". והם מחליפים כח תמיד לפי הכח המתחדש בהם, ונמצא שהם חוזרים ומתחדשים תמיד עד אין תכלית, ולכן אמר „יעלו אבר כנשרים". ואמר „ירוצו ולא ייגעו", כי החיות הם „רצוא ושוב" (יחזקאל א יד), „רצוא" – להשפיע ו„שוב" – לקבל; ונגד שני אלה אמר:

השמחה רבה מאד, הנה גם הם עצמם יפרחו ויוסיפו כח, כמו שמוסיפות כח שאר הבריות. ועל זה הענין עצמו נאמר בפסוק האחר (תהלים עב טז): „ויציצו מעיר כעשב הארץ", כי כברכה הניתנת בעשב הארץ, כך ינתן לאדם עצמו אשר יהנה ממנו. ועל כן תבין, כי משפט אחד לכל – לאדם ולבריות העולם. ובהיות האדם בגן עדן, חמרו היה זך מאד, ואחריו היתה נמשכת כל הבריאה להיות בשלימות גדולה, וכאשר חטא ונתעבה גופו, ירדו בירידתו כל המדרגות וכל הנבראים. ותיקון העתיד יהיה שוה לכולם כמו שהיה שוה הקלקול, ונמצא שבעבור העליה הזאת תהיה השירה אשר ישירו כינוסי הגלויות בהגיעם אל אמנה. כי בשירה תהיה העליה הזאת.

ועתה אודיעך עוד סוד גדול, מה שרצה הקדוש־ברוך־הוא לעשות לתקן את ישראל, להסיר מהם כל שנאה וכל קנאה. וכבר הבטיח זה הנביא (ישעיה יא יג): „וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים". והבן, כי שני השבטים היו ליהודה, והעשרה לאפרים, ולעתיד ייקבצו השנים על ידי משיח בן אפרים ויהיו נקשרים בו, והם יאמרו השירה הזאת ותתחיל העליה. והעשרה האחרים יבואו על ידי משיח בן דוד, ונמצאו נקשרים של זה בזה ושל זה בזה, ואז נאמר (יחזקאל לז יז): „והיו לאחדים בידך". אך תכלית העליה אינה עתה רק אחרי כן.

ועתה הנני מפרש לך סוד אחד חתום מאד, והוא מה שכתוב (ישעיה סג א): „מי זה בא מאדום". וכל זה הוא הצדיק, והוא משיח בן יוסף. ותדע, כי אחרי התיישב השכינה במקומה יחזור משיח בן יוסף, ושרשו יהיה מתחזק עליו, ואז אל „בצרה" ילך, ושם ידרוך ה„פורה" להוציא משם מה שראוי להוציא; וכבר נתבאר הסוד הזה היטב במקום אחר בפסוק „וירד מיעקב" (במדבר כד יט), עיין שם; והשכינה ממקומה תראה בנקמת אויביה. והבן היטב.

ועתה אודיעך ענין אחר מתיקוני הגאולה. כי כל אשר נתקלקל בגלות יתוקן בגאולה, וכל השרים והחיילים שנתבטלו מעבודתם וממשאם, כמו ששמעת למעלה, הנה עתה יחזרו למשמרתם. ועל זה הענין נאמר (ישעיה סו י): „שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה", כי „אוהביה" הם ישראל, ו„המתאבלים עליה" הם המלאכים; ולמה נקראו המלאכים כך? אלא כי בהיות „דרכי ציון אבלות" (איכה א ד), וכבר נתבאר

ואני כבר נזהרתי בדברי, כי לא כל המאורות יהיו תמיד בחיבור, אלא תמיד יהיה חיבור מאורות, ולפי שינוי המתחברים יהיה שינוי הזמן, וגם שינה תהיה, כי האנשים, לפי המלך והמלכות הם מתנהגים, ושינה תהיה במקום אשר תהיה, כי בהתחבר יעקב אל לאה עד חצות, הלא שינה אל ישראל יהיה כל הזמן ההוא, וזה ברור. והנה מה שאמר „להביא אליך חיל גוים" תבין באמת, כי הכל נמשך מזה, כי עד שהקליפה עומדת במרדה לא יִמצא תיקון גדול לעולמות, כי היא הגורמת פירוד וקלקול, וכאשר ייבלע הרע-והטוב ממנה ישוב אל תחת הקדושה, על כן לא יהיה לטובה מונע, וזהו שאמר „להביא אליך חיל גוים ומלכיהם נהוגים"-הם האומות ושריהם. ואמר „נהוגים", והוא סוד כי „אין מקבלים גרים לימות המשיח-אלא גרים גרורים הם" (יבמות כד ב) נמשכים אחר עליית המדרגות, וזהו-„נהוגים", כי הלא כל הרע ייבלע, וזהו שאמר (ישעיה ס יב): „כי הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו", ובאבוד השורש למעלה לא יישארו ענפים למטה, ולכן אמר „והגוים חרוב יחרבו". והנה צריך שתדע, כי אף על פי שגם מן האומות יתתקנו, הנה ייבחנו תמיד בני ישראל מהן. ועל זה הסוד כתוב (תהלים קכו ב): „הגדיל ה' לעשות עם אלה", כי אף בחזור פלחי כוכביא אל תחת הקדושה, עוד תגדל מעלת ישראל עליהם הרבה. ועל זה הסוד אמר בלעם הרשע (במדבר כג ט): „הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב", כי בהיותו בגלות הוא „עם לבדד ישכון", אף על פי שהוא בהם-ניכר הוא ונבדל, והוא מה שאמרו המצרים (שמות א ט): „הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו", כי מצויינים היו לגוי גדול ועצום; וגם לזמן העתיד, שישובו כל האומות אל האמת-„ובגוים לא יתחשב", כי כל האומות לא יהיו אלא במדרגת עבדים, שכן נאמר בהן (צפניה ג ט): „לעבדו שכם אחד", אבל ישראל בנים המה לה', ועל כן הירוד שבישראל יותר הוא ממלך שבאומות. ובהכיר כל הגויים האמת הזאת, מעצמם יבואו ומאהבתם לשרת את ישראל, כי אז טוב להם, וזהו שנאמר (ישעיה מט כג): „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך". והנביא אמר (ישעיה סא ט): „כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'", ואמר „ברך", כי הלא יוודע שהגוים הם עתה מקרוב באו לחסות תחת כנפי השכינה, אבל ישראל מעולם נקשרו במלכם ולא עזבוהו, ועל כן הוא היה מברכם תמיד בכל עת ובכל שעה, ואפילו בזמן גלותם.

„ירוצו ולא ייגעו" — בצאתם חוצה, „ילכו ולא ייעפו" — בשובם לקבל שנית מאת המלך. ועתה תדע, שזה יקיים השמחה בישראל יותר מכל אור, כי בחידוש הברכה הוא רוב השמחה. והנה כתוב (ישעיה ס י): „כי בקצפי הכיתיך וברצוני רחמתיך"; ובאמת, כי ישראל כל מעשיהם וכל מקריהם מתנהגים על סדר ההנהגה העליונה, ובהיות המאורות ברעש ונתגבר בם הדין, שלט עליהם והוכיחם, וזהו — „בקצפי הכיתיך"; ובהגיע זמן הרצון, יתעורר הוא בכל תקפו, ואז יאמר — „וברצוני רחמתיך". ונודע, שבהתעורר הרצון יהיה תמיד עת רצון, וההשפעה תהיה תמיד, ומיתוק הגבורה לא יפסוק.

ואשלים הענין שאני בו, שהוא „תודה וקול זמרה". כי באמת המלאכים מברכים את מלכם פעמים: אחת — טרם שיקחו ממנו השפע, ואחת — אחר שלקחוהו. וכן נתקנו שתי הברכות למזון. והשבח שהם נותנים טרם לקיחתם אותו נקרא בפסוק „קול זמרה", והשבח שנותנים אחר כן נקרא "תודה" — התודה על הטוב שכבר קבלו. ונמצא, שבהשלים התודה ישוב מיד „וקול זמרה", ולפי הסוד הזה נאמר (ויקרא כו ה): „והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע". ותדע, שבהיות זמן מוכן לתת שפע אל החיילים, הנה יוודע להם מפי כרוזי המלכות העוברים ומעבירים קול בכל העולמות, ואז יזדמנו כולם בשירה ובשבח, והוא ה„קול זמרה" שאמרתי לך. וזה הענין בארו דוד המלך, עליו השלום, בפסוק אחד, והוא (תהלים קמה טו): „עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו". כי המלאכים ישאו עיניהם אל יד אדוניהם לקבל את פרנסתם, ובנשואתם זאת יתנו קולם בשירה ובזמרה, כאשר זכרתי; אך הכל נעשה בעתו, כי לא בכל זמן, אלא כפי אשר יעירו מלמעלה, כמו שפירשתי.

ועתה אפרש לך פסוק אחד, ובו תראה ענין אחד גדול ונכבד מאד בענין רוב ההשפעה אשר יהיה באותו הזמן, והוא מה שכתוב (ישעיה ס יא): „ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו". והוא סוד גדול, כי אז מערב עד ערב יימצאו חיבורי המאורות להשפיע למטה; ובאמת, כי המאור שנתחבר עתה לא יתחבר אחר כן, כי לכל זמן, אך חיבור יימצא תמיד לזה או לזה, ועל כן לא אמר „שערך" אלא „שעריך", כי רבים השערים, ומהם יהיו פתוחים תמיד. ואל יקשה בעיניך: ואם תמיד יהיה החיבור, מי יתן יום או לילה? או: למה תפיל תרדמה על אנשים?

זו לזו ברוב השלוה והשלימות הגדולה, והבן מאד. ונמצא, שבזמן הגאולה יהיו הבינה והתפארת והמלכות כולן בחיבור אחד ובקשר אמיץ, ועל כן כתוב (שיר השירים ח ה): „מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה”, כי באהבה גדולה תהיה לה עליו שעשועים; „תחת התפוח עוררתיך”, כי שם מקום שרשה, שנאמר בה (שיר השירים ח ו): „שימני כחותם על לבך”, והוא תחת התפוח, שהם חסד גבורה תפארת, „שמה חבלתך אמך”, ותבין, כי לשון חבל הוא וקשר החיבור הגדול, כי שם המקום מקום חיבור לבינה ולתפארת גם יחד, ושם תתחבר אליהם המלכות, והיו לאחדים. ומה שאמר „אמך” וגם „ילדתך”– להורות על הבינה ועל התבונה.

והנה עד עתה פירשתי לך מתיקון הקדושה, ועתה אומר לך מענין כריתת הקליפות, ותראה סודות נפלאים מאד. והנה כתוב (ישעיה לד ד): „ונמקו כל צבא השמים ונגולו כספר השמים וכל צבאם יבול”, והבן עתה הסוד הגדול הזה. כי אילן הקדושה מתחזק בענפיו לכל הצדדים, והענפים עלו במספרם שבעים בראשונה ואחריהם עד אין תכלית, ושבעים אילנות אחרים נמצאו סביב סביב, והגבול בינותם להבדיל בין הקודש ובין החול, ועם כל זה בחטאת האדם נתערבו ענפי האילנות החיצונים בענפי האילן הפנימי, ומפני העירוב הזה מתחזקים האילנות האלה. ואפרש לך זה הענין, כי עמוק הוא. הנה לא יוכלו האילנות האלה להתחזק בקדושה, כי זרים המה ומדריגתם החוצה, אבל חטאות בני אדם גורמים לחלקים מן האילנות האלה, הנקראים לו ענפים, להתערב ולהידבק בענפי הקדושה בסופם או יותר, כמו החטא, וזה ידוע למשכילים. ונמצא, שבהתגבר האילנות האלה לבלתי הכיר את אדוניהם נתקלקלו הדברים, וישראל באילים מצאו שבעים תמרים (שמות טו כז), והם נגד השבעים האלה, כי כולם נשתעבדו ונכנעו תחתם, בהתערב הענפים, כמו שזכרתי. הנה חסרה שליטת הקדושה, ונמצאו „עבדים (רוכבים) על סוסים ושרים הולכים כעבדים על הארץ” (קהלת י ז); ולתקן הקלקול הזה, הנה צריך להתיז הנטישות הזרות, וצריך לעקור אותן מן הנוף שהן קבועות בו. אז תפולנה לארץ, ועל כן לא ירע לענפים הטהורים כלל, והבן היטב. וזהו שנאמר (ישעיה י לד): „ונקף סבכי היער בברזל והלבנון באדיר יפול”. ו„סבכי” – הוא ענין הסביכה הזאת, שנסתבכו ענפים

והרי פירשתי לך היטב, איך כל מה שנפגם ונתקלקל בגלות חוזר ונתקן בגאולה, ונתקן יותר ממה שנתקלקל. ונמצא, שאז תהיה השכינה מתוקנת ומקושטת יותר ממה שהיתה מאז היות העולם, ועל זה הענין אמר הכתוב (שיר השירים ז יב): „לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים". והנה הפסוק הזה השכינה אומרת אותו להקדוש־ברוך־הוא, ומה היא אומרת: „לכה דודי", כי בהיותה עדיין בגלות שלא יצאה ממנה אומרת כן, אבל בזמן הגאולה ששם דודה עמה אומרת לו „נצא" – נצא מן הגלות. „נצא השדה" – הוא המקום העליון, מקום השמחה והעונג, שדה אשר ברכו ה'; „נשכימה לכרמים" (שיר השירים ז יג), ותדע, שהשכינה היא הנקראת „כרם", בהיות התחתונים בה כענבים באשכולות, ובהיותה נתקנת כך שכל חיילותיה תלויים בה בכבוד גדול ואין מחריד – אז אמרה „נשכימה לכרמים", וכל השכמה בחסד, וכן כתוב (בראשית כב ג): „וישכם אברהם בבקר", והנה החסד יהיה גובר מאד באותו הזמן, וממנו רוב השלום והמנוחה. „נראה אם פרחה הגפן" – זה מדבר על חזרת החיילות למשמרותיהם, ועומדים על תילם מתאחזים בשרשיהם כראוי, ונשמות בני ישראל כמו כן, כי אז נראית הגפן פורחת ברוב יפיה ושלימותה; „פתח הסמדר" – כי הסמדר הוא שאינו מתוקן ושלם, והדין גובר בו, ולכן אין טעמו טוב לחיך, ובהתגבר החסד אז ייפתח הסמדר, כי הגבורה סותמת והרחמים פותחים. „הנצו הרמונים", ועתה אומר לך מה הם הרמונים שנזכרו כאן, כי הם הנקראים שדים, והם המשקים חלב לשובע לכל הקרב אליהם. ותדע, כי הדדים מכח שתי הבריכות הם יוצאים, שעליהם נאמר „גומל חסדים טובים", ולכן נקראו „רמונים", ובהם נתגברו הרחמים תגבורת גדולה, ולכן הם מניקים ומשביעים רעבים גם צמאים. וצריך שתדע, כי דרכים רבים להשפעה ופעולות שונות, ואין דבר דומה לחבירו, ולא לבכלה. והנה הלחם הוא המזון, והוא יוצא מן הארץ, ונותן הקיום והמחיה, והחלב הוא שפע מתוק מאד, נותן כח לשותה אותו ומחזיקו ומענגו. והבן היטב, כי כל אלה הדברים צריכים עיון גדול והם משתרשים בעמקי החכמה. והנה אמר: „נלינה בכפרים", והוא סוד מה שכתוב (זכריה ב ח): „פרזות תשב ירושלם", וזה מורה סוד הגבול המונע, ותהיה ההשפעה בריוח גדול, וזה נקרא „נחלה בלי מצרים" כבינה. וסוד הענין הזה „מי זאת", כבר הושוו

ואז „וכל צבאם יבול" — כעלה נובל מחוסר הלחות והיניקה, כן יבולו אלה. ועתה הבן, כי אין מקבלים גרים לימות המשיח, ולכן אמר „ונגולו כספר", כי כבר נגלל הספר ונסתם, על כן לא יהיה מקום לבא עוד אל הקודש פנימה, כי בתחילה כנפי השכינה היו פרושות לקבל את כל הבא לחסות תחתיהן, אך עתה — „ונגולו כספר השמים"; ורק הטוב שיישאר יהיו גרים גרורים, ולא עתה יגרדו כי אחרי כן, כאשר תשמע עוד בסוד דריכת הפורה.

ואמת סוד גדול הוא מאד ומושרש בעמקי החכמה, על כן צריך שתהיה מבין היטב. כי הנה כתוב (ישעיה סג ג): „פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי". ועתה אפרש לך הענין היטב. והוא מה שאמר כאן הנביא (ישעיה לד ו): „חרב לה' מלאה דם", והבן היטב, כי תוקף הדין הקשה הוא „דם"; והנה זה זמן המלחמה הגדולה הוא שתילחם הקדושה עם הטומאה, ובהתעורר אלה כנגד אלה יעפילו שרי הטומאה להתחזק, ובהתחזקם נמצאת הטומאה קשה מאד, והיא דם טמא; ועל כן הכינה הקדושה לזאת בראשונה, ועל כן נמלאת החרב דם, והוא דם טהור נגד הדם הטמא להכניעו מאד. ותדע מי הוא זה החרב, כי הוא משיח בן יוסף, ושרשו עליו, שעליו כתוב (ישעיה סג א): „מי זה בא מאדום", כמו שזכרתי למעלה, והשכינה ממקומה רואה בנקמה אשר ינקם המלך מאויביה, והנה אז ידרוך המלך את הפורה הזאת. והנה, מפני כי הטומאה מגברת עצמה להתחזק, הנה ממנה תזיד להתגבר, ותחשוב לידבק בבגדים שהם הלבושים החיצוניים של הקדושה, ועל כן נאמר: „וכל מלבושי אגאלתי", והבן מאד. ובהיות הקליפה מתגאה בעצמה כך, הנה היא לא תעצור כח ולא תוכל לעלות, אך החלק הטוב אשר בה, והוא ה„אל" מ„סמאל", מתוך קפיצת הטומאה שקפצה, יעלה ויהיה נמשך אחר הבגדים, כי הוא לא ירד, והרע ירד ולא יוכל לעלות. ועל זה הטוב נאמר: „ויז נצחם על בגדי", כי זה כחם וכל תקפם. והנה אחר כן יטהרו עוד הבגדים מן הטומאה, ויישאר הטוב בסוד הגרים הגרורים, כמו שאמרתי למעלה. והנה אמר (ישעיה לד ה): „כי רותה בשמים חרבי", כי היא תעשה הנקמה למעלה בראשונה ואחר כן למטה, ובחרב ההיא יפולו גם שרי האומות, גם סמאל ולילית מוסר כלמתם, ולכן אמר (ישעיה לד ז):

בענפים, ולכן ייכרתו הטמאים ונשארו הטהורים בטהרתם; והבן מי יעשה זאת, כי הברזל הוא כח הגבורה החזקה ובה ייכרתון. והנה בהיות הנביא מתנבא בראשונה טרם חרב הבית, על כן אמר בכאן „והלבנון באדיר יפול", והוא חרבן הבית, כי מפני ההסתבכות הזו חרב, ועל כן כיון שהזכיר „ונקף סבכי היער בברזל" אמר „והלבנון באדיר יפול", כי כך ידע שיהיה, שהיה עתיד הלבנון לנפול כך, אבל באחרית הימים עוד הסבכים האלה כליל ייכרתו, וזהו שגמר ואמר (ישעיה יא א): „ויצא חטר מגזע ישי", כי בכלל אמר „ונקף סבכי היער בברזל", וחזר ופירש כי בראשונה — „והלבנון באדיר יפול", ואחרי כן — „ויצא חטר מגזע ישי". ונשלים לבאר הענין הזה של כריתת הטומאה, כי גם תחילה אמר (ישעיה י לג): „הנה האדון ה' צבאות מסעף פארה במערצה", והכל ענין אחד. ואני פירשתי לך הפסוק השני בראשונה, כי ממנו יתבאר הראשון, כי על כריתת הענפים האלה מדבר שהם ייפסקו בראשונה, ומאז לא נמשך עוד כח לאילנות לעמוד, ואז נאמר: „ורמי הקומה גדועים", שהם האילנות האלה, והם השרים של האומות, „והגבהים ישפלו" — הם האומות עצמן שהיו גבוהות ושולטות. ונמצא, שגוף השרים האלה ייפסד, ויהיה נימוק בנפילת אבריהם, כי נפילת האברים היא ממש האברים שבם נתחזקו לידבק לפנים, ועל כן נאמר: „ונמקו כל צבא השמים" — נמיקה ממש, והבן היטב. ואמר עוד: „ונגולו כספר השמים", וזה גם כן סוד גדול. כי בהיות הקליפות שולטות, נתפשטה הקדושה לחוץ, וממנה היו יונקים, אבל עתה הנה תאסוף רגליה אל המקום למעלה עד שלא יינקו ממנה עוד. והבן איך הדברים הולכים בסדר גדול, כי בתחילה יוסר הסיבוך והעירוב שהיה מונע התיקון, ונמצא שלא יישאר עוד כח לקליפה, ועוד תשוב הקדושה תאסף הביתה למקומה, ואז יתחזקו ישראל בפנים, ולא יעצרו כח הקליפות כלל, כי לא יוכלו להיות נכללות באסיפת המעלה ההיא, ויישארו נובלות מעצמן, וזהו שאמר: „וכל צבאם יבול". ועוד הבן ענין „ונגולו כספר השמים", כי הוא כמו הספר שקוראים בו, וכאשר נגמרה הקריאה גוללים אותו, והקריאה היא רמז לגילוי האור, והגלילה — לסתימתו. ונמצא, שעד עתה האירה הקדושה לכל צד ונהנו הקליפות ונתקיימו, אך עתה לא כך יהיה עוד, אלא „ונגולו כספר השמים" — כבר תהיה גלילת הספר אחר תום הקריאה,

בן אפרים, ובן אפרים רצון בן דוד הוא עושה, ולכן אמר (יחזקאל לז יז): „והיו לאחדים בידך”. והוא ענין עמוק וארוך מאד, ודי בזה למי שיש לו לב לדעת ועינים לראות, והבן היטב.

ועתה אפרש לך סדר הדברים היטב, איפה הלכו למיום היות אדם על הארץ ועד אחרית כל הימים, ותראה עומק מחשבות אלהינו, ברוך הוא. בשעה שברא הקדוש־ברוך־הוא את בריותיו, גם לקליפה הניח מציאות בסוף כל המדריגות, לנסות בה את בני האדם שיהיה להם שכר טוב בעמלם. ותדע, שעל הזמן ההוא נאמר (קהלת ז יד): „גם את זה לעמת זה עשה האלהים”, כי לא היו מתדבקות הקדושה והטומאה זו בזו כלל, רק הקליפה עומדת נוכח הקדושה ותאוותה להידבק, אך לא ניתן לה רשות, כי חוק הושם עליה ולא תעברנהו. ותדע, שלא ברא הקדוש־ברוך־הוא את האדם רק בסוד הבינה, ועל כן נברא זכר ונקבה בפרצוף אחד אחוריהם ביתה זה כנגד זה, כי עליו היה המשא להשלים התיקון בסוד החכמה, כמו שאפרש לך עוד לפנים. ואם היה המאציל מתקן העולמות ראשונה בסוד החכמה, היתה הקליפה אובדת, ונמצא שביד האדם היה תלוי התיקון. וזה הענין נזכר בפסוק (בראשית ב טו): „ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה”, ואמרו (זוהר בראשית כז א): „לעבדה” – אלו מצוות־עשה, „ולשמרה” – אלו מצוות לא־תעשה. ואודיעך בזה סוד גדול מאד, כי בדרך הזה אמרו גם כן במתן תורה (שמות כד ז): „נעשה ונשמע”, אבל במקום אחר כתוב (תהלים לד טו): „סור מרע ועשה טוב”. והאמת, כי עתה אחר חטא אדם הראשון כבר הקליפה נתדבקה בקדושה, ועל כן לא יוכל איש לתקן תיקונים עד שלא יפריד הקליפה ממנה, כי לא יצלח, אבל בראשונה לא כך היה, כי כבר היו נבדלים הקודש והחול זה מזה, ועל כן לא היה צריך לזה הדרך, אלא בדרך אחר היה צריך להיות התיקון. והענין, כי המצוות־עשה הן בסוד החסד, ומצוות לא־תעשה הן בסוד הגבורה. והנה היה צריך להשלים בנין הגן בראשונה בסוד המצוות־עשה, ובהיות הבנין הזה נשלם, אז תבא השמירה. ועוד אבינך זה הענין באר היטב. הנה לחוץ צריך תמיד להימצא הגבורה הסותמת, והיא נקראת „קליפה”, ומבית יהיה האור הנקרא „מוח”. והנה עתה היתה הקליפה טמאה, והיא צריכה, ושימושה לשמור המוח, אבל כשתעבור מן העולם לא יישמר המוח בלתי קליפה, רק שהקליפה תהיה גם היא במדריגת קדושה,

„וירדו ראמים עמם ופרים עם אבירים", והם סמאל ולילית בראשונה, ואחריהם שני השרים הגדולים בשרי המשחית: שר עשו ושר ישמעאל, כי כבר בררת אלה ירדו אחריהם מעצמם כל שאר השרים אשר תחתיהם לימין ולשמאל. וזה נתבאר במקומות אחרים רבים.

וצריך שתדע, כי על זה הענין כתוב (תהלים קי ו): „ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה", והוא סוד הפורפירא, ששם נרשמים הרוגי המלכיות, כי חילם יתעורר בזמן ההוא לעשות המעשה הזה עם המשיח בן יוסף, וגם להעלות הטוב הזה שאמרתי לך, ואז ימחץ ראש, שהוא סמאל. ועל זה הענין נאמר (שמואל א ב י): „ה' יחתו מריביו", והם שנים: סמאל למעלה, וגוג תחתיו למטה. ובתחילה יקשה לבם ויניחם להתחזק בנפשם ולחשוב כח לעצמם, כאשר עשה לפרעה במצרים. אבל אחר כן ברוב גבורותיו יחיתם ויפילם; ו„יחתו" לשון ירידת נפילה היא, כמו „וברגע שאול יחתו" (איוב כא יג); והאמת, כי הנה הם יתאמצו לעלות, כאשר אמרתי, אך בכח הגבורה החזקה ייכנעו ויפלו למטה. והנה בראשונה—„עליו בשמים ירעם", וזה מורה שמדבר על הענין הזה, כמו שכתוב (תהלים ב ד): „יושב בשמים ישחק", ונמצא באמת ש„עליו בשמים ירעם" הוא הפלת סמאל מלמעלה, ו„ה' ידין אפסי ארץ"—למטה, ואז „יתן עוז למלכו"—הוא משיח בן יוסף, „יתן עוז", כי לא יחלש תחת ארמילוס הרשע, „וירם קרן משיחו"—הוא משיח בן דוד, בהיות התיקון בשלימותו. ובאמת, כי שני המשיחים נקראים במשל שתי קרנים, כי מן הנצח וההוד הם, שהם שתי קרנים, אך משיח בן דוד הוא הראשון במלכות, ועל כן אמר: „וירם קרן משיחו", כי קרנו רמה מקרן משיח בן יוסף בסוד „מי בראש? בן ישי בראש" (סנהדרין קב א), כי כך צריך לפי המדריגות; והטוב הגדול יותר שיהיה לישראל הוא סור הקנאה ואפילות היצר הרע, כי בהכיר כל אחד את מקומו לפי המדריגה, הנה יהיה זה למעלה וזה למטה, ואף גם זאת אין קנאה ואין שנאה, כי כך הסדר לפי המדריגות, וכחשיבות זה העליון חשיבות זה התחתון, בהיות כל אחד מרכבה למאורות העליונים, איש על מקומו ואין יוצא מגבולו כמאורות העליונים. ונמצא משיח בן דוד הראשון במלכות בסוד המלכות ממש, ומשיח בן יוסף בסוד „ויוסף הוא השליט על הארץ" (בראשית מב ו), ואין בן דוד עושה רק מאמר

והוא כי ניתן מקום וגבול לטומאה, והקדושה לקחה לה מקום וגזע מיוחד, והוא שורש אברהם אבינו, עליו השלום, ועדיין היתה מתפשטת בשאר העולם בערבוביא. ובצאת עשו וישמעאל אז גם נסדרו, וזה היה תיקון לעולם להיותם מתחלקים, אלו לכאן ואלו לכאן, ממה שיהיו הולכים בערבוביא כחיות המשולחות מן היער. והנה משם והלאה הלכו ונתפשטו כן, צד החול לעברו וצד הקדושה לעברו, אך צד הקדושה לא נתחזק עדיין, וצד החול שלט הרבה; ועל כל זה כתוב (בראשית לג יב): „נסעה ונלכה ואלכה לנגדך", כי כן היו מתפשטים זה כנגד זה. אבל צד הקדושה לא נטהר היטב מן הדיבוק הראשון שנתדבק החול בקודש, וסוף טהרתם היה במצרים כור הברזל ששם נטהרו; ובצאתם קבלו התורה, ואז נתחזקו בתיקונם היטב, ואז ניטלה השליטה מן האומות, ובראשן עשו וישמעאל, כמו שנתבאר, וזהו שאמר (דברים לג ב): „ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש".

ואז לא די שלא שלטו האומות בישראל, אלא שישראל לקחו הם הממשלה, אם לא שחטאו בעגל. והנה בעגל חזר הרע שכבר יצא ונדבק בהם, ואז נאמר (שמות לג ו): „ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב". והבן מהו זה ה„עדי", כי מה שלקחו מן עשו ומן ישמעאל נעשה להם עדי יקר סביבם, כי באמת לבוש הוא על גביהם, וכן הוא לפי סדר המדריגות, כנודע למי שהוא רגיל בארחות האמת. והנה אז התנצלו אותו, ולכן ניתנה עוד ממשלה לאומות העולם, ומאז שלטו בהם. והנה להם היו שני כתרים כנגד „נעשה ונשמע", והכל סוד אחד, כי הם בסוד החסד והגבורה, והם סוד תפארת ומלכות, והם נגד עשו וישמעאל, וזה מה שהתנצלו שם. ואלמלא חטאו היו הולכים מיד לארץ, ושם היו נתקנים תיקון גדול עד שהיו מגיעים לתיקון הראשון; אבל כיון שחטאו לא עלה בידם, וכל שכן שחזרו עוד וקלקלו במרגלים, ולא אבו ללכת אל הארץ, וניטל מהם הכח, ועל כן עמדו ארבעים שנה במדבר, בסוד כללות הקליפות ששלטו עליהם.

והאמת, שזה הרע שחזר ונדבק עדן לא הטהרנו ממנו, וזה נמעט וחסר או חזר ונתגבר, אך לא יצא לגמרי, אלא שבזמן שלמה עמדו בתיקון ונבנה הבית, ונאמר (מלכים א ה יח): „אין שטן ואין פגע רע". ובאמת, אלמלא בת פרעה היה הרע מסתלק וכלה,

כי לא תהיה רק הדין הסותם, כמו שאמרתי; וזה צריך תמיד, כי אין המקבלים יכולים לקבל אלא בגבול. ומה שכתוב (ישעיה ל כ): „ולא יכנף עוד מוריך", הוא, כי בהיות הקליפה טמאה, אז היא מחשכת האור, ונשאר רק חושך ולא אור; אבל בהיות הקליפה סוד הגבורה לבד, הנה גם היא תאיר ולא תחשיך, ולא יהיה שימושה אלא לתת גבול, אבל ריוח גדול יימצא כמו ששמעת עד הנה. ונמצא, שכך היה צריך אדם הראשון לתקן תיקונו, להשלים בנינו בראשונה במצוות־עשה, ואחר כן לשית השמירה סביב, והוא סוד הגבורה, ואז יישאר הכל בתיקון, והקליפה לא ישאנה לבבה עוד להידבק בקדושה, אך תיבלע לעולם. ואתה כבר שמעת, כי בהיתקן מדריגות הבריאה באור החכמה, כבר היתה הקליפה אובדת, ועל ידי אדם היה נעשה זה ונשאר לו השכר לנצח, כי אחר יתקן המאציל המדריגות להיות השפע שלם לנצח נצחים, כאשר יהיה בחידוש העולם, והוא (ישעיה סד ג): „עין לא ראתה אלהים זולתך". והנה לתיקון הזה הגיעו ישראל במתן תורה, על כן אמרו „נעשה" – על המצוות־עשה, „ונשמע" – שלא לעבור על המצוות־לא־תעשה; אבל בשאר הזמנים לא זו הדרך, אלא – „סור מרע ועשה טוב". ונמצא, שנצטווה אדם להשלים הבנין, וכן כתוב (בראשית ב טז): „מכל עץ הגן אכל תאכל" – והוא מצות־עשה לתקן הבנין, כמו שאמרתי, „ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל" (בראשית ב יז) – הוא הלא־תעשה. וכאשר חטא האדם, אז נתערב החול בקודש, ולא היו עוד זה לעומת זה לבד, כי כבר נתדבקו מדריגות החול במדריגות הקדושה, ומשם והלאה נתחזקה הרבה להתפשט בכל העולם ובכל עשרה הדורות שמסוד אדם עצמו נתחזקה הרבה. והנה היצר הרע מתחילה לא היה רע באדם, ונעשה רע אחר כן, ובדור המבול היה הזמן שנתגבר יותר, ושם נאמר (בראשית ו ה): „וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום". והנה הקליפה היתה מתפשטת לכל הצדדים בכל העולם כולו, ולא היתה נותנת מקום לקדושה כלל, ועל כן בסוף עשרה הדורות הוצרך לתת לקליפה חלקה, ואז נטלה כל חלקה בכל בני העולם וגם בעולם עצמו, כי כמעט שחזר העולם לתוהו ובוהו. וכיון שלקחה חלקה זה הגדול, הנה עוד לא היתה שליטה כבראשונה בשום דבר, אך עדיין נמצא לה כח גדול, ועל כן גם דורות נח לא הצליחו, אלא שבסופם לא הוצרכו כליה, אבל שם נעשה ענין ההפלגה,

הבת היחידה הפורשת כנפיה ממקום כבודה ומכסה על המקומות ההם, אך ארץ ישראל עצמה נקראת כיבוש רבים, כי כל עשרת המאורות העליונים מאירים הם שם עליה, מה שאין כן זאת הארץ שהיא כיבוש יחיד, שאינה אלא תחת הנהגת המלכות, ומכנפיה היא מקבלת, ועל כל זה כתוב: „האריכי מיתריך". וכל יתר מן היסוד הוא, והענין, כי בכל המקום שנפרשו שם הכנפים האלה יתלווה אליהם מאור היסוד, כי הייחוד עצום ולא ייבדל בשום מקום; וכן יימצאו מלאכים ממונים להוציא פעולות הארצות ההן, הכל מצד הקדושה ולא כראשונה בזמן עבודת־כוכבים־ומזלות, שהיתה אדמה טמאה בשלוט עליה שרי הטומאה; ואלה הפקידים נקראים „יתדות" כמו יתדות המשכן, ועליהם אמר: „ויתדותיך חזקי". והנה זה הענין הוא מה שכתוב בו (זכריה יד ט): „והיה ה׳ למלך על כל הארץ", כי הקדושה תשלוט בכל ותנהיג את הכל, ומשיח נאמר בו מפני זה (תהלים עב ח): „וירד מים עד ים", בכח התפשטות כנפי השכינה הזה, וזהו שאמר (ישעיה כד ג): „וזרעך גוים יירש"; ואמר: „וערים נשמות יושיבו", הן ערי הארץ הקדושה שיישארו מתוקנות בסוד היישוב בגילוי האורות ולא מדבר בסתימתם. ועוד אמר: „וזרעך גוים יירש", והוא הענין כמו שפירשתי לך במתן תורה, שממה שנטלו ישראל מעשו ומישמעאל יושיבו עריהם הנשמות. והנה אמר: „כי ימין ושמאל תפרוצי", כי תפרוץ הגדר בכנפיה השכינה לימין ולשמאל, ובהן היא בוקעת ונכנסת, ואז ישתעבדו תחתיה לעבוד את ה׳ שכם אחד; וכבר נאמר (ישעיה מט כג): „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך".

ועתה אפרש לך עיקר אחד, ותבין תיקון העולם מה תיקון יהיה. כי הנה הנהגת התחתונים על ידי התפארת והמלכות היא תמיד, ולפי הרבות כוחם תהיה ההנהגה שלימה יותר, ובאמת המלכות היא שנאמר בה (משלי לא טו): „ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה", על כן על פיה יחנו ועל פיה יסעו, ובהתגבר אורה – יתגברו המה, ובהיחלש כחה – נחלשו המה. ונודע לנו, שלעתיד יהיה תיקונה תיקון גדול, ואורה רב מאד, וכחה שלא היה כמוהו, ועל כן גם ישראל יהיו במעלה יתירה מאד; ועל זה הענין נאמר (ישעיה ל כו): „והיה אור הלבנה כאור החמה", כי לא יהיה עוד פחות ממנו אלא שקול כמוהו, ואז יהיו שני המלכים משתמשים בכתר אחד. והבן היטב זה הענין, כי הנה כתוב

אלא שעל ידה עוד נשאר לפנים, אלא שמעט היה, וחזר עוד ונתגבר עד שהחריב את הבית, ועמדו בגלות שבעים שנה לפי הכח שקבלה הקליפה. וכאשר הניחתם מעט חזרו ובנו את הבית, אך לא נסתלק אלא נמעט ונחלש, ועל כן היה להם לישראל מקום להתחזק; אבל לא עמדו הרבה עד שחזרו ונחשך להם אור חושך לגמרי, ועמדו בחשוכתו עד עמיד לכסא משיח צדק, כי בזמן ההוא יעמדו שני המשיחים ובהם יתתקן העולם, ומשה הרועה הנאמן יהיה להשלים תיקונם של ישראל. והנה בזמן ההוא כבר תתבלע הקליפה, כי הטוב מן הטומאה יסתלק ויהיה נמשך אחר הקדושה, והרע יידחה למטה, והשאר נדבק בעובדי אלילים שכבר מתו בגיהנם. ובאמת, שצערם גדול יהיה בזמן ההוא, בהיות הקליפה עצמה בלא שום אור וטוב, ויישאר הרע ההוא עד סוף ימי הארץ. והנה אז בהיות הקדושה שולטת לבדה יהיה התיקון תיקון גדול, כאשר היה יכול לתקן אדם הראשון בראשונה, ואז ישתלם הבנין שלא נשלם. וזה בכל ימי המשיח; ובסוף הימים יהיה עוד יום הדין הגדול, להשלים צירוף כל הנשמות וכל הבריאה. וזה נתבאר במקום אחר, ולא אאריך בו עתה. ובדין ההוא תישאר כל הבריאה טהורה לגמרי, וכל הרע יאבד ויכלה, ומשם והלאה ייבנה העולם בנין חדש, אשר לא פורש ואשר לא נודע, לעמוד לנצח נצחים.

והרי כללתי לפניך כל מקרי העולם למיום היוסדו ועד סוף כל הדורות, ותדע כמה עמקו מחשבות האל, ברוך הוא, וכמה שגבו דרכיו מדרכי בני האדם במאד מאד עד אפס ערך.

ועתה אודיעך סוד גדול בענין תיקון העולם. כי הנה כתוב (ישעיה נד ב): „הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשוכי", והוא סוד גדול. כי בזמן בית המקדש היתה הקדושה מצומצמת בארץ הצבי ולא היתה יוצאת החוצה, ובזמן הגלות נצטמצמה יותר וחזרה להיות נקודה קטנה; והנה בזמן הגאולה במהרה בימינו תשוב להתרחב על הארץ הקדושה, שגם היא תהיה עוד רחבת־ידים מאד, ועל זה נאמר: „הרחיבי מקום אהלך". ואמנם מן המדריגה התחתונה החיצונה שבמלכות יתפשטו ענפים לכסות על פני האדמה, כי כבר נטהרה מטומאתה, ואז תהיה כל הארץ טהורה ולא קדושה, כי אין קדושה אלא לארץ ישראל, ושאר כל העולם יהיה כסוריא כיבוש יחיד. ורק כי כיבוש יחיד הוא בסוד השכינה, שהיא

בכל פרטיו, ומשפטי בנינו והחלונות יהיו הולכים ומסתלקים. ונמצא, שהשער יהיה נבנה, אבל למעלה, ולא נודע ממנו למטה עד תום ממשלת החלונות, כאשר ניתן להם בראשונה. והבן מאד, כי הדברים עצומים ומושרשים בעמקי החכמה. ועל כן האור יהיה הולך ומחשיך, כי החלונות נסתמים ואור השער לא נגלה. והנה בשעה אחת ישלימו להיסתם החלונות, ותתגלה מיד פתיחת השער. ונמצא, שאין בין זה לזה כלום אלא זה נכנס וזה יוצא, שאם לא כן באותו הרגע היה העולם חרב, אך עם כל זה כיון שכבר יגיעו החלונות לסתימה הזאת נראית פעולתם למטה, והיא עת חשיכה גדולה, והיא לא תעמוד הרבה, כי פתיחת השער תתחזק וישוב האור חזק מבראשונה. אמנם, שנעשה הענין הזה למעלה נראית פעולתו למטה, כי לפי השפעת המאורות נעשות הפעולות בעולם. וכל אלה הדברים מובנים מאד ליודעי דרך החכמה. ועל זה הזמן כתוב (דברים ד ל): „בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה”, וכן (תהלים קיח ה): „מן המצר קראתי יה”, וכן (ירמיה ל ז): „ועת צרה היא ליעקב”. והכל דרך אחד, כי מפני הצרות והסתימה נולד זה. ועל כן היה דוד מחזיק את ישראל בדבריו ואומר (תהלים לא כה): „חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'”, כי באמת חוזק לב ואומץ גדול צריך לתוחלת הזאת, מפני תוקף הזמן הצר והחשוך שזכרתי. והנה על כן היה דוד אומר בתפלתו (תהלים י א): „למה ה' תעמוד ברחוק”, והוא הסוד הגדול „מרחוק ה' נראה לי” (ירמיה לא ב), כי ההארה הראשונה יצאה מן התפארת אל המלכות, אך מרחוק באה ולא מקרוב, עד שנתקרבו אחר כן והיו לאחדים; ועל כן היה דוד מתפלל שלא הרבה יהיה הזמן הזה: „תעלים לעתות בצרה” — הוא הזמן הזה שפירשתי לך, שבו „ועת צרה היא ליעקב”, שהאור מתעלם ומסתתר בזמן ההוא. ואמר (תהלים י ב): „בגאות רשע ידלק עני”, והוא סוד גדול, כי מפני זה האור הגדול שמתגלה בראשונה ולא ייאסף עוד כל זמן החשיכה, על כן נתקשו בלבבם יותר השונאים הרשעים, כי בעבורו נתקנאו, ולא נמצא כח בישראל עדיין לעמוד נגד פניהם, ולכן — „בגאות רשע ידלק עני”, כי הנה על אותו הזמן נאמר (משלי טז יח): „לפני שבר גאון”, והוא גאות הסמאל למרוד על אדוניו, ואז נאמר — „ידלק עני”. ובמלה הזאת כלל דוד השכינה ושני המשיחים, כי כולם נקראים כך: השכינה נאמר בה (תהלים מ יח):

(ישעיה ב ב): „נכון יהיה הר בית ה׳ בראש ההרים״, והיא החכמה העומדת בראש ההרים, ושם תעלה המלכות, ואז תשרה הבינה על בניה כנשר יעיר קנו, והיא תהיה שם כתר לראשה, גם יחד איש כאחיו. ונודע, שהזכר יהיה גנוז יותר ופנימי מהנקבה, כי לא ישתנה הסדר, אלא ששניהם יהיו בשלימותם כראוי, על כן לא יגרע איש מרעהו. והנה על זה הענין עצמו נאמר (יחזקאל לז יז): „והיו לאחדים בידך״, והוא למעלה ומשתלשל למטה בשני המשיחים. והבן בכאן סוד, כי „אחד״ הוא „שלש־עשרה״, ובהיות שניהם מתוקנים כראוי, הנה נמצאו שלשה עשר מאורות לאחד: עשרה בסוד עשר הספירות עד החכמה, ושלשה הם הכתר ושני הצללים העומדים ממעל להם כידוע; ונמצא, ששניהם סוד „אחד״ הם, והוא סוד „ה׳ אחד ושמו אחד״ (זכריה יד ט), ובהתחברם יחד נאמר: „והיו לאחדים בידך״, ונשלם בם השם הקדוש יהו״ה, ברוך הוא, העולה שתי פעמים „אחד״.

ועתה אשוב אפרש לך מה יהיה בסוף הדברים, בהגיע עת מועד קץ. ועל זה הסוד אמר אדונינו משה רבינו, עליו השלום (דברים ד ל): „בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה״, ודוד בהסתכלו בזה הזמן אמר גם כן (תהלים י א): „למה ה׳ תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה״. והבן היטב. דע, כי הנה פתח גדול היה נפתח בראשונה על הארץ הקדושה, והוא השער שממנו היו יוצאים כל הברכה וכל השלום בריוח ולא בצמצום; וכאשר גרמו העוונות והבית הקדוש חרב, אז נסגר השער הזה ונפתחו תחתיו חלונות קטנים. והאמת, כי חלונות האלה הם ממשלות קטנות מממשלת השער מאד, ועליהם נאמר (שיר השירים ב ט): „משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים״. והנה החלונות האלה, מאז נפתחו ניתן להם חוק וגבול לעמוד פתוחים כל ימי הגלות ולא ייסגרו, פן יחרב העולם רגע אחד, וכאשר תבוא גאולתנו במהרה בימינו, הנה ייפתח השער הסגור שנית והחלונות לא ייזכרו; והאמת, כי כבר כלו פעולתם והלכו להם, וכבר נאמר (סנהדרין ח א): „דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור״, ועל כן בבוא ממשלת השער לא תעמוד ממשלת החלונות כלל, וסוד הענין (ברכות מח ב): „אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא״. ונמצא, שכשיגיע זמן הגאולה יתחיל השער ויתעורר להיפתח, ובהתעוררו יזרח אור הגדול ויצא דרך החלונות עצמם, כי אין מקום לממשלה אחרת בזמן ההוא ומאותו היום והלאה יהיה השער הולך ונבנה

אבל הטומאה היא להיפך, כי כולם פרודים הם מפני הדין הקשה המתגבר בהם, ולא נמצא ביניהם אהבה ואחוה ולא ייחוד כלל, אלא בהתחזקם לפעול לא יצא מהם אלא ריבות ומדנים, והוא הענין שנאמר (תהלים צב י): „יתפרדו כל פועלי און". ועל כן נאמר: „עת מלחמה ועת שלום", כי במקום ששם נמצא השלום בקדושה — שם המלחמה בטומאה. ואלה הדברים נודעים למי שהורגל מאד בדרכי החכמה, כי הם עמוקים מאד. והנה על זה הענין נאמר (פסחים מט ב): „עם הארץ מכה ובועל", כי כן בשרשם, ולא אאריך פה בזה. ונחזור לענינגו, כי הקליפה שונאה השלום הזה, וכאשר יותן לה כח ממעשה התחתונים — הנה תחשיך אור זה השלום, והוא מה שכתוב (זכריה ח י): „וליוצא ולבא אין שלום"; אבל בשעה שהקדושה עומדת בתוקפה — אז יתחזק השלום הזה מאד, ובו יהיו נחות ושוקטות כל הבריות, כי כולן מקבלות על ידו במנוחה רבה. ועל זה הענין נאמר (ויקרא כו ו): „ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד"; והענין, כי השלום העליון הוא המחזיק התחתון להיראות ולהיגלות ברוב כח ועצמה גדולה, כי בהחשיך הקליפה — נסתר השלום, ובהיחלשה נאמר — „ונתתי שלום בארץ", כי אז מתגבר ונראה בכח העליון שנתחבר בו; והנה אז — „ושכבתם ואין מחריד", וסוד „ושכבתם" הוא סוד „וישכב במקום ההוא" (בראשית כח יא). ואמר: „והשבתי חיה רעה מן הארץ", כי לא יוסיף יבוא עוד במקום הקודש ערל וטמא, ועל כן — „וחרב לא תעבור בארצכם", ואמרו החכמים, זכרונם לברכה (תענית כב ב): „אפילו חרב של שלום", והוא סוד גדול מאד; כי הנה השלום הזה הוא ששנאוהו הרשעים אנשי הטומאה, כמו שפירשתי לך על הפסוק „עם שונא שלום" (תהלים קכ ו), וכאשר יתעורר המלך, ברוך הוא, לגאול את עמו, ובכל פעם שהושיעם, אז הוציא חרב נוקמת מן השלום הזה, והיא החרב שנאמר בה (תהלים קמט ו): „וחרב פיפיות בידם", כי כן מתחזק להיות שלום לישראל, וזה נקרא חרב של שלום, ונמצא, שבהתגבר הטומאה תצא החרב הזאת ותתגבר לקראתה, והיא תכלנה; אך להיות כי שורש החרב הוא השלום, על כן כתוב (דברים כ י): „כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום", כי אם ירצו להשתעבד תחת השלום יש להם מקום, ואם לא ירצו וימרודו, אז — „והכית את כל זכורה לפי חרב" (דברים כ יג). ונמצא, שזאת היא החרב

„ואני עני ואביון", משיח בן דוד – „עני ורוכב על חמור" (זכריה ט ט), משיח בן יוסף – „איש מסכן חכם" (קהלת ט טו); והסמאל דולק אחרי כל מי שנקרא בשם הזה. אך סוף דבר – „ייתפשו במזמות זו חשבו", כי כן תיעשה בהם הנקמה לעתיד. ואתה כבר שמעת סוד „ויז נצחם על בגדי" (ישעיה סג ג), כי בחשבם לעלות ניטל מהם טובם, והמה שאול יחתו לחרפות ולדראון עולם. והנה עד עתה הודעתיך סודות גדולים ועצומים, וראית דרך הגאולה, דרך נשגב ורם, במחשבות יוצרנו ועצתו התמימה.

ועתה אודיעך עוד סודות גדולים, לראות איך הדברים נקשרים זה בזה. כי בראשונה עשה המאציל צד הקדושה וצד הטומאה, ובזה הענין תלויים כל עניני העולם למגדול ועד קטן. ואומר לך עתה סוד יפה מאד. כי הנה כתוב (עמוס ט יג): „הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש בקוצר ודרך ענבים במשך הזרע". ולהעמידך על אמיתת הענין אקדים לך הקדמות בקצרה. ותדע, כי כשהשכינה מאירה בכל תיקוניה הגדולים, מאור אחד תפש לו מקום בראשונה, שאין אור אחר נחשב לפניו מפני רוב גדולתו ותפארתו, ונקרא שם המאור הזה „שלום". בהיות המאור הזה מתחזק, בו נקשרים כל הבריות מקטנן ועד גדולן, וכאשר יהיה הוא משפיע בהן, הנה כולן יהיו במנוחה גדולה. ותדע מאין יצא המאור הזה, כי הוא מאור אחד מעצם היסוד הוא נמצא, וכאשר נתחברה התפארת עם המלכות בראשונה לברוא את העולם, אז נתחזק המאור הזה מאוד. ולמה נתחזק? אלא שכן נתחבר בו היסוד העליון, הנקרא גם כן „שלום", ואז נקרא שם המאור התחתון כמו כן „שלום", כמו העליון המאיר בו. ובהתחבר השלום העליון והתחתון נאמר (ישעיה נז יט): „בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב", כי אז נמצא השפע שלם והמנוחה מתפשטת בכל. והקליפה שונאה השלום הזה, שכן כתוב (תהלים קכ ו): „רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום", כי במקום שנמצא השלום הזה בצד הקדושה, נמצאת המלחמה כנגדה בצד הטומאה. ועל זה הסוד נאמר (קהלת ג ח): „עת מלחמה ועת שלום", כי לילית היא – „עת מלחמה", והשכינה הקדושה היא – „עת שלום". ועתה תבין הענין עוד היטב. כי בהתגבר מדריגות הקדושה ובהתחזקן לשלוט, יימשכו כל הדברים בשמחה ובאהבה גדולה וייחוד ביניהם, כי כן הם מיוחדים בשרשם;

נקרבים כל המאורות אחד אל אחד בקורבה גדולה, כי יגבר במאורות כח הקורבה והייחוד. וגם במקבלים כך, שהם החיילים, כל הצבאות למשמרותם, ועל כן יהיה „נגש החורש בקוצר", כי כל כח יתקרב לחבירו. ואין צריך כל כך גבול, כי כבר כל מאור קרב, וכל הפעולות לא תתרחקנה, ונמצאו כל המאורות מוציאים כל פעולותיהם כמעט בבת אחת. ולא תאמר שערבוביא היא זאת, כי כח השלום המתחזק הוא ומיחד הכל בייחוד גמור, עד שנמצאו המאורות פועלים בייחוד, והמקבלים מקבלים בייחוד ומוציאים הפעולות גם כן זו אחר זו בלא הפסק גדול. והבן היטב, כי הסוד עמוק מאד.

ועתה אשוב לעניני שהייתי מדבר בראשונה, כי כל מקרי העולם אחר זה הם נמשכים: בהתגבר צד הקדושה על הטומאה, או להיפך; ומפני שהקליפה תוסר בזמן העתיד, על כן יהיו המאורות כולם מאירים בכח גדול. ועתה לא אאריך בזה, כי כבר פירשתי אלה הענינים היטב במקום אחר. אמנם אפרש לך שני פסוקים בישעיה, ששניהם ענינם אחד ויש ביניהם מעט הפרש, ובאמת הם כוללים סוד גדול מאד. ואלה הם הפסוקים: האחד – „ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה" (ישעיה לה י), והאחר – „ששון ושמחה ישיגון נסו יגון ואנחה" (ישעיה נא יא). נמצא ההפרש לבד, שבמקום אחד הוא אומר: „ישיגון נסו יגון ואנחה", ובמקום אחר: „ישיגו ונסו יגון ואנחה". ובאמת לא לחנם הוא זה. אבל צריך שתדע, כי כל ששון מן היסוד הוא. והנה כתוב (דברים כח סג): „כאשר שש ה׳ עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם כן ישיש ה׳ עליכם להאביד אתכם". והוא סוד גדול, כי כל התוכחות והיסורים שבאו על ישראל בגלות לא היו מצד הקליפה שיהיו מסורים בידם לכלה, חס ושלום, אלא מן הקדוש־ברוך־הוא יצאו, והוא מה שכתוב (דברים ח ה): „כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מיסרך". ועל כן, כמו שיצאו הטובות מן היסוד אל המלכות לתת אל ישראל, כך יצאו היסורים, כי אין דבר בעולם שלא יצא מן הזיווג הזה. ונמצא, שאפילו שהם בגלות לא נעתקו משרשם, ואין להם רועה אחר אלא הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו, ועל זה הסוד אמר (ויקרא כו מד): „ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם", והבן הפסוק הזה,

היוצאת מן השלום; אך כאשר יהיה העולם בתיקונו, לא תהיה עוד החיה רעה הזאת, כי כן כתוב (ישעיה כה ח): „בלע המות לנצח" ואז לא יהיה צורך לזאת החרב כלל, כי הכל בשלוה ונחת יהיה, ועל זה הענין אמר הכתוב (ישעיה יא י): „והיתה מנוחתו כבוד".

ונמצא לך, שתיקון כל הבריאה תלוי בהכרת הקליפות, כי הלא אלה הן המחשיכות אור השלום הזה, שבו תלויה כל שלות העולם, וכאשר יעברו אלה מן העולם יישאר העולם בשלום לבדו ובמנוחה, וזה הטוב המובחר שבכל הנחמות שאנו מצפים, להיות תיקון העולם ברוב שלימותו מאין מחריד. והנה צריך שתדע, שכל הדברים בגבול הם עומדים ואינם יוצאים מתחומם, והשפע כמו כן במידה הוא יורד שיקבלוהו התחתונים, ואם יותר היה — לא היו מקבלים אותו, כי אין בהם כח לקבלו; אך הקליפה, בהיות כי כל חפצה למנוע הטוב, על כן תתחזק לסתום האור ולהסיג הגבול. ובאמת, כי על זה נאמר (דברים כז יז): „ארור מסיג גבול רעהו", כי המסיג גבול גורם שתתחזק הקליפה ותמעיט רוחב השבילים והמסילות אשר לשפע. ועל כן היה שלמה מזהיר מאד ואומר (משלי כב כח): „אל תסג גבול עולם", והוא הגבול „אשר גבלו ראשונים" (דברים יט יד), כי הגבול צריך, ובאין הגבול לא היו הבריות יכולות להתקיים, אבל לא תהיה גורם בחטאיך להסיג עוד הגבול הזה וימעט יותר, כי כן ימעט השפע וכח הקדושה וישראל. והנה לעתיד לבוא, בהיות הדברים חוזרים לתיקון גדול, אז אלו מסיגי הגבול יאבדו, והגבול יתרחב, והאמת שיתרחב יותר מבראשונה, ועל זה הענין נאמר (ישעיה נד ב): „הרחיבי מקום אהלך ויריעות משכנותיך יטו אל תחשוכי". ואפרש לך זה הענין, כי הלא לפי מדריגת הנבראים וחשיבותם כך הוא גבולם, ומפני שכל נברא יעלה ממדריגתו שהוא בה עתה הרבה, וחשיבותו תהיה יותר מאד, על כן גם הגבול יתרחב; והנה על זה הענין אמר הנביא (ישעיה סא ז): „לכן בארצם משנה יירשו", כי ארץ הצבי קצרה לה, ולעתיד תחזור להתפשט כבראשונה, וגם יותר מבראשונה הרבה, וזהו „משנה". ונמצא, שבהיות הדברים כך, אז כל הגבולים יתרחבו, והבדל מעט ייתן בין מדריגה למדריגה. והאמת, כי מפעולות השלום היא זאת, כי הנה הגבול מכח הגבורה הוא יוצא, ובהיות השלום מתחזק מאד יגביר החסד על הגבורה, ואז יהיו

פניה, ואז הקדושה משלחת אחריה רוב גבורתה הקשה ודינה החזק, ובה תכניע אותה, ועל זה הסוד נאמר. (שמות כג כז): „ונתתי את כל אויביך אליך ערף". ומפני שבזמן הגאולה יתגלו כל אלה המאורות העליונים שלא היו מושגים עתה, על כן כתוב: „ששון ושמחה ישיגו". ואז — „ונסו יגון ואנחה", כי לא יוכלו לעמוד, ואחר ינקום ה' את נקמתו מהם. אמנם עתה תראה ראשית הענין שהתחלתי בו, איך הדברים כולם נקשרים זה בזה. כי חולשת אור המאורות גרמה שתוכל הסיטרא־אחרא להתחזק, ובהתחזקה נסתם אור הקדושה עוד סיתום אחר קשה מהראשון הרבה; אבל כשתהיה הגאולה, הנה יתחזקו המאורות בראשונה, עד שישברו לפניהם הקליפות, וזהו שנתבאר בפסוק שזכרתי: „ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה". אך כאשר תתבלע הקליפה בסוד „בלע המות לנצח" (ישעיה כה ח), ולא יהיה לטוב שום מונע, הנה יחזרו המאורות ויאירו גילוי אחר גילוי, אור אחר אור, והיה האור גדול הרבה מאד, ואז נאמר: „ששון ושמחה ישיגון נסו יגון ואנחה", כי מפני שכבר „נסו יגון ואנחה", על כן — „ששון ושמחה ישיגון"; והוא הגילוי השני, שהוא הנשאר אחר כן עד העולם. וכאן נמצאת הנו"ן פשוטה, כי שם יהיה נקבע החיבור לנצח נצחים, ושם יתגלה הכתר, שהוא שער החמישים. ולמה יתגלה? אלא מפני שכבר יגיע אליו שפע הכתר הנישא ורם, אשר בראש האצילות כולה, והוא שנאמר (ישעיה יא ב): „ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה".

ובראות הנביא גודל השמחה שתהיה לישראל באותו הזמן, אמר (ישעיה סא י): „שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי"; ובזה הפסוק תראה סודות נעלמים מאד. ותדע, כי שני מיני שפע נמצאו לשכינה: אחד — למה שהוא חלק עצמה ולתיקון מדרגותיה ואורותיה, ועל זה אמר: „שוש אשיש בה'", וכבר ביארתי לך, איך הששון מורה על היסוד; ואמרו „שוש אשיש" יורה על התמדת השפע, שפע אחר שפע, ברכה אחר ברכה. ויש שפע אחר, שהוא לתת אל כל צבאותיה, ובפרט לישראל, שהם בני הקדוש־ברוך־הוא והשכינה, ועל זה אמר: „תגל נפשי באלהי"; והנה גם הגילה בצדיק, אבל מפני היותו אב לישראל שהם צדיקים, יען מהם נגזרו ויצאו, והרמז על זה (משלי כג כד): „גיל יגיל אבי צדיק", ועל כן אמר: „תגל נפשי באלהי". ואמר:

ותראה סודות גדולים. ותבין, שאין ישראל יכולים ליעקר, חס ושלום, כי משורש הקדושה יצאו, ואף שהרע נדבק בהם מפני חטאתם, לא ידבק לעולם כל כך עד שיחזרו כולם רע, שיוכלו ליקרא „נמאסים" בסוד „כסף נמאס קראו להם" (ירמיה ו ל). והנה אלמלי כך – היו, חס ושלום, „נגעלים" משרשם ונעקרים מן הקדושה, אבל באמת לא ייעשה זה, והשורש יהיה קיים, כי הכל חיבור אחד, ואי אפשר לגעול בישראל אם לא יגעול בשורש, חס ושלום, וזהו שאמר: „להפר בריתי אתם". כי לולי היו הם נגעלים, חס ושלום, גם הברית שהיא השכינה היתה, חס וחלילה. והנה מה שכתוב „ולא געלתים לכלותם", גם כן נכלל בו סוד גדול; ותבין, כי אפילו שהיתה הקליפה רודפת ותופסת בישראל מפני חטאותיהם, אם לא היה מוסר אותם בידם המלך, לא היו יכולים להם, וזהו שכתוב (דברים לב ל): „אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם", ועל כן לא עשו השונאים בישראל אלא מפני שמסרם הקדוש־ברוך־הוא בידם, אבל לא מסרם אלא בשיעור, ולא לכלותם. וסיים: „כי אני ה' אלהיהם", והוא הקדוש־ברוך־הוא ושכינתו, שהם מנהלים אותם תמיד אפילו בגלותם, והבן היטב. ונחזור לענייננו, כי אפילו היסורים מן היסוד אל המלכות יצאו, וזהו – „כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם". ותראה, איך „ששון" הוא ביסוד שני שינ"ן, הם שלשה וי"ן לאחד, והם חסד־גבורה־תפארת, נצח־הוד־יסוד, והם שש ביסוד עצמו, והכל נכלל ונעשה ו' אחת ומשם מתחברים אחר כן זכר ונקבה בנו"ן הארוכה, כידוע. ותדע, כי הששון הוא מן היסוד, כמו שאמרתי, והשמחה מן המלכות. והנה בזמן הגלות כתוב (תהלים י א): „למה ה' תעמוד ברחוק", כי באמת אף על פי שקרוב הוא לישראל, תמיד נראה ברחוק, ונקרא „אל מסתתר" (ישעיה מה טו). ואומר לך הטעם למה היה כך, כי כן נאמר (ירמיה יג יז): „במסתרים תבכה נפשי מפני גוה", כי הקדוש־ברוך־הוא מסתתר מפני גאות הקליפות; ואיך היה זה? אלא שחטאות ישראל התישו כח המאורות, והקליפה בחציפות־פנים היתה מתגאה להידבק במקום לא לה, ועל כן אמר „מפני גוה". אך האמת, שאין הקליפה מעיזה פניה כך אלא כשהמאורות מעלימים כחם מפני חטאת ישראל, כמו שאמרתי, אבל כשהם מתחזקים באורותיהם, אין כח לקליפה להסתכל בפניהם, והיא הופכת

האומות עובדי־כוכבים־ומזלות, או מה המשפטים אשר יעשה בהן. וזה נתבאר בפסוק „אמונים נוצר ה׳ ומשלם על יתר עושה גאוה״ (תהלים לא כד), ותבין מי הם האמונים האלה, כי הם השכינה הנקראת „אמונה״, וכן ישראל המאמינים במלכם, וה׳ שהוא המלך הקדוש־ברוך־הוא, הוא הנוצר אותם בגלותם. והנה כתוב (יואל ד כא): „ונקיתי דמם לא נקיתי וה׳ שוכן בציון״, וזה סוד גדול, כי באמת עד שלא נקה הדם ההוא מהם בהעלות מתוכם כל וכל טוב לא נמצא למעלה החיבור לעולם. אבל כשינקה זה—הנה אז יאבדו בחוסר כל, ולכן לא יימצא מונע לחיבור שזכרתי. והרי איך הכל תלוי בהכרת הקליפה.

ועתה אודיעך סוד אחר. כי הנה כתוב (שמות ב כה): „וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים״. והענין, כי הקדוש־ברוך־הוא כל זמן הגלות נאמר בו: „ישן הוא אלהיהם של אלו״, וגם כן כתוב (תהלים י א): „למה ה׳ תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה״, כי איננו מתגלה, ועל כן נראה כאילו איננו רואה ומביט; ומפני העלם ההבטה נתחזקו הקליפות, אך כשיתעורר לראות, משם והלאה תתחיל הגאולה, ולכן מיד אחר „וירא״ כתיב „וידע״. ובאמת, שעד כאן היה הענין במחשבה, וממנה יצא אל הדיבור, ואז נצטווה משה על הגאולה, וממנה יצא אל המעשה. והנה כן הוא בגאולה העתידה, שכן כתוב (איכה ג נ): „עד ישקיף וירא ה׳ משמים״, והבן מלת „משמים״, כי היא רומזת הרבה, כי בגלות הוא על השמים, כי נתעלה אל המקום שנאמר בו (ישעיה מה טו): „אתה אל מסתתר״, וצריך שישוב אל מקומו השמים, ומשם יראה וישקיף, וזהו—„עד ישקיף וירא ה׳ משמים״.

והנני אומר עתה סוד אחד מסודות המשיח, ותראה בזה הקדמות גדולות. והוא, כי הנה כתוב (משלי כג כה): „ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך״. ובאמת כאן נראה כפל הפסוק, כי כיון שאמר „אמך״, למה יחזור לומר „ותגל יולדתך״? וצריך שתדע, כי המשיח הוא היחידה כאשר שמעת פעמים אחרות, ומאז חרב הבית נאמר בו (ישעיה נג ה): „והוא מחולל מפשעינו מדכא מעונותינו״, והוא לא זז מן השכינה אלא לשעות ידועות שנמצאו לו פעולות למעלה, אבל בשאר כל הזמן הנה עמה הוא יושב תמיד אפתחא דרומי בין סובלי חלאים. ואפרש לך בכאן סוד גדול מאד, כי השכינה הנה עליה נאמר (משלי לא כ):

„כי הלבישני בגדי ישע" והסוד – הלבושים המכסים על הגוף, וכל לבוש הוא חיצון, והוא מצד הגבורה, כי החסד נגזר לפנים, והנה בגלות היו הלבושים לבושי קדרות ואפילה בסוד הקליפה הסובבת על המוח, ועל כן למענם יימנע האור ולא יאיר, אבל בזמן הגאולה הנה יהיו הלבושים בגדי ישע, והגבורה נקראת כך, וגם הבינה להיותה לשמאל, והאמת שממנה יוצאים הבגדים האלה. ועל הכל – „מעיל צדקה יעטני", והוא המעיל היקר והנכבד הניתן לה מאת המלך; ומפני שמעת החיבור ניתן, נקרא „מעיל צדקה", כי הצדקה היא החיבור העליון. ואמר: „כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה", וזה יורה רוב התחדשות האורות תמיד; ומפני שאמר בתחילה „שוש אשיש בה'", שהוא המלך, על כן אמר: „כחתן יכהן פאר" – והוא אל המלך הנזכר למעלה, „וככלה תעדה כליה" – מדבר על השכינה עצמה. ואמר: „כחתן יכהן פאר" – בהיותו מתעטר תמיד בעטרות חדשות מלמעלה, „וככלה תעדה כליה" – בהיותה מתקשטת בקישוטיה מלמטה. וכל זה נמשך מהיפרד הקליפה והיכרתה לעולם, והוא הסוד שהזכרתי למעלה בפסוק „והשבתי חיה רעה מן הארץ" (ויקרא כו ו).

ועתה עוד אפרש לך בזה ענין גדול. והבן, כי אין יניקת הסיטרא־אחרא אלא מסוף המלכות. והוא הסוד שנאמר (איכה א ט): „טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה". והנה על זה אמרו (ברכות כבא פרשה כב): „טב לביש לא תעביד וביש לא ימטי לך", שהרי הקליפה מתחזקת בכח שלוקחת מן הכנפות האלה, ואחר בגאוה ובגודל לבב חושבת למרוד בגבירתה; ולעתיד לבא נאמר (איוב לח יג): „לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה", ואז לא יתחזקו עוד בכנפים האלה לעבור אחר כן את גבולה בסוד „נחלה עבר על נפשנו" (תהלים קכד ד), כי הנה גבולות הושמו לה. אבל כשבעה ותרם לבה לעבור הגבול למרוד, אבל לעתיד לא תינק עוד מן הכנפים, כאשר אמרתי, ולא תוכל להתחזק ולעבור גבולה, ואז תיבלע. ולכן אמר (ויקרא כו ו): „והשבתי חיה רעה מן הארץ", כי בתחילה יוסרו ממנה צלה וכחה, שבהם היתה מתחזקת מכנפות הארץ שאמרתי, ומשם והלאה – „וחרב לא תעבור בארצכם"; והנה, כיון שתחלש כבר הסיטרא־אחרא שלא תהיה לה יניקה, הנה אז תילקח מהם הנקמה. ואומר לך על מה יותר יכעס הקדוש־ברוך־הוא על

ישראל שכבר נתקנו כמוהו נאמר: „ישראל אשר בך אתפאר"; כי האמת, תפארת הקדושה תגדל בגוף מבנשמה, כי הלא על כן שולחה הנשמה לעולם לתקן את הגוף העומד במדריגה התחתונה, כידוע; והנה בהיות הגוף נתקן נאמר בו (ישעיה מ ה): „וראו כל בשר יחדו", והוא עצמו יהא מזהיר כאשר קרן עור פני משה. ותדע, מהיכן קירון העור של פני משה, כי הנה מן האור הגנוז ניתן לו, ותדע שזה האור הגנוז הוא מן החסד העליון המתגבר בכחו מאד, ולא נגלה ממנו למטה, אלא השמש הוא המאיר, שהוא במדריגת התפארת, ואין אורו כל כך פשוט כאור החסד, כי כבר נתערב בו כח הגבורה, והאור הזה נגנז למעלה. והאמת, כי בזיווג הצדיק וצדק הוא נמשך, ומשה כיון שעלה למעלה ועמד במקום התפארת עצמו, קבל מאור הזה שלמעלה ממנו, ולכן קרן עור פניו. וחכמים אמרו (שמות רבה פרשה מז), שמשיורי הדיו שבקולמוס היה; והאמת, כי הקולמוס הנה הוא הצדיק הכתוב בספר, והכתיבה באור הזה היא, ועל כן משם נטל זה הקירון. והנה לעתיד לבא ייגלה זה האור הגנוז, כיון שאין עוד קליפה ולא רשעים והוא שנאמר בו (ישעיה ס א): „קומי אורי כי בא אורך", ולכן יימשך האור הזה אל ישראל, ויהיה גופם זך מכח האור ההוא.

ועל המשיחים כתוב (דניאל יב ג): „והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" — והם שני המשיחים בסוד הנצח וההוד, ו„מצדיקי הרבים ככוכבים" — הם שאר השרים אשר יקומו לרעות את ישראל תחת המשיחים, והם יהיו ככוכבים המקבלים אורם מן השמש. ונודע, שהשכינה עצמה תהיה סובבת על המשיחים ומקפת סביבותיהם, וסוד זה נתבאר בפסוק „ונגד זקניו כבוד" (ישעיה כד כג), והם זקנים שקנו חכמה בסוד „ונחה עליו רוח ה'" (ישעיה יא ב), שהוא אור החכמה הסתומה, ועוד זקנים מפני היחידה עצמה שהיא כך. והנה בכל שאר הפעמים היתה השכינה מתלבשת בתוך חכמי הדורות, ומשם מאיר לישראל, ואפילו משה כך היה, אלא שבכח גדול היה האור בוקע ויוצא; אבל במשיחים כתוב (ישעיה ל כ): „ולא יכנף עוד מוריך", כי השכינה מלבד שכנה בתוכם עוד תסובבם, ויהנו ישראל מזיווה בגילוי.

והנה האמת, שגם משה תהיה לו המעלה הזאת עם המשיחים וגם יותר, וזה כבר נתפרש במקום אחר בסוד „ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד י). ונמצא, שעתה יהנו

„אשה יראת ה׳ היא תתהלל״, כי אשת חיל היא וחומה למלך בסוד „אני חומה״ (שיר השירים ח י), והיא לקחה על עצמה כפרת חטאי ישראל ונקיון פגמיהם, כי גם למעלה פגמו. וכדי שלא תחריב הקליפה את העולם, נתרצתה בזה לשאת היא לבדה ולכפר על בניה, וזהו שבחה ותהלתה והאהבה אשר לא תכבה. וכמו כן משיח מקבל יסורי ישראל, שאם לא כן לא היו יכולים לעמוד, ועל כן המשיח והשכינה שניהם עומדים ביחד, לא ייפרדו זה מזה, כאשר שמעת. ולזמן היגלות המשיח במהרה בימינו הנה ישוב אל אמו, ובהיותו שם כמה מאורות יתעוררו לתת לו עטרות גדולות ולשכינה כמו כן בעדו; ובאמת, שהמאורות האלה גם למלך ייניתנו בראשונה, והוא נותן אותם לשכינה, ואז נאמר: „ישמח אביך ואמך״. ובצאת משם המשיח לבא אל המקום אשר יבא שם, הנה יותר ויותר תרבה המעלה אל השכינה שנאמר בה (תהלים ב ז): „אני היום ילדתיך״, כי עטרות אחרות הוא צריך לקבל מלבד הראשונות, והנה נכבדות מהראשונות הרבה; ונמצא, שמפני היותו נולד משם תרבה שם השמחה, וזהו — „ותגל יולדתך״, כי ראשונה תשמח עם האב יחד להיותה אמו, וזהו בזמן הזיווג והעיבור, ואחר — „ותגל יולדתך״, כי ילדתהו. ומי תלד כזה בן חביב למלך, מעלתה תגדל ואהבתה תרבה. והנה באלה העטרות המתחדשות אל המשיח יצא לעולם לעשות מעשהו, כי בהן יתחזק הוא ויתחזקו ישראל עמו לשלוט על הסיטרא־אחרא ולהתגבר ממקורם לשמוח בשלוה הבאה לרגלו.

ועדיין נשאר לי לפרש סוד, והוא עיקר גדול, וזה נרמז בפסוק (ישעיה מט ג): „ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר״. והלא נראה כי „בן״ היה לו ליקרא, ונודע שזה הפסוק מדבר על המשיח, וכבר נאמר במקום אחר (תהלים ב ז): „ה׳ אמר אלי בני אתה״? אבל האמת הוא, שהתיקון הגדול שיתוקן בימות המשיח במהרה בימינו הוא תיקון הגוף מלבד תיקון הנשמה, וזה עיקר גדול כי באמת בזה תלוי הרבה תיקון העולם, כי זה נתקלקל בחטוא האדם, ואחריו נמשכים שאר הקלקולים. והדברים נודעים ליודעי האמת, ובמקום אחר דברתי מזה הרבה, ולא אאריך עתה. ועל כן צריכים הדברים לחזור לתיקונם הראשון — וזה העיקר הגדול. והנה הנשמה היא שנאמר בה: „בני אתה״, אבל הגוף שכבר נתקן נאמר בו: „ויאמר לי עבדי אתה״, ועל

בהם (ויקרא כו מב): „וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור". והענין, כי אז תהיה נשלמת ההנהגה על יד השכינה, וההנהגה בסוד שלשת האבות היא לחסד לדין ולרחמים, ולכן כללות השכינה בתיקונה נקרא „שבת", כי היא בת יחידה ונכללת בשלשת האבות הנרמזים בשי"ן, ותהיה ההשפעה שלימה לפי האור הגדול אשר יאיר בזמן ההוא, כי השכינה תהיה מתחזקת מאד בכבוד גדול ושמחה רבה אשר כמוה לא נהיתה. ועל הזמן ההוא כתוב (שיר השירים ב יב): „הניצנים נראו בארץ", והם שלשת האבות אשר זכרתי, שבם היא נקשרת ומנהגת כל הנמצאים, וכל זמן שאינה נכללת מכולם, אין ההנהגה שלימה. על כן כולם יהיו נכללים בה בזמן ההוא באור הגדול, כאשר אמרתי, שיהא מאיר באותו הזמן, ואז — „עת הזמיר הגיע". ותדע, שבשלשת האבות הנה יעקב הוא המתחזק יותר, כי הוא בעלה של כנסת ישראל והשנים מתחברים בו, ועל כן אמר: „וקול התור נשמע בארצנו", כי הוא המתגבר, כאשר אמרתי.

והרי פירשתי לך עניני הגאולה באר היטב בסדר, לפי התיקונים אשר יתתקנו להשלים הצלחת ישראל, ותיקון כל העולם בתיקון המאורות העליונים. יהי רצון שיהיה במהרה בימינו, אמן.

תם ונשלם

שבח לאל בורא עולם

ישראל מאור השכינה הרבה, ועל כן – „כי מלאה הארץ דעה את ה׳״ (ישעיה יא ט).

ועתה אפרש לך סוד אחר גדול מאד, והוא מה שכתוב (ישעיה כז יג): „והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה׳ בהר הקדש בירושלם״, והסוד עמוק. ותדע, כי כאשר היה במצרים כן יהיה בגאולה העתידה, וסוף גאולת מצרים היתה קריעת ים סוף, ששם נאמר (שמות יד טו): „מה תצעק אלי״, וכבר אמרו (זוהר פרשת בשלח): „בעתיקא תליא מילתא״. ועתה אבינך הסוד הזה כי רב הוא. דע, שאחיזת הקליפות ויניקתן היא למטה, אבל תוקפן הוא מאחרי הבינה. והבן היטב, כי מלכי אדום הראשונים מן הבינה יצאו, על כן משם הם מתחזקים למטה להתקיים; והבן היטב, כי הבינה דינין מתערין מינה, ומשם מתחזקים אלה למטה, אבל ממנה ולמעלה הכל רחמים גמורים. והנה כשיצאו ישראל ממצרים בראשונה, מתוך תגבורת המאורות היה שלא יכלה הקליפה לעמוד ברוב אורם, אבל אחר כן חוזרת ומקשה ערפה ורוצה להתדבק. והאמת, שיותר מבראשונה היתה רוצה להתחזק, כי כבר יצאו מתחת ידה פעם אחת, ואז נתעורר העתיקא, ונגלה למטה, וקרע את הים העליון לפניו. ובקרעו הים הזה, שהוא הבינה, הנה נכרתו הקליפות, שלא יעצרו כח עוד כאשר עשו בראשונה מן המקום שאמרתי, ואז נכרתו ואבדו. והנה כן יעשה עוד לעתיד, אחר שישובו האומות ויתיצבו על ה׳ ועל משיחו, כי יתקע בשופר גדול, שהוא הבינה; והתוקע למה לא נזכר? אלא שהוא פלא ולא נזכר שמו, והנה אז יאבד כל כח מהקליפה לגמרי, ועל כן על אותה שעה נאמר (ישעיה מט ט): „לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו״, כי לא יהיה להם עוד כח לעכב עליהם כבראשונה. וכבר ידעת, שאשור ומצרים הם שני ראשי הקליפה, ובצאת העשוקים מתחת ידם יבואו וישתחוו בהר הקדש בירושלים. והרי פירשתי לך סוד גדול מאד.

ועתה אודיעך עוד עיקר אחר, ובו אחתום מאמרי. והוא מה שכתוב (הושע ב כא): „וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה״ – והם שלשה „וארשתיך״ נגד שלשת האבות, ואומר לך מה ענינם, כי סודם סוד שלושת גווני הקשת, שיהיו מאירים באור הגדול, ונאמר

מפתח פסוקי התנ"ך

בראשית	ב	טו	עז	דברים	ח	ח	טז
	ב	טז	עח		טו	ד	סז
	ב	יז	עח		יז	יא	כב
	ו	ה	עח		יט	יד	פו
	כב	ג	עב		כ	י	פח
	כח	יא	פח		כ	יג	פה
	לג	יב	עט		כז	יז	פו
	מב	ו	עו		כח	מח	נז
שמות	א	ט	עא		כח	סג	פז
	א	יד	לה		לא	יח	נב
	ב	כד	נה		לב	יא	נז
	ב	כה	נה,נו		לב	ל	פח
			סא,צא		לג	ב	עט
	ג	א	סא		לד	י	צג
	ג	יב	נו	שמואל א	ב	י	עו
	ג	טז	נו	שמואל ב	כג	כ	סו
	ד	א	נו	מלכים א	ה	יח	עט
	ו	ו	לו,סב	ישעיה	ב	ב	פב
	ו	ז	לו,סב		י	לג	עד
	יב	כא	לו		י	לד	עג
	יב	כג	ס		יא	א	עד
	יד	טו	צד		יא	ב	פט,צג
	טו	כז	עג		יא	ט	יח,צד
	יט	יט	ל		יא	י	פו
	כג	כז	פט		יא	יג	סח
	כד	ז	עז		יז	יג	ל
	לג	ו	עט		כד	כג	צג
ויקרא	כג	מ	נט		כה	ח	פו,פט
	כו	ה	ע		כה	ט	סב
	כו	ו	פה,צ		כז	יג	צד
	כו	י	סט		כט	יד	נג
	כו	מב	צה		ל	ב	עח,צג
	כו	מד	פז		ל	כו	פא
במדבר	ב	ב	סט		לב	יא	נז
	כג	ט	עא		לד	ד	עג
	כד	יט	טח		לד	ה	עה
דברים	ד	יב	לג		לד	ו	עה
	ד	ל	נח,פב,פג		לד	ז	עה

מפתח מאמרי חז"ל

ישעיה	לח	י	פז	מיכה	ב	יג	סב
	מ	ה	צג		ז	ח	נא,נד
	מ	לא	סט				נו,ס
	מה	טו	פח,צא		ז	יח	לג
	מט	ג	צב	צפניה	ג	ט	יח,סג,עא
	מט	ט	צד	זכריה	ב	ח	עב
	מט	כג	עא,פא		ח	י	פה
	נא	ג	סט		ט	ט	פד
	נא	יא	מז		יד	ט	יח,סב,סג
	נב	ב	נד,נו,סד				פא,פב
	נב	יב	ס	תהלים	ב	ד	עו
	נג	ח	צא		ב	ז	צב
	נד	ב	ס,פו		י	א	פב,פג
	נד	ג	פא				פח,צא
	נז	יט	פד		י	ב	פג
	נח	יא	סה		לא	ו	נט
	נט	ב	נח		לא	כד	צא
	ס	א	נד,סד,צג		לא	כה	פג
	ס	י	ע		לד	טו	עז
	ס	יא	ע		מ	יח	פג
	ס	יב	עא		נז	ה	נט
	סא	ז	פו		עב	ח	פא
	סא	ט	עא		עב	טז	סז,סט
	סא	י	פט		פד	ח	סט
	סג	א	ס,סב		צ	טו	נא
			סח,עה		צב	י	פח
	סג	ג	עה,פד		קג	כ	סט
	סד	ג	עה		קי	ו	עו
	סו	י	סח		קיח	ח	פג
	סו	יד	סז		קכ	ו	פד,פה
ירמיה	ו	ל	פח		קכד	ד	צ
	יג	יז	פח		קכו	ב	צא
	ל	ז	פג		קמה	טו	ע
	לא	ב	פג		קמט	ו	פה
	לא	ז	סט	משלי	ה	ה	נז
	לא	כ	סז		יא	ח	סו
יחזקאל	א	יד	סט		טז	יח	פג
	כו	ב	נג		טז	כח	סב
	לז	יז	סח,עז,פב		כב	כח	פו
הושע	ב	כא	צד		כג	כד	פט
יואל	ג	א	יח		כג	כה	צא
	ד	כא	צא		לא	טו	פא
עמוס	ט	יג	פד		לא	ל	צא

התוכן

LUZZATTO.

Sefer hamma᾽amarim.

1575204